

ISSN 2519-2558

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

Серія «Філологія»

Науковий журнал
(щоквартальник)

Випуск 20(88)

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2023

УДК: 81. 161. 2+
81. 111
ББК: 81. 2 Укр. +
81. 2 Англ.
Н 34

*Науковий журнал затверджено наказом Міністерством освіти і науки України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 23153-12993Р від 23.02.2018 р.*

*Журнал належить до списку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.06.2021 р. № 735*

Проіндексовано наукометричною базою Index Copernicus ICV 2019: 68.68. та Google Scholar

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 6 від 21 грудня 2023 року)*

Редакційна колегія / Editorial Board:

Архангельська Алла Мстиславівна, доктор філологічних наук, професор; факультет романо-германських мов, Національний університет «Острозька академія» – голова редколегії;

Бетко Ірина Павлівна (Irena Betko), кандидат філологічних наук, професор Вармінсько-Мазурського університету в місті Ольштин (Польща);

Деменчук Олег Володимирович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології факультету іноземної філології Рівненського державного гуманітарного університету;

Красовська Гелена Михайлівна, доктор габілітований, професор, Інститут славистики Польської академії наук, Польща;

Левчук Павло, (Pavlo Levchuk), доктор гуманітарних наук у дисципліні мовознавство, ад'юнкт, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences. Інститут славистики Польської академії наук, Польща;

Максимчук Віталій Васильович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія»;

Підкуймуха Людмила Миколаївна, кандидат філологічних наук, Національний університет «Кієво-Могилянська академія»;

Поліщук Ярослав Олексійович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри україністики, Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, Польща;

Худолій Анатолій Олексійович, кандидат філологічних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології факультету романо-германських мов Національного університету «Острозька академія»;

Шарова Тетяна Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу роботи з обдарованою молоддю Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

Янковська Жанна Олександрівна, доктор філологічних наук, проф. кафедри культурології та філософії, Національний університет «Острозька академія».

Н 34 Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). 68 с.

ISSN 2519-2558

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)

У збірнику містяться статті, присвячені проблемам сучасного мовознавства та порівняльного літературознавства, а також методиці навчання іноземних мов. Збірник рекомендовано науковцям, викладачам, студентам-філологам і всім, хто цікавиться філологічною наукою.

УДК: 81. 161. 2+

81. 111

ББК: 81. 2 Укр. +

81. 2 Англ.

Адреса редколегії:

*35800, Україна, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2,
Національний університет «Острозька академія», факультет романо-германських мов*

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАГМАТИКА

Отримано: 12 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 19 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 20 грудня 2023 р.

e-mail: a.devos@kubg.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3635-1091>

Researcher ID: HJH-0793-2022

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-3-6

Девос А. О. Лінгвокогнітивний вимір сучасної європейської соціальної реклами. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 3–6.

УДК: 811.133.1'42:659.4

Девос Анастасія Олександрівна,
кандидат філологічних наук,
Київський університет імені Бориса Грінченка

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

Статтю присвячено дослідженню європейської соціальної реклами як особливого різновиду сучасного рекламного дискурсу, а саме визначенню її лінгвокогнітивного виміру та пов'язаного із ним лінгвопрагматичного аспекту. Рекламний дискурс є об'єктом вивчення з погляду когнітивної лінгвістики як феномен, що потужно впливає на мовну і концептуальну картину світу певного етносоціуму, стаючи невід'ємною частиною життя кожної людини. Когнітивний аналіз реклами у свою чергу доповнює власне лінгвістичний аналіз. Сучасні лінгвісти розглядають рекламний дискурс як об'єкт лінгвістичного аналізу на різних мовних рівнях, а також на основі рекламного дискурсу простежують та досліджують формування неологізмів у лексиці та вживання нестандартних граматичних структур у синтаксисі мови реклами. Саме тому рекламний дискурс є невичерпним матеріалом для аналізу, використовуючи методологію таких сучасних лінгвістичних наук як лінгвокогнітологія та лінгвопрагматика, оскільки рекламний дискурс являє собою так звану «мову в дії» та, враховуючи його прагматичну спрямованість, породжує нестандартне мовне оформлення рекламних текстів.

Аналіз численних прикладів рекламних повідомлень у лінгвокогнітивному аспекті дозволяє стверджувати, що рекламний дискурс є комплексним явищем, яке конденсує в собі весь мовний потенціал, що базується на концептах, характерних для того чи іншого етносу. Дослідивши рекламу Бельгії, Німеччини та Франції нами було встановлено, що соціальна реклама цих країн відображає найгостріші проблеми сучасного європейського соціуму та базується на концептах характерних для того чи іншого суспільства, а саме – любов до вина та гастрономії, піклування про навколишнє середовище, економія енергетичних ресурсів.

Отже, сучасний європейський соціальний рекламний дискурс є базеоаспектним феноменом та потребує всебічного аналізу на межі кількох лінгвістичних теорій, особливо з погляду когнітивної лінгвістики та прагматики.

Ключові слова: європейський рекламний дискурс, лінгвокогнітивний вимір, соціальна реклама.

Anastasiia Devos,
PhD in Philology,
Borys Grinchenko Kyiv University

THE LINGUISTIC AND COGNITIVE DIMENSION OF MODERN EUROPEAN SOCIAL ADVERTISING

The article is devoted to the study of European social advertising as a special type of modern advertising discourse, namely, the definition of its linguistic and cognitive dimension and the related linguistic and pragmatic aspect. Advertising discourse is the object of study from the point of view of cognitive linguistics as a phenomenon that is an integral part of every person's life, having a powerful impact on the linguistic environment and the linguistic and conceptual worldview of a particular ethnicity. The cognitive analysis of advertising, in turn, complements the linguistic analysis itself. Contemporary linguists consider advertising discourse as an object of linguistic analysis at different language levels, and on the basis of advertising discourse they trace and study the formation of neologisms in the lexicon and the use of non-standard grammatical structures in the syntax of the language of advertising. That is why advertising discourse is an inexhaustible material for analysis using the methodology of such modern linguistic sciences as cognitive linguistics and linguistic pragmatics, since advertising discourse is the so-called «language in action» and, given its pragmatic orientation, generates non-standard language design of advertising texts.

The analysis of numerous examples of advertising messages in the linguistic and cognitive aspect allows us to assert that advertising discourse is a complex phenomenon that condenses the entire linguistic potential based on the concepts typical for a particular ethnic group. Having studied the advertising of Belgium, Germany and France, we found that social advertising in these countries reflects the most acute problems of modern European society and is based on concepts typical for a particular society, namely, love of wine and gastronomy, care for the environment, and energy saving.

Thus, the contemporary European social advertising discourse is a multidimensional phenomenon and requires a comprehensive analysis based on several linguistic theories, especially from the point of view of cognitive linguistics and pragmatics.

Keywords: European advertising discourse, linguistic and cognitive dimension, social advertising.

Сучасний європейський рекламний дискурс є особливим видом медіа-дискурсу. Його головною особливістю і складністю водночас є взаємодія вербального та невербального компонентів рекламного повідомлення, які зазвичай взаємодоповнюють один одного, надаючи рекламному повідомленню імпліцитні чи символічні смисли, іноді навіть багатозначні трактування. Розглядаючи рекламний дискурс через призму семіотики, можемо стверджувати що його іконічні знаки слугують основою індексальних, часто надаючи останнім символічні змісти. Окрім цього така полісемантичність рекламного дискурсу часто впливає і на ефективність рекламної комунікації та сприйняття чи засвоєння рекламного повідомлення його потенційною аудиторією.

У сучасній лінгвістиці також існує думка, що рекламний дискурс варто розглядати як інтенціональний, оскільки фактор сприйняття рекламного повідомлення є прямим показником успіху рекламної комунікації. Ми підтримуємо цю думку у нашому дослідженні і розглядаємо соціальну рекламу як окремий вид рекламного дискурсу, оскільки основна мета звичайної реклами – змусити потенційного покупця придбати рекламований товар, а мета реклами соціальної – сприйняття та засвоєння потенційною аудиторією рекламного меседжу та, як результат, зміна поведінкової моделі конкретного індивіда або певної соціальної групи людей. Оскільки соціальна реклама привертає увагу до нагальних проблем, властивих конкретному етносоціуму чи людству в цілому.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю здійснення всебічного лінгвокогнітивного аналізу рекламних повідомлень сучасної європейської соціальної реклами, оскільки феномен соціальної реклами залишається малодослідженим та потребує лінгвокогнітивного опису.

Аналітичний огляд сучасної наукової літератури показав, що багато як зарубіжних, так і українських науковців досліджують рекламу через призму різних наук та галузей знання. Варто відзначити, що за останні роки інтерес лінгвістів до вивчення реклами значно зріс. Сучасні мовознавці досліджують рекламні тексти з позиції різних лінгвістичних аспектів: 1) загальний лінгвістичний опис рекламних текстів (К. Бове, О. І. Зелінська, М. М. Кохтев, Дж. Н. Ліч, О. В. Медведева, Г. Г. Почепцова, Д. Е. Розенталь); 2) дослідження лінгвопрагматичного аспекту реклами (Ю. Б. Корнева, Т. М. Лівшиц, І. П. Мойсенко, Ю. В. Сильвестров, Е. С. Тернер) та її когнітивного аспекту (О. В. Анопіна, В. І. Охріменко, О. С. Ткачук-Мірошніченко); 3) власне лінгвістичний аналіз рекламних текстів (О. І. Зелінська, Н. Л. Коваленко, Ю. Б. Корнева, О. В. Медведева) тощо. Проте, актуальним залишається з'ясування взаємозв'язку лінгвістичного та когнітивного вимірів реклами, на якому базується її ефективність та успішність.

Метою цієї статті є визначення лінгвокогнітивного виміру сучасної європейської соціальної реклами та комунікативних особливостей побудови її рекламних слоганів.

Сучасний рекламний дискурс являє собою цілий комплекс відношень, які постають у процесі створення та функціонування рекламного тексту. Іншими словами, рекламний дискурс конденсує у собі когнітивний процес, пов'язаний зі створенням моделі реклами та її вербального супроводу, тобто рекламного слогану, який у свою чергу виступає мовним продуктом мисленнєвої діяльності, результатом взаємодії адресата та адресанта, їх соціальних стосунків.

Беручи до уваги багатоаспектність рекламного дискурсу, ми вважаємо за потрібне звернутися до розгляду таких методів аналізу рекламного дискурсу як лінгвопрагматичного та лінгвокогнітивного, а також дослідити її інформативний аспект.

Одним з основних методів аналізу рекламного дискурсу на нашу думку виступає лінгвокогнітивний метод, оскільки він дозволяє розглядати мову реклами як результат когнітивного процесу генерації та поширення певної інформації. Зокрема дослідниця Охріменко В. вважає рекламний текст прагматично орієнтованим на виклик перлокутивного ефекту, що передбачає врахування концептуальної картини світу адресанта й адресата та її об'єктивацію мовними засобами. Дослідниця членує інформацію в рекламному тексті на ідентифікувальну та характеризувальну зони висловлення. Таке членування тексту реклами передбачає перехід від презентації об'єкта (ідентифікувальна зона) до його характеристики (характеризувальна зона) і містить у собі когнітивну основу (Охріменко, 2001: 144).

У плані лінгвокогнітивного аналізу рекламного дискурсу варто також звернути увагу на визначення структури його когнітивної моделі та на її мовну репрезентацію. Дослідниця Ткачук-Мірошніченко О. здійснила спробу відтворити таку модель, яка, на її думку, складається з мотиваційної та ін'єктивної частини. Іншими словами адресант мотивує адресата, апелюючи до його позитивної характеристики та покращення його іміджу завдяки слідуванню «інструкцій», наведених у рекламному повідомленні (Ткачук-Мірошніченко, 2001: 85).

Когнітивний аналіз будь-якого дискурсу містить в основі зв'язність актів дискурсу з ментальними станами індивідів, оскільки динаміка рефлексії та засвоєння інформації на пряму залежить від динаміки цих станів. Саме тому процес моделювання структури тексту, який є результатом будь-якого дискурсу базується на моделюванні його когнітивних процесів.

З точки зору когнітивної лінгвістики, аргументація у рекламі становить інтеграцію знань адресанта у модель світу адресата, що має назву «онтологізація знання». Тобто рекламний дискурс зазвичай базується на аргументації, яка спирається на загальноприйнятті цінності певного соціуму, а також на ієрархію стосунків між адресантом та адресатом рекламного повідомлення. Саме тому для успішної дії рекламної аргументації адресанту слід апелювати до цінностей, які займають однакові місця в ієрархічних системах адресата і адресанта. Для такої аргументації важливі мораль та етнічні традиції, пов'язані з особливостями менталітету у тій чи іншій країні. (Анопіна, 1997: 29).

Наведемо декілька прикладів. Для французів, невід'ємною частиною культури яких є вживання вина, дуже актуальною особливо напередодні різдвяних свят є реклама громадської організації Educalcool, що закликає до помірному вживанню алкоголю (рис. 1).

Автори цього рекламного повідомлення на своєму постері зобразили щось на кшталт дорожніх знаків чорного кольору на червоному фоні. Перший знак, у вигляді ялинки, символізує ліс та доповнюється текстом: «*Prendre l'air ne fait aucun bien*» – «*Дихати свіжим повітрям не приносить користі*». Другий знак, у вигляді тарілки з ножем та виделкою, відповідно символізує їжу або їдальню і також супроводжується текстом: «*Manger est inutile*» – «*Їсти марно*». Дуже важко на перший погляд здогадатися, як правильно трактувати ці знаки, щоб коректно зрозуміти суть рекламного повідомлення. Однак автори рекламного повідомлення прекрасно це розуміють і нижче дрібними білими літерами розтлумачують нам свій задум: «*Le seul truc pour diminuer les effets de l'alcool, c'est le temps. Pour profiter pleinement des festivités, buvez*

modérément» – «Єдине, що може зменшити вплив алкоголю, – це час. Щоб сповна насолодитися святом, пийте помірно».

Рис. 1

Також французькому етносу на жаль добре знайоме поняття дискримінації за кольором шкіри, враховуючи ситуацію з численними колоніями, які мала Франція, і пізнішого набуття всіма мешканцями колоній французького громадянства. Тож для французів також є дуже актуальною соціальна реклама проти расової дискримінації (рис. 2). На цьому рекламному повідомленні зображено опозицію білої та темношкірої людини. Таке зображення доповнюється слоганом «*L'autre, c'est moi!*» – «*Інший – це я!*»

Рис. 2

У Бельгії сьогодні є дуже нагальною проблема використання пластикових пакетів, які дуже сильно забруднюють навколишнє середовище та вбивають фауну океанів. Саме тому бельгійський уряд розробив соціальну рекламу, на постері якої зображено людину, яка ніби душить черепаку, тримаючи її за горло. Цей рекламний постер супроводжується слоганом «*Plastic bags kill. Keep our oceans clean.*» – «*Пластикові пакети вбивають. Тримайте наші океани в чистоті*» (рис. 3).

Рис. 3

У Німеччині на сьогодні дуже гостро стоїть проблема енергетичної залежності від енергетичних ресурсів, які постаються до Німеччини з різних країн, включаючи країну-агресора Росію. Саме тому, німецький уряд розробив соціальну рекламу, яка закликає населення економити енергію (опалення, електрику) для того щоб Німеччина могла позбутися енергетичної залежності і змогла забезпечувати своїх мешканців власними (бюджетними) енергетичними ресурсами. На рис. 4 зображено групу людей, яка уособлює місцеве населення і звертається до адресата за допомогою слогану: «*Liebe 80 Millionen, wer Energie spart, stärkt Deutschlands Unabhängigkeit.*» – «*Шановні 80 мільйонів, той, хто економить енергію, зміцнює незалежність Німеччини*».

Таким чином, застосування методології когнітивної лінгвістики до вивчення рекламного дискурсу дає можливість здійснення комплексного аналізу цього явища та спонукає науковців звертатися до сутності процесу рекламування, а саме когнітивних механізмів, які лежать в основі рекламного повідомлення.

З лінгвокогнітивним виміром тісно пов'язаний і власне лінгвістичний аспект вивчення рекламного дискурсу, оскільки більшість науковців досліджують лінгвокогнітивні особливості реклами саме через розгляд її лінгвістичних особливостей

на різних мовних рівнях. Рекламний дискурс як мультиаспектний феномен функціонує в складних комунікативних умовах і тому використовує широкий мовний спектр. Аналіз численних прикладів рекламних повідомлень у лінгвокогнітивному аспекті дозволяє стверджувати, що рекламний дискурс є комплексним явищем, яке конденсує в собі весь мовний потенціал, що базується на концептах, характерних для того чи іншого етносу.

Рис. 4

З точки зору когнітивної лінгвістики, ми побачили що європейській соціальній рекламі переважно властиві етнічно-забарвлені (національно важливі) концепти та образи (як наприклад боротьба з надмірним вживанням алкоголю або з дискримінацією за кольором шкіри). Також у соціальній рекламі піднімаються загально-важливі проблеми, які так чи інакше торкаються кожного пересічного громадянина, такі як використання пластикових пакетів чи економія енергетичних ресурсів.

Отже, аналіз методів дослідження рекламного дискурсу дає підстави стверджувати, що сучасна соціальна реклама являє собою багатоаспектне явище мови, яке потребує комплексного аналізу на межі кількох лінгвістичних теорій, особливо з погляду когнітивної лінгвістики та прагматики.

Література:

1. Анопіна О. В. Концептуальна структура англomовної реклами косметики : автореф. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови. К. : КДЛУ, 1997. 18 с.
2. Бове К. Л., Аренс У. Ф. Современная реклама / пер. Д. В. Вакин; ред. О. А. Феофанов. Тольятти: Изд. Дом Довгань, 1995. 704 с.
3. Бурбело В. Б. Комунікативні і дискурсивні іпостасі мовця у французькій лінгвокультурі. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43 (1). С. 192–203.
4. Охріменко В. І. Види аргументації у якості посилань в рекламі як відображення системи цінностей адресата. *Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. статей*. Вип. 5. К. : Вид. центр КДЛУ, 2001. С. 143–149.
5. Ткачук-Мірошніченко О. Є. Імплікація в рекламному дискурсі (на матеріалі англomовної комерційної реклами) : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. К., 2001. 201 с.

References:

1. Anopina O. V. Conceptual structure of English-language cosmetics advertising: abstr.... Cand. of Philol. sciences: 10.02.04 – Germanic languages. K. : KDLU, 1997. 18 p.
2. Bove K. L., Ahrens U. F. *Sovremennaya reklama [Modern advertising]* / translated by D.V. Vakin; edited by O. A. Feofanov. Togliatti: Izd. Dom Dovgan, 1995. 704 p.
3. Burbelo V. B. Communicative and discursive hypostases of the speaker in French linguoculture. *Linguistic and conceptual pictures of the world*. 2013. Issue 43 (1). P. 192–203.
4. Okhrimenko V. I. Types of argumentation as References: in advertising as a reflection of the addressee's value system. *Problems of semantics of the word, sentence and text: Collection of scientific articles*. Issue 5. Kyiv: KDLU Publishing Centre, 2001. P. 143–149.
5. Tkachuk-Miroshnychenko O. E. Implication in advertising discourse (based on the material of English-language commercial advertising) : Cand: 10.02.04. K., 2001. 201 p.

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

Отримано: 9 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 20 грудня 2023 р.

e-mail: olenabratel@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9036-6959>

Researcher ID: AAY-1082-2021

e-mail: bohoslavskaanastasiia@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7295-644X>

Researcher ID: JRY-1713-2023

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-7-12

Братель О. М., Богуславська А. В. Комунікативні стратегії й тактики аргументації в електоральному дискурсі Хав'єра Мілея. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 7–12.

УДК: 808.5+811.134.2

Братель Олена Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Богуславська Анастасія Володимирівна,
студентка,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ АРГУМЕНТАЦІЇ В ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ ХАВ'ЄРА МІЛЕЯ

Стаття присвячена вивченню комунікативних стратегій і тактик аргументації, використаних кандидатом на пост Президента Республіки Аргентина Хав'єром Мілесом у передвиборчих промовах під час електоральної кампанії 2023 року, а також аналіз мовних засобів, що слугують для їхньої реалізації. Дослідження базується на комунікативно-прагматичному, семантико-когнітивному і контекстуальному аналізах політичного дискурсу, що дозволяють розкрити ціннісні аспекти та можливі інтерпретації мовних засобів у певному контексті, а також визначити прагматичні інтенції мовця.

У межах дослідження було проаналізовано мовні засоби реалізації комунікативних стратегій і тактик аргументації у передвиборчих промовах Хав'єра Мілея та виявлено переважання таких тактик: самосхвалення, протиставлення (стратегія самопрезентації), врахування ціннісних орієнтирів аудиторії, роздратування, солідаризації (стратегія інтеграції), обвинувачення, образання (стратегія дискредитації опонента), агітації й аргументації (стратегія дискредитації опонента).

У статті також описано особливості застосування конкретних мовних одиниць з урахуванням їх конотативних значень і їхньої специфіки в мовно-ситуативному контексті. Було проаналізовано 7 передвиборчих промов Хав'єра Мілея, розміщених у вільному доступі на платформі YouTube, в кожній з яких було вивчено використання 7 ключових слів і словосполучень, а саме: *libertad, dinero, moneda, inflación, Banco Central, casta, ladrón*. Також було пороховано частотність використання кожного зі згаданих слів і словосполучень відносно загальної кількості слів у кожній промові.

Проведений аналіз реалізації комунікативних стратегій і тактик у політичному дискурсі аргентинського політика свідчить про ефективність чотирьох основних комунікативних стратегій: самопрезентація для створення власного позитивного іміджу, інтеграції політика в політико-культурне життя аргентинського суспільства, дискредитації іміджу опонента й переконання електорату і спонукання до певних політико-правових дій. Ефективність обраних стратегій і тактик залежить від вибору лексичних засобів, що базуються на моральних і матеріальних домінантах аргентинського світогляду.

Ключові слова: політичний дискурс, електоральний дискурс, комунікативні стратегії, тактики аргументації, Аргентина, іспанська мова.

Olena Bratel,
PhD in Philology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Anastasiia Bohuslavska,
student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

COMMUNICATIVE STRATEGIES AND TACTICS OF ARGUMENTATION IN THE ELECTORAL DISCOURSE OF JAVIER MILEI

The article is dedicated to the study of communicative strategies and tactics of argumentation used by the candidate for the post of President of the Republic of Argentina Javier Milei in his election speeches during the 2023 election campaign, as well as the analysis of the

linguistic means used for their implementation. The study is based on communicative-pragmatic, semantic-cognitive and contextual analyses of political discourse, which allowed to reveal the value aspects and possible interpretations of language in a particular context, as well as to determine the speaker's pragmatic intentions.

The study analyzes the linguistic means of implementing communication strategies and argumentation tactics in Javier Milei's election speeches and reveals the prevalence of the following tactics: self-approval, opposition (self-presentation strategy), consideration of the audience's values, irritation, solidarity (integration strategy), accusation, insult (strategy of discrediting the opponent), agitation and argumentation (strategy of discrediting the opponent).

The article also describes the peculiarities of using specific linguistic units, taking into account their connotative meanings and their specificity in the linguistic and situational context. The article studies 7 election speeches by Javier Milei, freely available on the Youtube platform, in each of which the use of 7 key words and phrases was studied, namely: libertad, dinero, moneda, inflación, Banco Central, casta, ladrón. The frequency of use of each of these words and phrases in relation to the total number of words in each speech was also calculated.

The analysis of the implementation of communication strategies and tactics in the political discourse of the Argentine politician shows the effectiveness of four main communication strategies: self-presentation to create one's own positive image, integration of the politician into the political and cultural life of Argentine society, discrediting the image of the opponent and convincing the electorate and encouraging certain political and legal actions. The effectiveness of the chosen strategies and tactics depends on the choice of lexical means based on the moral and material dominants of the Argentine worldview.

Keywords: political discourse, electoral discourse, communication strategies, argumentation tactics, Argentina, Spanish language.

Політичні процеси є важливою складовою будь-якого суспільства, і залежно від його розвитку політична комунікація змінюється та набуває певних особливостей. Політичний дискурс зазнав значних змін з появою телебачення та інтернету. В той час, як маніпуляція та приховані форми переконання були одними з найважливіших складових політичної комунікації в ХХ столітті, поява інтерактивної комунікації у соціальних мережах і на різних онлайн-платформах ускладнила здійснення контролю над потоками і змістом повідомлень, які циркулюють у публічному просторі, тому маніпуляція вже не може бути такою потужною, як це було кілька десятиліть тому (Damián, 2017).

Саме телебачення та онлайн-трансляції відіграли важливу роль у формуванні популярності аргентинського політика Хав'єра Мілея, який був обраний президентом Аргентини у листопаді 2023 р. Ще до початку електоральної кампанії він виступав як експерт з економіки, і через його запальний характер і властивий йому провокативний стиль він відносно швидко став упізнаваною особою в аргентинському суспільстві (Castro, 2023).

У наш час комунікативні стратегії й тактики в електоральному дискурсі постійно еволюціонують, тому вивчення мовних засобів, за допомогою яких вони реалізуються, є важливим для розуміння умов проведення ефективної виборчої кампанії й процесів впливу на утворення політичних уявлень громадян, що й зумовлює актуальність цього дослідження. Новизна роботи полягає у здійсненні аналізу комунікативних стратегій і тактик, а також мовних засобів, що використовуються для їх реалізації, в електоральному дискурсі аргентинського політика Хав'єра Мілея у виборчій кампанії 2023 р.

В Україні дослідження, присвячені політичному дискурсу, є досить поширеними в сучасній науці, зокрема, вивченням електорального дискурсу займалися Д. В. Біляев, А. І. Демчук, О. О. Кобзева, лінгвопрагматичному аспекту політичного дискурсу присвячені роботи С. В. Гладь, О. О. Чугу, А. А. Юмрукуз, лінгвокогнітивними особливостями політичного дискурсу присвятили свої дослідження Л. Р. Небелюк, В. В. Степанов, І.С. Шевченко, маніпулятивними технологіями в політиці цікавилися Д. С. Мошак, М. М. Бондаренко, Н. М. Шкворченко, стратегії вивчали О. О. Варецька, О. О. Мелешенко та інші дослідники.

Мета статті полягає у визначенні типів і функцій комунікативних стратегій і тактик, використаних Хав'єром Мілеєм у передвиборчих промовах під час електоральної кампанії 2023 року, а також аналізі мовних засобів, що слугують для їхньої реалізації. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- визначити поняття “політичний дискурс” і його особливості;
- класифікувати комунікативні стратегії й тактики аргументації й визначити їхні функції в аргентинському політичному дискурсі;
- визначити мовні засоби реалізації стратегій і тактик аргументації у передвиборчих промовах Хав'єра Мілея.

Матеріалом дослідження слугували 7 передвиборчих промов кандидата на пост Президента Республіки Аргентина Хав'єра Мілея, виголошених впродовж передвиборчої кампанії впродовж серпня-листопада 2023 року. Промови були обрані методом суцільної вибірки з відкритих джерел, а саме з веб-сервісу YouTube.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні вчені у галузях риторики, мовознавства, політології та соціології вивчають різні типи мовного дискурсу, які залежать від історичного контексту та вибору дослідника відповідно до потреб певного дослідження (Шевченко, 2005: 234). Дискурс ми розуміємо як аргументоване обговорення будь-якої теми, що може бути письмовим або усним, а предметом цієї дискусії є різні способи аргументації (Лісовий, 2007).

Політичний дискурс відіграє важливу роль у суспільному й культурному житті держави, адже політична комунікація має вирішальне значення для розвитку країни й утвердження її на світовій політичній, економічній та інформаційній арені. Політичним дискурсом називають спосіб комунікації для вербального та невербального обміну думками та пропозиціями учасників політичного життя згідно з їхніми переконаннями (Кобзева, 2019: 94).

Одним із жанрів політичного дискурсу є дискурс електоральної комунікації. Він визначається як “інтерактивна мовленнєво-розумова діяльність”, що здійснюється в політичній галузі та функціонує для впливу на виборців з метою здобуття або збереження влади (Юмрукуз, 2020: 67). Цей жанр характеризується тематичною детермінованістю, обумовленою зосередженням тематичного змісту на діяльності політичних сил, та часовим обмеженням, оскільки тривалість дискурсу визначається термінами проведення передвиборчої агітації (Юмрукуз, 2020: 68). Процес аргументації в електоральному дискурсі є багатоаспектним, що виявляється в поєднанні раціональної й емоційної складових, а його вираження здійснюється у вербальному, невербальному й екстралінгвістичному аспектах (Гладь, Чугу, 2016: 135).

У результаті контекстуального аналізу передвиборчих промов Хав'єра Мілея, виголошених під час електоральної кампанії у серпні-листопаді 2023 року, визначено, що політик з метою переконання електорату в необхідності участі в голосуванні, вдається до таких основних стратегій: стратегії самопрезентації, стратегії інтеграції, стратегії переконання

та стратегії дискредитації опонента. Кожна з них включає низку тактик, які здійснюються за допомогою певних мовних засобів.

Реалізація стратегії інтеграції здійснюється переважно за допомогою тактики врахування ціннісних орієнтирів аудиторії, тактики роздратування й тактики солідаризації або ідентифікації себе з аудиторією. Втілення стратегії інтеграції в електоральному дискурсі Хав'єра Мілея перш за все характеризується його спрямованістю на ціннісну систему аргентинського суспільства. Його ціннісна орієнтованість акцентована на матеріальних і моральних благах громадян країни. Оскільки Хав'єр Мілей є лідером опозиційної партії, в його промовах мають місце критика діяльності чинної влади й наголошення на її некомпетентності й привернення уваги аудиторії до власної переваги над опонентами через можливість змінити ситуацію в державі.

На те, що цей політик зосереджується на цінностях суспільства, вказують застосовані ним мовні одиниці, що мають як позитивну, так і негативну конотації. Здебільшого у промовах політика зустрічаються такі слова, як *dinero*, *moneda*, *libertad* тощо, які відображають важливі для аргентинців матеріальні й моральні цінності та мають позитивну або нейтральну конотації. Також у процесі аргументації та переконання аргентинського електорату кандидат застосовує велику кількість лексичних одиниць, що мають негативну конотацію: *inflación*, *casta*, *ladrón* тощо. Крім того, спостерігається вживання образного мовного кліше політичної кампанії Мілея “*robar está mal*” (Infobae, 2023). Поєднання та вживання цих мовних засобів ґрунтується на політичній ситуації в державі й соціальних потребах електорату.

Тактика роздратування використовується для того, аби викликати в електорату такі негативні емоції як гнів і невдоволення теперішньою владою й іншими кандидатами. Ця тактика сприяє залученню підтримки виборців через їх переконання і перетягування на свій бік. Прикладом може слугувати такий фрагмент із промови Мілея: “*Les pido su voto para terminar de una vez con el modelo del Estado empobrecedor [...] les pido su voto para terminar con la inflación y para terminar con la inseguridad, para que este país no sea un paraíso para los parásitos de la política*” (Movistar Arena, 2023). У цьому уривку мовець навмисно використовує іменники, що мають негативну конотацію в контексті економічної ситуації Республіки Аргентина, щоб висловити свій гнів й негативне ставлення до неї, а саме він вживає такі лексеми: *empobrecedor*, *inflación*, *inseguridad*.

Крім того, тактику роздратування він поєднує з тактиками агітації й ображення. Перша здійснюється шляхом використання дієслова з модальним значенням прохання *pedir*, вжитого у формі першої особи однини в теперішньому часі. Ця тактика застосовується для переконання електорату в необхідності й правильності віддання голосу за цього кандидата. У згаданому контексті важливою є й роль тактики ображення, яка виражена вживанням мовцем лексем, з негативною конотацією, а саме емоційними образами: *Estado empobrecedor*, *parásitos de la política*. Таке поєднання тактик здійснене для того, щоб спровокувати негативні емоції виборців, що будуть спрямовані проти актуального уряду й для того, аби запевнити їх, що від їхнього голосу залежить майбутнє всієї країни.

Інша тактика, яка наскрізно прослідковується в промовах політика – це тактика солідаризації або ідентифікації себе з аудиторією. Її функція – викликати почуття впевненості в кандидатурі як у можливому представникові інтересів свого суспільства, тобто, нації в цілому. Приклади самоідентифікації Хав'єра Мілея з аргентинським суспільством можна побачити в цих цитатах: “*Vamos a terminar con esta casta que nos hunde*” (Infobae, 2023); “*Para que como dice nuestra Constitución, aseguremos los beneficios de la libertad para nosotros, para nuestra posteridad*” (Movistar Arena, 2023); “*no sólo que Mendoza es un lugar especial para nosotros por la libertad, sino que también es un lugar especial para nosotros porque el día de hoy se cuentan 34 años de la caída del muro de la vergüenza*” (Mendoza, 2023). Тут політик наголошує на спільності власних інтересів з інтересами всього суспільства за допомогою займенників першої особи множини *nosotros*, *nuestra*, *nos* та дієслів у першій особі множини *vamos* та *aseguremos*, а також дієслова з негативною конотацією *hundir*, що стосується попереднього уряду країни.

Для створення позитивного іміджу та формування довіри, Хав'єр Мілей використовує тактику самосхвалення: “*yo soy liberal, yo creo en el sistema de precios, entonces se va a hacer qué, al precio de mercado*” (Infobae, 2023); “*yo, digamos, especialista en crecimiento económico con y sin dinero*” (Expro, 2023). У згаданих цитатах політик акцентує увагу на своїх досягненнях і позитивних якостях, акцентуючи увагу на мовних одиницях, які мають позитивну конотацію у відповідних контекстах, а саме: *liberal*, *especialista*, *económico*.

Особливу роль виконують займенники *yo* та *ustedes*, які вживаються для емпатичного виділення особи, що прийматиме владу, а лексичні повтори дієслова *querer* у формі першої особи однини в теперішньому часі й іменника *poder* допомагають аудиторії фокусувати увагу на цій інформації: “*yo no les quiero pedir el poder para que me lo den a mí, quiero que me acompañen con el voto para poder devolverles el poder a ustedes*” (Ballotage, 2023). Іntenція кандидата при використанні цієї тактики – підкреслити свою компетентність і створити позитивний образ політика, який перш за все дбає про народ.

Також стратегію самопрезентації Хав'єр Мілей здійснює через тактику протиставлення, сутністю якої є визначення правильності власної політичної позиції порівняно з позицією опонента. Протиставлення підсилює імідж кандидата й провокує сумніви щодо ідей і політичної позиції опонентів: “*estamos frente a la posibilidad de terminar con el modelo de la casta, estamos frente a la posibilidad de terminar con la inflación, de terminar con la inseguridad, de terminar con el populismo y poner a la Argentina de pie de una vez por todas y para siempre*” (Mendoza, 2023). У цьому фрагменті лексико-граматичні одиниці *terminar con* та *poner de pie* сприймаються як протиставлення, оскільки кандидат має наміри зруйнувати недосконалу політичну модель попередників і розвинути власну модель для відновлення й розвитку політичної й економічної ситуації в країні.

Особливу увагу варто звернути на стратегії критики або дискредитації опонента, які використовує Хав'єр Мілей у своїх промовах, адже, як вже зазначалося, інтенцією кандидата є створення власного позитивного іміджу й дискредитація опонента шляхом прямої або непрямої критики, у якій він підкреслює недоліки чи негативні аспекти іншого кандидата для того, щоб підвищити власну авторитетність. На прикладі фрагменту з промови на Латиноамериканському Економічному Форумі 2023 року, можемо прослідкувати, що ця стратегія актуалізується за допомогою тактики обвинувачення: “*Parte de este trabajo es lidiar con aquellos que mienten de modo directo o deformando lo que uno dice o aquellos que intentan formar opinión con datos falsos*” (Infobae, 2023), “*para desenmascarar a los farsantes mentirosos y que no tienen buenos elementos para fundamentar*

que no hacen ni más ni menos que ser cómplice de políticos ladrones” (Infobae, 2023). Вона реалізується через лексичні одиниці, які мають загальну негативну конотацію. До таких лексичних одиниць належать дієслова *lidiar, mentir, deformar*, іменники *farsante, cómplice, ladrón*, прикметники *falso, mentiroso*. Вони вказують на вчинення опонентами чи представниками актуального або минулого уряду шкідливих або злочинних дій.

Стратегія дискредитації опонентів також здійснюється за допомогою тактики ображання. Її використання в текстах передвиборчих промов Хав'єра Мілея можемо розглянути на такому фрагменті: *“Es decir, nos roban cerca de 25 mil a 30 mil millones de dólares por año. Obviamente que pagan a ejército de ladrones, de delincuentes, de sicarios, para decir que esto no se puede”* (Empresarios, 2023). Аналізуючи перше речення, ми бачимо, що політик вдається до тактики солідаризації з аргентинським суспільством через використання ним займенника прямого додатку у формі першої особи множини *nos*, а також до тактики обвинувачення, за допомогою якої реалізується стратегія дискредитації опонентів, яка в цьому контексті виражена дієсловом з негативною конотацією *robar*, вжитим у формі третьої особи множини у теперішньому часі, що вказує на актуальність процесу. З цього можна зробити висновок, що через особисту образу політик дискредитує імідж опонента – актуального уряду – шляхом його ображання за допомогою лексичних одиниць із негативною конотацією, які ми можемо сприймати як ярлики: *ladrones, delincuentes, sicarios*.

Стратегія переконання в промовах Хав'єра Мілея реалізується за допомогою двох тактик: агітаційної й аргументативної. Аргументативна тактика використовується для надання конкретних фактів (цифр, даних, статистики) для підтвердження чи спростування думки або надання адресату нової інформації: *“Pero no termina ahí el problema, porque en los 200 años [...] la pobreza pasó del 95%, la pobreza en condiciones extremas, a 10% y si lo tomáramos en el año 2020 era 5”* (Expo, 2023). У цьому фрагменті мовець використовує лексеми з негативною конотацією – іменники *problema* і *pobreza*, які доповнюються статистичними даними. Мілей вдається до надання статистичних даних й історичної довідки з метою опису процесу створення й переходу в державну власність Центрального Банку: *“La inflación era del 0,9% anual. [...] Después, cuando creamos el Banco Central [...] la inflación promedio fue del 6% anual [...]. Después, lo nacionalizamos en 1946 y de ahí en adelante nuestra inflación promedio fue el 250%”* (Infobae, 2023). Ця тактика сприяє формуванню в електораті бачення реального економічного стану країни й причин складного економічного положення.

У текстах промов політика також спостерігається використання афективної аргументації – типу аргументів, що апелюють до емоцій і почуттів аудиторії. Емоційна динаміка у виборчих кампаніях визначає політичні рішення щодо того, за кого голосуватиме виборець, більше, ніж аналіз політичних програм, оскільки у політичних кампаніях емоції передують пізнанню (Bisquega, 2017).

У наступному фрагменті спостерігається апеляція до електората за допомогою використання риторичного запитання про моральні принципи виборців: *“Respecto a lo que tiene que ver con el fundamento moral: la pregunta que yo me haría primero es ¿quién de Ustedes, de los que están aquí, opinan que robar está bien?”* (Infobae, 2023).

Безумовно, якщо одинична тактика використовується без інших підтримуючих її тактик, вона не може забезпечити абсолютне досягнення комунікативної інтенції. Тому мовець повинен вдаватися до комбінування стратегій для її досягнення. Наприклад, поєднання тактик агітації (стратегія переконання) й солідаризації (стратегія інтеграції) Хав'єр Мілей застосовує задля спонування електорату проголосувати за його кандидатуру, наголошуючи на тому, що суспільство має такі ж інтереси й прагнення, як і він сам: *“Ahora bien, si ustedes consideran, como yo, que hay algo profundamente injusto en este país, si ustedes ven, como yo, la impureza y la justicia, entonces, si ustedes quieren cambiar este sistema decadente, a ustedes sí, quiero pedirles que me acompañen con el voto”* (Ballotage, 2023). Щоб підкреслити спільність інтересів, політик використовує емпатичну інверсію *como yo*. Тактика агітації здійснюється за допомогою використання дієслова з модальним значенням прохання *pedir* і дієслова з позитивною конотацією *acompañar*, вжитого у третій особі множини в теперішньому часі умовного способу, що допомагає кандидатові створити позитивний образ і заручитися підтримкою виборців.

В іншому уривку ми спостерігаємо поєднання тактик агітації й маніпуляції: *“los invito a preguntarse qué país quieren para sus hijos. Si quieren el país de la pobreza, de la inseguridad, de la inflación, de la corrupción, el país de la decadencia que hemos vivido durante décadas. O, alternativamente, quieren el país de la libertad y de la prosperidad que alguna vez supimos tener”* (Ballotage, 2023). Маніпуляція здійснюється шляхом протиставлення лексем із позитивною (*libertad, prosperidad*) і негативною (*pobreza, inseguridad, inflación, corrupción*) конотаціями, які використовуються з дієсловом *querer*, вжитим у формі третьої особи множини в теперішньому часі, що виражає бажання або наміри електорату. Агітація реалізується імпліцитним шляхом, тобто, з контексту стає зрозумілим, що мовець натякає на необхідності віддати виборчий голос за нього задля повернення країни до попереднього економічного стану.

Крім того, агітація у виборчій кампанії Хав'єра Мілея здійснюється шляхом використання девізів, лозунгів і гасел. В аналізованих промовах знаходимо політичне гасло його політичної сили: *“¡Viva la libertad!”* або *“¡Viva la libertad, carajo!”* Це гасло виражене простим окличним реченням, цілком вживання якого є донести до виборців позитивну й сприятливу позицію політика й схилити їх на свій бік. Крім того, це гасло за допомогою лексеми, вираженої іменником, що має позитивну конотацію – *libertad* – пов'язане з назвою політичної сили, засновником і лідером якої є Хав'єр Мілей: *“La Libertad Avanza”*.

Проаналізувавши промови Хав'єра Мілея, ми виокремили 7 змістових слів і словосполучень, які політик використовує найчастіше, а саме: *libertad, dinero, moneda, inflación, Banco Central, casta, ladrón*. У наступній таблиці наведено кількісні характеристики використання згаданих слів і словосполучень у кожній із проаналізованих промов (рис.1).

Так, найчастотнішим словом, яке зустрічається в усіх семи промовах, є слово *libertad* (80 разів), при чому найменшу кількість разів воно зустрічається в одній промові – 4 рази, а найбільше – 24 рази, а в решті промов кількість варіюється між 10 і 16 слів. Наступним словом за кількістю використань є слово *dinero* (61 раз), при чому в одній з промов воно використовується 36 разів, в іншій – 21 раз, проте у двох промовах воно зустрічається 3 та 2 рази, а решті промов не використовується взагалі.

В усіх промовах використовується приблизно однакова кількість слів *inlación* (49 разів) та словосполучень *Banco Central* (48 разів), крім однієї, в якій використання цих слів є значимим: 27 разів і 34 рази відповідно. Слово *inlación* зустрічається в 6 із 7 промов, а словосполучення *Banco Central* – у 4 із 7 промов.

Мовний засіб	Промова 1	Промова 2	Промова 3	Промова 4	Промова 5	Промова 6	Промова 7	Загальна кількість
libertad	4	24	10	13	16	10	6	80
dinero	36	0	0	3	2	21	0	61
moneda	14	7	1	3	1	1	0	29
inflación	27	8	1	10	1	0	1	49
Banco Central	34	0	1	8	0	5	0	48
casta	3	5	4	7	5	0	1	25
ladrón	6	7	2	5	2	1	0	23
Всього слів:	7166	2835	1595	5826	2189	8048	529	

Рис.1. “Найуживаніші змістові слова і словосполучення в промовах Хав’єра Мілея”

Слова *moneda*, *casta* та *ladrón* за частотністю використання у промовах розподілені більш-менш рівномірно – від 1 до 7 разів у кожній промові, крім слова *moneda*, яке в одній з промов використовується 14 разів.

Висновки. Отже, політичний дискурс – це спосіб комунікації, що ґрунтується на вербальних і невербальних засобах, який слугує для обміну ідеями між учасниками політичного процесу. Одним із його жанрів є електоральний дискурс, особливостями якого є тематична детермінованість і часова обмеженість, а метою є здійснення впливу на аудиторію задля створення власного позитивного іміджу й руйнування іміджу опонента, а також її спонукання до участі в процесі голосування й висловленні підтримки конкретному кандидату.

У проаналізованих текстах передвиборчих промов кандидат на пост Президента Республіки Аргентина Хав’єр Мілей вдається до застосування стратегій інтеграції, переконання, самопрезентації й дискредитації опонента, які реалізуються за допомогою різних тактик.

Стратегія інтеграції використовується для того, щоб викликати невдоволення електорату політичною моделлю теперішнього уряду або опонентів і акцентувати увагу електорату на спільності їхніх інтересів, проблем, матеріальних і культурних цінностей. Найпоширенішими мовними засобами для формування невдоволення виборців є лексеми з негативною конотацією; для солідаризації з ними – займенники на позначення першої особи множини.

Стратегія переконання застосовується для аргументування дії й думки політика конкретними фактами й прикладами, а також для переконання електорату в необхідності прийняття його позиції й участі у виборчому процесі. Стратегія реалізується за допомогою розповідних і окличних речень, риторичних фігур, лексем як з позитивною, так і негативною конотацією, які протиставляються в деяких контекстах.

За допомогою стратегії самопрезентації політик формує власний позитивний імідж шляхом акцентування уваги електорату на своїх позитивних якостях і дискредитує імідж опонента шляхом протиставлення його політичного образу з власним. Іntenція досягається завдяки використанню лексем з позитивною конотацією і контекстних антонімічних фраз.

Стратегія критики або дискредитації опонента використовується для того, щоб підкреслити недоліки конкурента і підвищити власну авторитетність. Успішна реалізація стратегії забезпечується високою кількістю лексем, що мають негативну конотацію і формують негативні ярлики.

У всіх семи промовах Хав’єра Мілея виокремлюються 7 змістових слів і словосполучень, які політик використовує найчастіше, а саме: *libertad* (80 разів), *dinero* (61 раз), *inflación* (49 разів), *Banco Central* (48 разів), *moneda* (29 разів), *casta* (25 разів), *ladrón* (23 рази).

Перспективою подальших досліджень є вивчення й аналіз вербальних і невербальних засобів реалізації комунікативних стратегій і тактик аргументації, які застосовуються Хав’єром Мілеєм і дозволяють йому отримати значну підтримку серед електорату, на прикладі передвиборчих теледебатів і промов.

Література:

- Біляев Д. В., Демчук А. І. Лінгвопрагматичні особливості електорального дискурсу Дж. Байдена. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2021. Т.1, № 47. С. 24–27.
- Гладь С. В., Чугу С. Д. Лінгвопрагматичний аспект аргументативного дискурсу. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. №10. С. 134–139.
- Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / І. С. Шевченко та ін. Харків : Константа, 2005. 356 с.
- Кобзева О. О. Особливості організації сучасного електорального дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Т. 1, № 9. С. 93–97.
- Лісовий В. С. Дискурс. Енциклопедія Сучасної України. Київ, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-24374> (дата звернення: 01.12.2023).
- Юмрукуз А. А. Прагматистичні особливості електорального дискурсу (на матеріалі передвиборчих президентських теледебатів). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2020. № 92. С. 66–73.
- Ballotage – El Peluca Milei. Milei entró al ballottage y va a ser presidente, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=yfa8k3_AAfw (дата звернення: 01.12.2023).

8. Bisquerra, Rafael. Política y emoción. Aplicaciones de las emociones a la política. Madrid: Ediciones Pirámide, 2017. Libro digital.
9. Castro, Manuela. ¿Quién es Javier Milei, próximo presidente de Argentina? 19.11. 2023. URL: <https://cnnespanol.cnn.com/2023/11/19/quien-es-javier-milei-derecha-orix-arg/> (дата звернення: 05.12.2023).
10. Coll, Damián ¡En campaña!: manual de comunicación política en redes / Damián Coll; Ariel Carrel. 1a ed. Ciudad Autónoma de Buenos Aires : Paidós, 2017. Libro digital.
11. Empresarios – Milei Presidente 2023. Milei discurso frente a todos los empresarios del país, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wLCiGaJNkUI> (дата звернення: 02.12.2023).
12. Expo – FASTFORWARD TV. Javier Milei cerró el congreso económico argentino EXPO EFI 2023 en la rural, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=17vEVbCrstk> (дата звернення: 03.12.2023).
13. Infobae – Infobae. El discurso completo de Javier Milei en Latam Economic Forum 2023, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=f_QVwuTbCxQ (дата звернення: 01.12.2023).
14. Mendoza – Todo Noticias. Javier Milei en Mendoza: «Vamos a terminar con el populismo para siempre», 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=iqq2QrdM_Ko (дата звернення: 01.12.2023).
15. Milei, Javier. Discurso de Javier Milei en el bunker día histórico, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a7bUj-0W1J8> (дата звернення: 02.12.2023).
16. Movistar Arena – Milei, Javier. Discurso de Javier Milei en el Movistar Arena, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ORTIT-cQBQg> (дата звернення: 03.12.2023).

References:

1. Ballotage – El Peluca Milei. Milei entró al ballotage y va a ser presidente, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=yfa8k3_AAww. [in Spanish]
2. Bilyayev D. V., Demchuk A. I. Lihvoprahmatychni osoblyvosti elektoral'noho dyskursu Dzh. Baydena. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Filolohiya»*. 2021. T.1, № 47. S. 24–27. [in Ukrainian]
3. Bisquerra, Rafael. Política y emoción. Aplicaciones de las emociones a la política. Madrid: Ediciones Pirámide, 2017. Libro digital. [in Spanish]
4. Castro, Manuela. ¿Quién es Javier Milei, próximo presidente de Argentina? 19.11. 2023. URL: <https://cnnespanol.cnn.com/2023/11/19/quien-es-javier-milei-derecha-orix-arg/> (дата звернення: 05.12.2023). [in Spanish]
5. Coll, Damián ¡En campaña!: manual de comunicación política en redes / Damián Coll; Ariel Carrel. 1a ed. Ciudad Autónoma de Buenos Aires : Paidós, 2017. Libro digital. [in Spanish]
6. Dyskurs yak kohnityvno-komunikatyvnyy fenomen / I. S. Shevchenko ta in. Kharkiv : Konstanta, 2005. 356 s. [in Ukrainian]
7. Empresarios – Milei Presidente 2023. Milei discurso frente a todos los empresarios del país, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wLCiGaJNkUI>. [in Spanish]
8. Expo – FASTFORWARD TV. Javier Milei cerró el congreso económico argentino EXPO EFI 2023 en la rural, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=17vEVbCrstk>. [in Spanish]
9. Hlad'o S. V., Chuhu S. D. Lihvoprahmatychnyy aspekt arhumentatyvnoho dyskursu. Aktual'ni problemy filolohiyi ta perekladoznavstva. 2016. №10. S. 134–139. [in Ukrainian]
10. Infobae – Infobae. El discurso completo de Javier Milei en Latam Economic Forum 2023, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=f_QVwuTbCxQ. [in Spanish]
11. Kobzyeva O. O. Osoblyvosti orhanizatsiyi suchasnoho elektoral'noho dyskursu. Zakarpats'ki filolohichni studiyi. 2019. T. 1, № 9. S. 93–97. [in Ukrainian]
12. Lisovyy V. S. Dyskurs. Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrayiny. Kyiv, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-24374> (дата звернення: 01.12.2023)
13. Mendoza – Todo Noticias. Javier Milei en Mendoza: «Vamos a terminar con el populismo para siempre», 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=iqq2QrdM_Ko. [in Spanish]
14. Milei, Javier. Discurso de Javier Milei en el bunker día histórico, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a7bUj-0W1J8>. [in Spanish]
15. Movistar Arena – Milei, Javier. Discurso de Javier Milei en el Movistar Arena, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ORTIT-cQBQg>. [in Spanish]
16. Yumrukuz A. A. Prahmastylistychni osoblyvosti elektoral'noho dyskursu (na materialii peredyborchychk prezydents'kykh teledebativ). *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Inozemna filolohiya. Metodyka vykladannya inozemnykh mov»*. 2020. №92. S. 66–73. [in Ukrainian]

Отримано: 8 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 20 грудня 2023 р.

e-mail: oksana.kostyuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9180-7162>

e-mail: iryna.yankovets@oa.edu.ua

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-13-16

Костюк О. Ю., Янковець І. Р. Мікроструктура новинного тексту (на матеріалі часопису «The Guardian»). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 13–16.

УДК: 811

Костюк Оксана Юрївна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови та літератури,
Національний університет «Острозька академія»
Янковець Ірина Русланівна,
магістр,
Національний університет «Острозька академія»

МІКРОСТРУКТУРА НОВИННОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ЧАСОПИСУ «THE GUARDIAN»)

Стаття присвячена аналізу новинного тексту як ключової складової новинного дискурсу та дослідженню мікроструктури текстів новин на матеріалі часопису «The Guardian». Основна мета полягає в розгляді організації тексту на рівні речень і окремих слів для виявлення тенденцій у структуруванні інформації. Детальний аналіз включає вивчення вибору лексичних, стилістичних, синтаксичних та прагматичних засобів, що використовуються у формуванні новинного репортажу. Дослідження висвітлює, як вибір конкретних слів та фраз може впливати на сприйняття читачами інформації та викликати емоційні реакції. Особлива увага приділяється впливу мікроструктури тексту новин на відображення упередженості. Розглядається, як вибір слів, тон і стиль можуть викликати специфічне сприйняття інформації та впливати на формування образу подій. Стаття представляє комплексний підхід до аналізу новинного тексту, розкриваючи його мікроструктурні особливості та вплив на утворення у читачів конкретного розуміння подій та ситуацій в контексті сучасного новинного журналізму. Стаття також зосереджується на аналізі статті зокрема політичного спрямування, опублікованої у газеті «The Guardian». Це дослідження має важливе значення в контексті розуміння ролі медіа в формуванні громадської думки і висвітленні політичних подій. Вивчення статей зазначеної газети надає можливість краще розуміти, як журналістські рішення впливають на сприйняття та інтерпретацію інформації. Загальний підхід статті до аналізу політичних матеріалів у «The Guardian» відкриває нові сфери для вивчення мовленнєвих стратегій, що використовуються у журналістиці, та підкреслює важливість об'єктивного та критичного осмислення інформації з боку читачів.

Ключові слова: Новинний текст; новинний дискурс; мікроструктура новинного тексту; англійська періодика; часопис «The Guardian»; лінгвістичний аналіз; лексика; стилістика; синтаксис; прагматика; упередженість.

Oksana Kostyuk,
Associate Professor, Department of English Language and Literature, Educational and Scientific Institute of Linguistics,
Ostroh Academy National University
Iryna Yankovets,
Master,
Ostroh Academy National University

MICROSTRUCTURE OF NEWS TEXT (BASED ON THE MATERIAL OF THE GUARDIAN NEWSPAPER)

The article analyses the news text as a key component of the news discourse and studies the microstructure of news texts based on the material of The Guardian. The main goal is to examine the organisation of the text at the level of sentences and individual words to identify trends in the structuring of information. A detailed analysis includes the study of the choice of lexical, stylistic, syntactic and pragmatic means used in the formation of a news report. The study highlights how the choice of specific words and phrases can influence readers' perception of information and evoke emotional reactions. Particular attention is paid to the impact of the microstructure of the news text on the reflection of bias. The article examines how the choice of words, tone and style can cause a specific perception of information and influence the formation of an image of events. The article presents a comprehensive approach to analysing a news text, revealing its microstructural features and influence on the formation of readers' specific understanding of events and situations in the context of modern news journalism. The article also focuses on the analysis of a political article published in The Guardian newspaper. This study is important in the context of understanding the role of the media in shaping public opinion and covering political events. The study of articles in this newspaper provides an opportunity to better understand how journalistic decisions affect the perception and interpretation of information. The general approach of the article to the analysis of political materials in The Guardian opens up new areas for the study of language strategies used in journalism and emphasises the importance of objective and critical comprehension of information by readers.

Keywords: News text; news discourse; microstructure of news text; English-language periodicals; «The Guardian» newspaper; linguistic analysis; lexicology; stylistics; syntax; pragmatics; bias.

Актуальність теми. Аналіз новинного дискурсу та його мікроструктури є важливим елементом в сучасному інформаційному суспільстві. Важливість цього аспекту полягає у ролі мікроструктури тексту як ключового елементу, який впливає на сприйняття інформації та формування громадської думки. В умовах цього великого потоку інформації, розуміння того, як інформація структурується та подається у новинах, стає стратегічно важливим аспектом аналізу. Оскільки часопис «The Guardian» є провідним джерелом новин у Великій Британії та світі, він відіграє значну роль у формуванні громадської думки. Відтак, аналіз системи різномірних мовних одиниць сприяє глибшому розумінню основних цінностей та поглядів, що лежать в основі медіа контенту цього часопису. Систематичний аналіз мікроструктури новин у редакційному контексті

часопису «The Guardian» пропонує можливість детального розгляду специфічних лінгвістичних виборів, а саме лексичних, синтаксичних, стилістичних та прагматичних, які конструюють мовленнєвий образ новин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У праці Волошук Ю. та Жмасвої Н. увага спрямована на ключові лінгвістичні аспекти новинних текстів. Паюнен Ю. також досліджує сферу лінгвістичного аналізу новинного дискурсу. Нідерландський лінгвіст Ван Дейк Т.А. досліджує аспект функціонування новин у пресі, подаючи комплексний аналіз структури новинного тексту. Крім того, Ван Дейк Т.А. вводить поняття саме мікроструктури тексту, на якій фокусується подана стаття.

Мета цієї статті полягає в здійсненні аналізу мікроструктури новинного тексту як ключової складової новинного дискурсу за допомогою лінгвістичних інструментів.

Постановка завдання. Проаналізувати новинний текст як ключову складову новинного дискурсу; дослідити мікроструктуру новинного тексту на матеріалі часопису «The Guardian»; розглянути вплив мікроструктури тексту новин на відображення упередженості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У медійному просторі, який постійно прогресує, новинний дискурс є важливою системою, через яку ми сприймаємо та інтерпретуємо навколишній світ. Він представляє собою специфічну категорію медіа-дискурсу, що включає в себе різноманітні процеси і продукти мовленнєвої діяльності у сфері масової комунікації. Його основною одиницею є новинний текст, який фіксує як процес, так і результат мовленнєвої діяльності (Волошук, Жмасва, 2020: 168). Спочатку варто розглянути характеристики новинного дискурсу та його відмінності від інших форм дискурсу. Паюнен Ю. у своїй праці «Linguistic Analysis of Newspaper Discourse in Theory and Practice» виокремлює особливості новинного дискурсу (Paunonen, 2008: 60). Перш за все, новинний дискурс повинен бути об'єктивним, де інформація подається нейтрально, без особистої упередженості, що не пов'язана з певною ідеологією. Проте Ван Дейк Т.А. стверджує, що «...реальність представлена в новинах сама по собі є ідеологічною конструкцією, заснованою на визначеннях, наданих акредитованими джерелами, такими як уряд чи профспілкові лідери» (van Dijk, 1988: 11). Таким чином, медіа, в тому числі новинні тексти, не є нейтральним, а навпаки допомагають відтворювати заздалегідь сформульовані ідеології. Часто новинний дискурс послуговується використанням структури перевернутої піраміди (The Inverted Pyramid Model), де найважливіша інформація подається на початку (частіше в заголовку (Headline)), далі – додаткові деталі в порядку зменшення їхньої важливості. Таким чином, читачі мають змогу отримати основні факти з перших рядків. Новинний дискурс часто підкреслює стислість та лаконічність та уникає зайвих деталей та багатослів'я. Крім того, у новинному дискурсі інформацію пов'язують з конкретними джерелами, що забезпечує прозорість і достовірність викладеної інформації. Новинний дискурс також послуговується використанням заголовків. Заголовки в новинному дискурсі покликані привернути увагу читачів та надати стислий виклад змісту статті. Окрім цього, в новинному дискурсі існує журналістський кодекс дотримання етичних норм і принципів, таких як повага до приватного життя людей, уникнення конфлікту інтересів і оперативне виправлення помилок (van Dijk, 1988: 13).

Оскільки ключовою складовою новинного дискурсу є новинний текст, варто детально розглянути його структурні особливості. Аналіз праці «Structures of News in the Press» лінгвіста Ван Дейка Т. А. дає змогу детальніше розглянути стандартну структуру новини, своєрідний шаблон для новинного дискурсу (van Dijk, 1985: 74). У своїй праці науковець виділяє макро- та -мікроорганізацію новинного дискурсу. Мікроорганізація або мікроструктура – це організація новин у межах рівня речення, а саме організація синтаксичних, семантичних, стилістичних чи риторичних особливостей речень і реченнєвих зв'язків.

Проаналізовано, що мікроструктура новинного тексту включає лінгвістичний аналіз, оскільки вона охоплює вибір різних лінгвістичних аспектів тексту, а саме семантичний вибір лексичних одиниць, синтаксичні конструкції, стилістичні елементи, тощо (van Dijk 1985: 74-75). Ця стаття фокусується саме на лексичних, синтаксичних, стилістичних та прагматичних особливостях новинного тексту.

Розглянемо наведені рівні мови, які використовуються для досягнення комунікативних цілей: 1) лексика (lexicology). Це процес вивчення та дослідження конкретних слів та вживання словникового запасу в тексті чи мовленні; 2) синтаксис (syntax). Синтаксис вивчає структуру та організацію речень і виразів у мові; 3) стилістика (stylistics). У своїх дослідженнях стилістика звертає увагу на різні аспекти мови, такі як виразність, образність, композиція, ритм та інші художньо-виражальні засоби; 4) прагматика (pragmatics). Вона зосереджується на використанні мови задля досягнення своїх комунікативних цілей і як контекст, соціальні норми та наміри мовця впливають на інтерпретацію мови.

Розглянуті вище рівні мовної структури конструюють мікроструктуру новинного тексту, якщо взаємодіють спільно, що визначається використанням мовних засобів для досягнення конкретного комунікативного ефекту в рамках визначеного контексту. Наразі розглянемо лінгвістичні особливості стилістичного та синтаксичного аспектів, які показують, як журналісти створюють повідомлення для ясності та залучення аудиторії, а саме:

1. Номіналізація (Nominalisation). Журналісти часто використовують номіналізацію – мовний прийом, який перетворює дієслово або прикметники на іменники.

3. Пасивний стан (Passive Voice). Хоча в новинних статтях переважно використовується активний стан для прямоти і ясності, пасивний стан може використовуватися в певних ситуаціях. Наприклад, коли акцент робиться на дії, а не на суб'єкті, наприклад, «*The message was sent*» замість «*They sent the message*».

4. Прикладки (Appositives). Прикладки – це іменникові словосполучення, які перейменовують або додатково визначають інший іменник. Вони можуть додати новинам конкретності та деталізації. Наприклад, «*The president, Volodymyr Zelenskyi, announced the new policy*», де «*Volodymyr Zelenskyi*» є прикладкою.

5. Конотація та денотація (Connotation and Denotation). Мова новин ретельно враховує конотації (емоційні або культурні асоціації) слів. Вона прагне до нейтральності та уникає перевантаженої мови, яка може створити упереджене ставлення читачів. Наприклад, «*Teacher*» та «*Educator*».

7. Риторичні прийоми (Rhetorical Devices). Журналісти можуть використовувати риторичні прийоми, такі як паралелізм, антитеза або алітерація, гіпербола, персоніфікація, іронія, метафора, ономатопія, літога, щоб зробити новинні статті більш цікавими і такими, що запам'ятовуються. Наприклад, «*At one stroke, Slovakia could soon become Russia's newest ally*»

(Kampfner, 2023, URL). Риторичний прийом, вживаний у цьому реченні, є гіперболою. Дія «*at one stroke*» є перебільшеною, її було вжити з метою підкреслення потенційної значущості цієї дії.

Проаналізовано, що лексичні особливості новинного тексту визначаються вибором та використанням конкретних лексичних одиниць, спрямованих на ефективну та точну передачу інформації (Волощук, Жмаєва, 2020: 169). У новинних текстах важливим є мінімальне використання емоційно забарвлених слів, натомість короткі вирази використовуються для ефективного узагальнення інформації та стислого висловлення ідей. Лексичні особливості новинного тексту можуть включати такі елементи: 1) вибір слів (це може включати технічну термінологію, сленг, жаргон або специфічну для сфери лексику. Волощук Ю. та Жмаєва Н. у своїй праці «*Специфіка перекладу англомовних новинних текстів українською мовою (на матеріалі новинних текстів ОБСЄ)*» виділяють наступну лексичну специфіку новинного тексту: 1) використання аббревіатур та скорочень; 2) використання власних назв; 3) утворення оказіональних неологізмів задля позначення певного поняття, яке не має номінації у словнику; 4) відсутність експресивної лексики та оціночних суджень (Волощук, Жмаєва, 2020: 170-171); 2) стиль (певні слова можуть використовуватися для створення формального, неформального, нейтрального або емоційного стилю).

Розглянемо мікроструктуру новинної статті часопису «The Guardian», опублікованої 10.09.2023, заголовком якої є «*Rishi Sunak challenges premier Li after 'spying for China' arrests*» (Stacey, 2023, URL). Стандартизовано стаття має заголовок (heading): «*Rishi Sunak challenges premier Li after 'spying for China' arrests*» та підзаголовок (lead): «*PM expresses concerns over Chinese interference in UK parliament after two men arrested under Official Secrets Act*» (Stacey, 2023, URL). Наведений заголовок має інформативну функцію, проте також викликає інтерес у читачів. У заголовку вжиті власні назви, а саме імена «*Rishi Sunak*» та «*premier Li*», проте не вказано інших деталей, які б описували цих людей. У підзаголовку можна помітити аббревіатуру «*PM*» на позначення «*Prime Minister*», у заголовку та підзаголовку використані дієслова у теперішньому часі, аби створити враження актуальності та невідкладності. У тексті використовується комбінація загальноживаної та вузькоспеціальної лексики. До вузькоспеціальної, а саме суспільно-політичної, лексики можемо віднести слова на кшталт «*parliamentary researcher*», «*parliamentary democracy*», «*Official Secrets Act*», «*counter terrorism command*», «*UN security council*», «*detente*», «*foreign affairs select committee*» (Stacey, 2023, URL). Варто звернути увагу також на фігуративність мови, а саме вживання виразу «*China hawks*» у консервативній партії, що можна перекласти як «*китайські яструби*» (Stacey, 2023, URL). Цей вислів використовується для опису осіб, які виступають за тверду та непохитну позицію щодо Китаю в політичних та зовнішньополітичних питаннях. Метафора «*яструба*» використовується, щоб символізувати когось, хто є агресивним та безкомпромісним у своєму підході до Китаю.

З синтаксичної точки зору, подана новинна стаття містить різні типи речень, а саме стверджувальні («*The prime minister met Li on the sidelines of the G20 summit*») та заперечні («*I don't think it's kind of smart or sophisticated foreign policy to reduce our relationship with China*»), що характерно для новинного дискурсу (Stacey, 2023, URL). У поданій статті не використовуються наказові та питальні речення. Довжина речень у статті комбінована: використовуються складні, складнопідрядні та прості речення. Прикладом складнопідрядного речення може слугувати «*The prime minister met Li on the sidelines of the G20 summit in Delhi in an unplanned meeting hours after the Sunday Times revealed the researcher, who is understood to have had links to senior Conservative MPs, had been arrested along with another man*», а прикладом простого «*The arrests follow several high-profile warnings about Chinese spying in the UK*» (Stacey, 2023, URL). У тексті також присутня номіналізація, де дієслова перетворюються на іменники, до прикладу «*interference*», «*espionage*» замість «*interfering*» та «*spying*». У статті використовується офіційна мова, зберігаючи професійний та нейтральний стиль, придатний для висвітлення новин. У статті наводяться посилання на конкретні джерела, що збільшує довіру до неї, наприклад, «*according to Chinese media*» та «*a Whitehall source told the Sunday Times*» (Stacey, 2023, URL). З прагматичної позиції читач може зробити висновок, що зустріч мала на меті вирішити делікатні питання дипломатичним шляхом. Занепокоєння Сунака щодо втручання в парламентську демократію і його акцент на зближенні з союзниками свідчать про бажання співпрацювати і захищати національні інтереси.

У аналізі мікроструктури новинного тексту, важливо врахувати вибір слів та виразів, які можуть впливати на сприйняття читача. Оціночні та емоційно забарвлені судження можуть бути сприйняті як елемент упередженості. У наведеній вище статті «*Rishi Sunak challenges premier Li after 'spying for China' arrests*» вираз «*China hawks*» може вказувати на негативне ставлення до тих, хто підтримує тверду позицію щодо Китаю (Stacey, 2023, URL). Висловлення Ріші Сунака, де він говорить про «*my very strong concerns about any interference in our parliamentary democracy, which is obviously unacceptable*» містить слова з емоційним забарвленням, а саме «*very strong concerns*» і «*obviously unacceptable*» (Stacey, 2023, URL). Проте подане висловлювання є цитатою, що передає точні слова мовця. Це емоційне висловлення було використано в цитаті і належить конкретній особі, а не авторові статті, тож вважається позицією або висловленням самої особи, в цьому випадку Ріші Сунака. Часто вибір цитати є рішенням редакційного колективу, і воно може відображати певні журналістські рішення та погляди на події. Однак, використання цитат в новинному репортажі свідчить про достовірність, тож якщо журналісти змінюють висловлювання, це може порушувати принципи об'єктивності. Хоча сам текст статті не містить явних оціночних суджень та упереджень, можливість прояву оціночних суджень може виникати в цитатах та висловлюваннях окремих осіб.

Висновки. Обгрунтовуючи наші узагальнення, можна зробити висновок, що мікроструктура новинного тексту має певну специфіку: на стилістичному та синтаксичному рівні новинні тексти послуговуються широким використанням таких лінгвістичних процесів та засобів, як номіналізація, пасивного стану, прикладок, хеджування та риторичних прийомів. Було проаналізовано, що лексичні особливості новинного тексту визначаються мінімізацією використання емоційно забарвлених слів, водночас характеризуються широким використанням скорочень, аббревіатур, вузько направленої лексики за темою статті. Було проаналізовано політичну статтю часопису «The Guardian», де вище згадані лінгвістичні особливості були виявлені, зокрема у статті значна увага приділяється вузькоспеціальної суспільно-політичній лексиці, а також присутнє явище номіналізації задля створення офіційного стилю. Стаття містить різні типи речень: фігурують стверджувальні речення, що характерно для новинного дискурсу. Було виявлено, що текст статті зберігає об'єктивність та нейтралітет, однак цитати можуть містити відтінки особистих поглядів та емоцій. Спираючись на наведене вище, можна зробити висновок,

що новинний текст відповідає стандартам жанру, використовуючи мовні засоби для точного висловлення інформації та привертання уваги читача.

Перспектива подальшого наукового дослідження. Проведене дослідження надає більше можливостей для аналізу майбутніх змін та тенденцій у мікроструктурі новинних текстів, а також дослідженню впливу мовних засобів на сприйняття інформації читачами.

Література:

1. Волощук Ю., Жмаєва Н. Специфіка перекладу англomовних новинних текстів українською мовою (на матеріалі новинних текстів ОБСЄ). *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2020. № 31. 164–177 с.
2. Kampfner J. At a stroke, Slovakia could soon become Russia's newest ally | John Kampfner. *the Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/sep/05/slovakia-elections-robort-fico-ukraine-russia> (date of access: 14.11.2023).
3. Pajunen J. *Linguistic Analysis of Newspaper Discourse in Theory and Practice*. 2008. pp. 79.
4. Stacey K. Rishi Sunak challenges premier Li after 'spying for China' arrests. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2023/sep/10/rishi-sunak-challenges-premier-li-after-spying-for-china-arrests> (date of access: 11.11.2023).
5. van Dijk T. A. *News As Discourse*. Routledge, 1988. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203062784> (date of access: 11.11.2023).
6. van Dijk T. A. *Structures of News in the Press*. 1985. pp. 69-93.

References:

1. Voloshchuk, Y., & Zhmaieva, N. Spetsyfika perekladu anghlomovnykh novynnykh tekstiv ukrayinskoyu movoyu (na materialii novynnykh tekstiv OBSE). *Naukovyi visnyk PNPY im. K. D. Ushynskoho*. 2020. № 31. 164–177.
2. Kampfner, J. (2023, вересень 5). At a stroke, Slovakia could soon become Russia's newest ally | John Kampfner. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/sep/05/slovakia-elections-robort-fico-ukraine-russia> (дата доступу: 14.11.2023).
3. Pajunen, J. (2008). *Linguistic Analysis of Newspaper Discourse in Theory and Practice*, 79.
4. Stacey, K. (2023, вересень 10). Rishi Sunak challenges premier Li after 'spying for China' arrests. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2023/sep/10/rishi-sunak-challenges-premier-li-after-spying-for-china-arrests> (дата доступу: 11.11.2023).
5. van Dijk, T. A. (1988). *News As Discourse*. Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203062784> (дата доступу: 11.11.2023).
6. van Dijk, T. A. (1985). *Structures of News in the Press*, 69-93.

Отримано: 28 листопада 2023 р.

Прорецензовано: 10 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 15 грудня 2023 р.

e-mail: semenyuk@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4437-179X>

Researcher ID: GLR-7069-2022

e-mail: maronishchana@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7771-1608>

Researcher ID: JPV-7347-2023

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-17-21

Семенюк А. А., Сукач М. А. Стратегії консолідації та самопрезентації в англомовному політичному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 17–21.

УДК: 811.161.2'42:32:342.535.2/536.12:004.832.28

Семенюк Антоніна Афанасіївна,кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови,
Волинський національний університет імені Лесі Українки**Сукач Мар'яна Андріївна,**студентка 7-го курсу факультету іноземної філології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

СТРАТЕГІЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ТА САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття покликана встановити та проаналізувати кооперативні стратегії консолідації та самопрезентації і тактики їх реалізації, за допомогою яких здійснюється потужний вплив на громадськість із політичної арени. У світі постійних змін та викликів, насиченому невпинним потоком інформації, політичний дискурс стає стратегічним інструментом інтерпретації сучасних реалій та формування громадської свідомості. Досліджувана стратегічна та тактична орієнтація політичного дискурсу розглядається нами через призму набутих політиками вмій і навичок синтезу та інтерпретації отриманої інформації з урахуванням лінгвістичних особливостей. Висловлені на широкий загал погляди й ідеї, оголошені важливі рішення надають необхідні для розуміння політичної ситуації дані, що, своєю чергою, здійснює маніпулятивний вплив на свідомість мас та керує суспільною думкою. Методика дослідження представлена застосуванням комплексу методів, таких як: метод дискурс-аналізу, метод компаративного аналізу та описовий, які сприяли розгляду основних інструментів спрямування політичної комунікації у потрібне мовцю русло. Проведений порівняльний аналіз лінгвістичних особливостей кооперативних стратегій консолідації та самопрезентації й підпорядкованих їм тактик на матеріалі англомовних текстів політичних промов Президента Сполучених Штатів Джо Байдена та Прем'єр-міністра Великої Британії Ріші Сунака уможливив розгляд їх ефективною вербалізації. Виявлено, що використання цих кооперативних стратегій і тактик в політичному дискурсі зумовлене врахуванням таких параметрів, як ситуативний контекст, рівень офіційності комунікативної ситуації та характерні особливості цільової аудиторії, що зумовлює максимально ефективний добір лексико-семантичних, стилістичних, синтактичних засобів англійської мови в політичній промові.

Ключові слова: політичний дискурс, політична промова, комунікативна стратегія, стратегія консолідації, стратегія самопрезентації, тактика, аудиторія.

Antonina Semeniuk,PhD in Philology, Associate Professor of Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University,**Mariana Sukach,**a 7th year student of the Faculty of Foreign Philology,
Lesya Ukrainka Volyn National University

STRATEGIES OF CONSOLIDATION AND SELF-PRESENTATION IN THE ENGLISH POLITICAL DISCOURSE

The article deals with considering and analyzing the cooperative strategies of consolidation and self-presentation that make a powerful influence on the public from the political arena. In the world of constant changes and challenges, full of constant stream of information, political discourse becomes a strategic tool for modern reality interpretation and public opinion formation. Strategic and tactical orientation of the discourse under study is highlighted through the prism of speakers' acquired skills and abilities for synthesizing and interpreting the received information taking into account linguistic peculiarities.

Publicly expressed views and ideas, announced urgent reports on important actions and decisions provide necessary data for understanding the political situation and, in particular, influencing nation's consciousness as well as taking control over public opinion. The methodological approach applied in this study is a mixed one based on the discourse analysis, the comparative analysis and the descriptive method, that enhanced the differentiation of the main tools for establishing political communication in a beneficial for a speaker way. The comparative analysis of cooperative strategies of consolidation and self-presentation as well as their subordinate tactics in the political discourse on the material of the speeches proclaimed by the President of the United States Joe Biden and the Prime Minister of Great Britain Rishi Sunak proved their effectiveness due to lingual means accurate use. It has been revealed that the choice of cooperative strategies of consolidation and self-presentation in the political discourse is determined by taking into account such parameters as the context, the communication register and the target audience characteristics. All these predetermine definite lexico-semantic, stylistic, and syntactic means in the English political discourse.

Keywords: political discourse, political speech, communicative strategy, consolidation strategy, self-presentation strategy, tactics, audience.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку людства стрімко зростає значення політичної комунікації, завдяки якій відбувається органічна взаємодія суб'єктів політики з іншими суспільними сферами. Так, за допомогою правильно налаштованих каналів і засобів комунікації представники влади здатні успішно підтримувати зв'язок із громадянами, вести переговори, встановлювати зв'язки із партнерами, вирішувати конфліктні ситуації, делегувати певні повноваження та звітувати про результати своєї роботи тощо. У політичному дискурсі мова постає засобом здійснення соціальної влади та формування ідеологічних наративів, оскільки більшість висловлень спрямовано на актуалізацію системи цінностей політика серед широких мас населення та подання інформації таким чином, щоб його суб'єктивна думка сприймалась як єдина об'єктивна.

Актуальність теми. Аналіз ролі мови в політиці протягом десятиліть знаходиться в центрі уваги політологів, психологів, соціологів, філософів та вчених всього світу. Активний інтерес до політичної комунікації породжує нові підходи до її вивчення через періодичну зміну влади та перманентну появу нових постатей на політичній арені світу, які прагнуть винайти нові засоби та методи впливу на народні маси. Нагальність нашого дослідження визначається тенденцією до вивчення політичної комунікації на рівні когнітології, прагматики, гендерної лінгвістики та мовних засобів реалізації комунікативної інтенції мовця. У цьому зв'язку аналіз стратегій і тактик, до яких удаються Джо Байден та Ріші Сунак для досягнення поставлених цілей видається актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “стратегія” і “тактика” первинно походять із військової сфери, тож перехід цих термінів у площину лінгвістики, тим самим перетворюючи мову на своєрідну зброю, привернув увагу і розпалив інтерес великої кількості дослідників.

Станом на зараз у цьому напрямку відзначаються праці таких іноземних вчених як Р. Водак (Wodak, 2011a), котра займається розглядом використання мови політичними лідерами для формування їхніх образів та необхідної їм громадської думки. Її дослідження показують які мовленнєві практики впливають на розподіл влади в суспільстві, та через які мовні структури це відображається у політичному дискурсі. Особливу увагу питанням формування і конструювання політичної ідентичності приділяє Дж. Дін (Dean, 2018), яка аналізує мовленнєві стратегії та символи, які використовуються політиками для мобілізації та формування ідентичності серед громадян, а також їх вплив на формування політичних спільнот і взаємодію в їхніх межах. І. Ферклау (Fairclough, 2013) займається дослідженням різних аспектів політичної комунікації, таких як риторика, дебати і виборчі кампанії, а також охоплюють аналіз мовних засобів, які використовуються політиками для переконання та маніпулювання аудиторією.

Серед українських науковців слід виділити Л. Завальську (Завальська, 2015), яка запропонувала власну класифікацію стратегій і тактик в межах політичного дискурсу та надрукувала чимало наукових робіт щодо їхнього детального аналізу та способів реалізації. Л. Славова (Славова, 2012) зосереджує увагу на особливостях мовної особистості лідера у світлі лінгвоперсоналогії. Ю. Шарапановська (Шарапановська, 2016) пропонує теоретичні засади аналізу політичного дискурсу. Предметом дослідження І. Голубовської та Т. Орлової (Голубовська, Орлова, 2017) постає аналіз засобів маніпулювання свідомістю мас Дональдом Трампом.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі комунікативних стратегій консолідації та самопрезентації і притаманних їм тактик у політичному дискурсі на основі текстів промов президента Сполучених Штатів Джо Байдена та прем'єр-міністра Великої Британії Ріші Сунака, що передбачає розв'язання таких **завдань**, а саме:

- охарактеризувати стратегії консолідації та самопрезентації;
- встановити основні тактики реалізації зазначених стратегій та мовні засоби їх вираження;
- проаналізувати прагматичний вплив досліджуваних кооперативних стратегій на цільову аудиторію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичний дискурс – це своєрідне середовище, в якому відбувається комунікація представників влади з іншими політичними діячами чи народом, і реалізується ряд певних функцій як на внутрішньому, так і зовнішньому рівні. У першому випадку слід виділити гуртування спільноти однодумців методом формування певної політичної ідеології; створення цілісного іміджу політика чи цілої партії та здобуття високого авторитету; поширення і контроль актуальної інформації щодо подій, які відбуваються у державі та світі. На зовнішньому рівні така взаємодія здійснюється для зміцнення міжнародних відносин та дипломатії, пошуку іноземних союзників та налагодження кооперації з ними. Проте найважливіша функція – це соціальний контроль, оскільки через маніпулятивний вплив на публіку досягається головна мета політичного дискурсу – збереження влади і керування суспільством. Відповідно, політичну комунікацію слід розцінювати як стратегічний процес, особливими складниками якого є стратегії й тактики впливу, націлені на реалізацію поставленої політиком мети.

Поняття комунікативної стратегії окреслюється як «головна лінія мовленнєвої поведінки в межах конкретної комунікативної події, що визначається загальною метою комунікації, ситуативним контекстом і уявленнями про адресата» (Яшенкова, 2010). Приклади комунікативних стратегій включають вибір мовленнєвих конструкцій для полегшення розуміння, використання різних стилів мовлення для впливу на аудиторію, чи вибір специфічних слів для вираження емоційного забарвлення повідомлення. Кожна стратегія реалізується низкою тактик, які визначаються як «поведінка на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети» (Бондаренко, 2002).

Ми зосереджуємо нашу увагу на кооперативних стратегіях консолідації та самопрезентації, які використовуються для досягнення певної стратегічної мети. Вони «орієнтовані на успішність комунікативної взаємодії, характеризуються узгодженістю комунікативних настанов комунікантів... ефективністю та оптимальністю спілкування» (Селіванова, 2008). Такі стратегії реалізуються завдяки старанням оратора спрямувати комунікацію у сприятливе для обох сторін русло і наголосити на своїх інтересах чи планах у мирний спосіб, використовуючи різні способи регулятивного впливу на громадськість. Основним різновидом політичного дискурсу, через який здійснюється комунікація політичного діяча з народом і, відповідно, який виступає базою для реалізації мовленнєвих стратегій і тактик є політична промова – логічне, чітко структуроване і аргументоване офіційне повідомлення для конкретної цільової аудиторії щодо питань, пов'язаних із політикою, урядом чи іншими темами, що становлять суспільний інтерес. Наше дослідження базується на порівняльному аналізі

текстів політичних промов президента США Джо Байдена та прем'єр-міністра Великобританії Ріші Сунака (<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/> та <https://www.gov.uk/government/speeches>), які вони проголошували в контексті повномасштабного вторгнення росії на територію України та збройного конфлікту в Ізраїлі.

Кооперативна стратегія консолідації – «кооперативний тип комунікативної взаємодії мовця та адресата, орієнтований на декларування об'єднання суб'єктів у межах політичного простору – політика з аудиторією, народу з владою, народу навколо певної проблеми тощо» (Завальська, 2015). Вона реалізується такими комунікативними тактиками:

1. **Тактика інтеграції народу**, яка націлена на згуртування громадян навколо певної актуальної проблеми. Удаючись до цієї тактики, політик представляє себе як одне ціле із народом, його рівноправну і невід'ємну частину, а не окремого представника влади. У ситуації повномасштабного вторгнення росії в Україну президент Джо Байден, будучи лідером однієї з провідних країн світу, неодноразово наголошує на потужній підтримці України усією Америкою і її прагненні до миру, наприклад: *And the American people are united in our resolve as well*. Важливо відмітити вживання прикметника *united* та присвійного займенника *our*, якими президент підкреслює свою пряму приналежність до народу. Часте вживання лексем на позначення національності, таких як *American people* чи *Americans* також сприяє посиленню громадянської єдності: *That's who Americans are, and that's what Americans do*. Прем'єр-міністр Великобританії Ріші Сунак також вдається до тактики інтеграції народу з метою вираження підтримки Україні: *We will stand with Ukraine for as long as it takes as they continue and to win this war*. Особовий займенник *we* вказує на єдність політика з його народом, і це єднання зумовлене спільною ціллю та бажанням її досягнути.

2. **Тактика інтеграції влади з народом** сприяє наближенню політика до громадян, акцентуючи увагу на двох сутностях – влада і народ, однак не об'єднуючи їх в одне ціле. Така опозиція хоч і сприймається як дистанціювання, проте слугує задля наголошення на головних обов'язках політиків стосовно їхнього народу, а саме: на спрямуванні сил й вповноважень на забезпечення громадського добробуту. Як очільник держави, Дж. Байден акцентує на тому, що влада піклується про громадян, які знаходяться у скрутному становищі, оскільки усі вони – частина Америки: *And to all of you hurting – those of you who are hurting, I want you to know: I see you. You belong. And I want to say this to you: You're all America*. У даному випадку відстежується опозиція між особовими займенниками *I* та *you* на позначення влади і народу відповідно. У фразі *You know, we're taking active steps to bring down the costs* розмежування відбувається вже через вживання займенників *we* та *you* з наголосом на тому, як багато політичних діячів працюють над врегулюванням фінансових питань задля блага народу. Втім, в обох випадках протиставлення вжито з метою підкреслення патронатного впливу з боку влади.

Свою чергою, Р. Сунак у зверненні до єврейської спільноти Великобританії обіцяє від імені влади потурбуватися про їхню безпеку, оскільки наслідки нещодавнього збройного конфлікту в Ізраїлі сколихнули увесь світ: *I also want to say a word to Jewish communities here at home. I am with you. And we are taking the necessary steps to ensure that you feel safe*. У цьому прикладі також простежується контраст між *we* та *you*, але логічний наголос падає на їхній спільний дім, що вони єдині у цій біді, а влада вповноважена гарантувати безпеку народові.

3. **Комунікативна тактика інтеграції політика з народом** використовується для підвищення авторитету конкретного політика, який виступає не як влада загалом, а окрема особистість. Мовець фокусує увагу слухачів на тому, що саме він робить або зробить на користь народу, завойовуючи їхню прихильність. Переважно політики гіперболізують свої досягнення і плани, або розглядають шляхи вирішення актуальної проблеми наче своєї власної, хоча насправді далеко не одні вони цим займатимуться. До прикладу, коли країни світу розривали кооперативні зв'язки із росією на початку повномасштабного вторгнення і від цього несли економічні збитки, Дж. Байден поспішив заспокоїти громадян своєї країни: *I know this is hard and that Americans are already hurting. I will do everything in my power to limit the pain the American people are feeling at the gas pump. This is critical to me*. Президент вказує на обізнаність у критичності актуальних проблем та наслідків їхнього впливу на суспільство, а тому оголошує їхнє вирішення своєю особистою провідною метою. Експресивна фраза *I will do everything in my power* включно з модальним дієсловом *will*, яке має відтінок упевненості та обіцянки, спрямована на посилення довіри до президента та закріплення його авторитету.

У зверненнях Р. Сунака також знаходимо випадки використання цієї тактики. Так, після масових нападів на євреїв у різних державах, зокрема й у Великій Британії, прем'єр вголосив промову, де на початку висловив свої співчуття: *I wanted to come here tonight to stand with you. To stand with you in this hour of grief as we mourn the victims of an utterly abhorrent act of terror*. У даному випадку слід відзначити фразу *to stand with you* у функції анадиплозису – синтаксичного повтору наприкінці одного і початку наступного речення, завдяки чому посилюється відчуття нерозривної підтримки. Далі політик пообіцяв, використовуючи прийом стилістичної градації, що *I will stand with you, the British Jewish community, not just today, not just tomorrow, but always*, тим самим більше заручаючись прихильністю єврейської спільноти.

Наступною є **кооперативна стратегія самопрезентації**, яка націлена на формування цілісного і різностороннього іміджу політика (Славова, 2012). Представник влади позиціонується як видатна постать, спроможна оперувати політичними процесами на високому рівні, але при цьому наголошується і на його самодостатності. Дана стратегія реалізовується завдяки таким тактикам:

1. **Тактика інтелектуалізації** орієнтована на демонстрацію високого рівня інтелекту політичного діяча, його обізнаності як у тонкощах сфери політики, так і в інших галузях. У випадку Дж. Байдена ця тактика переважно зустрічається у тих зверненнях, де він цитує рядки із промов своїх попередників, для прикладу, Авраама Лінкольна: *Let us do all we can in 2023 to create "a new birth of freedom" in the United States and ensure that "government of the people, by the people and for the people, shall not perish," but will shine like a sun, a beacon to all people, demonstrating that from the many our great Nation can become one*. Такий прийом позиціонує його як освічену особу, яка не лише свідомо щодо сучасних політичних цінностей, а й розуміє і пам'ятає авторитетних попередників своєї країни. Крім того, з лінгвістичної точки зору ми можемо тут відмітити яскравий приклад інтертекстуальності.

Свою чергою, Р. Сунак посилається не на певних видатних осіб, а на славних попередників загалом та історичні факти спільної боротьби за свободу та справедливість у всьому світі. Так, в об'єднаній промові з Дж. Байденом він апелює до спільного минулого обох держав: *And standing here together, as our predecessors have done for generations, I feel confident that*

through the strength of our relationship, we can shape the world once again in our pursuit of liberty... Таким чином, політик показує свою обізнаність в історії як своєї держави, так і союзника, тим самим дужче заручаючись його прихильністю.

2. **Тактика демонстрації професійності** проявляється у наголошенні політиком на його визначних досягненнях і підсумках успішної роботи. Як наслідок, слухачі переконуються в реальних результатах роботи політичного діяча і розуміють, що можуть на нього покладатися й довіряти, що, своєю чергою, дає йому можливість будувати нові подальші плани з підтримкою громадськості. Після візиту до України Дж. Байден поділився фактом, який безперечно додає йому авторитетності й заслуговує поваги: *I'm told I was the first American [president] to enter a warzone not controlled by the United States military since President Lincoln*. Варто зазначити, що ця тактика використана досить майстерно, адже президент презентує цей факт через граматичну пасивну форму *I'm told* і тим самим наголошує на своїй високій репутації через слова інших поважних і авторитетних політичних діячів. Р. Сунак у своїх промовах неодноразово засуджує марнословність та наполягає на активних діях: *We need to address these problems, not just talk about them*. Він періодично звітує про свою діяльність, зазвичай порівнюючи заплановане із виконаним: *I said on the steps of Downing Street that I would put stability and confidence at the heart of this government's agenda. And last week we did that*. Така модель створює своєрідний контраст “до/після”, тож люди можуть самотужки переконатися у його стараннях втілювати обіцяне у реальність.

3. **Тактика демонстрації патріотизму** спрямована на висвітлення того наскільки шанобливо політик ставиться до своєї держави, її історії та традицій. Сюди ж відносяться і публічне засудження дій інших осіб, націлене на знецінення чи знищення їх самобутності та цілісності як політичних постатей. Так, вартій уваги приклад, коли Дж. Байден згадує про свій візит до Києва: *I was bringing with me the idea of America, the promise of America to the people who are today fighting for the same things we fought for 250 years ago: freedom, independence, self-determination*. Бачимо, що навіть під час перебування в іншій країні президент США подумки залишався зі своєю державою і виступав її гідним представником, оскільки він *was bringing the idea of America...* Також він апелював до історичного минулого свого народу та моральних засад, на яких ґрунтується американське суспільство, підкреслюючи, що український народ дотримується тих же цінностей. Крім того, президент неодноразово демонструє своє патріотичне ставлення до Сполучених Штатів, возвеличуючи їх у своїх промовах за допомогою гіперболізації, до прикладу: *American leadership is what holds the world together*.

Р. Сунак використовує цю тактику в інший спосіб. Він, як і притаманно справжньому патріоту, прагне покращувати свою країну і виводити її на все вищий і вищий рівень на міжнародній арені: *so right now, the most powerful way to achieve higher growth is to make sure the UK the most innovative economy in the world*. Прем'єр фокусується не на статистичних чи історичних фактах, а на чималому потенціалі для прогресу, завдяки якому можливий ще більший розквіт держави.

4. **Тактика відповідальності** хоч і покладає великі сподівання та зобов'язання на плечі політика, який її використовує, проте водночас і неабияк підвищує його авторитет і зміцнює імідж у разі їх дотримання. Дж. Байдену, як очільнику однієї із провідних країн світу, притаманно брати на себе відповідальність в масштабній та довгостроковій перспективі: *I reaffirmed my commitment that the United States will stand by Ukraine as it defends its democracy and support its sovereignty and territorial integrity in the face of unprovoked Russian aggression*. У даному прикладі можна простежити, що президент не лише зобов'язався підтримувати Україну в її боротьбі, а й *reaffirmed the commitment*, тобто наголошується на тому, що він пам'ятає і не відмовляється від своїх обіцянок, крок за кроком сприяючи їхньому здійсненню. Крім того, Дж. Байден часто спонукає своїх світових союзників брати колективну відповідальність за досягнення певної мети, апелюючи до їхніх моральних цінностей: *Supporting Ukraine's ability to fight off Russian aggression to defend its sovereignty and territorial integrity is a worldwide commitment*.

Р. Сунак також часто демонструє готовність нести відповідальність за свої слова і обіцянки: *Today, I want to make a simple commitment: this government will always reflect the people's priorities*. Від імені британської влади він також запевняє, що...*the security of our European continent will always be our overriding priority*. Варто примітити вживання прислівника *always*, який загалом неодноразово вживається у висловлюваннях прем'єр-міністра щодо його першочергових обіцянок і зобов'язань, оскільки воно хоч і слугує своєрідним перебільшенням, але все ж справляє належне враження на слухачів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, комунікативні кооперативні стратегії консолідації та самопрезентації користуються значною популярністю серед обох лідерів та неабияк сприяють просуванню їхньої політичної кар'єри. Перша реалізується такими тактиками: інтеграції народу, інтеграції влади з народом, інтеграції політика з народом, а друга – наступними тактиками: інтелектуалізації, демонстрації професійності, демонстрації патріотизму, відповідальності. Активне вживання вказівних та присвійних займенників, іменників на позначення національностей, повторів різного виду сприяє вираженню чи єдності політика з народом, чи акцентуванню на особистості самого діяча та його вчинках. Щодо стратегії самопрезентації, то прагматичний вплив виражається через впевнене просування позитивного іміджу представника влади завдяки акценту на його сильних сторонах як особи і політика, зокрема, освіченості, професійності, що має забезпечити задоволення потреб громадян через обіцянки та спільні плани на майбутнє. Уживання прикметників, узагальнюючих займенників, збірних іменників, модальних дієслів, пасивного стану, а на рівні стилістики – епітетів, повтору, сприяє інтеграції з народом та демонстрації важливих спільних цінностей, прав і свобод. Попри спільність стратегій і тактик обох політиків способи їх застосування та добір мовних засобів різняться і маркує певний успішний стиль поведінки як Дж. Байдена, так і Р. Сунака.

Перспектива подальших досліджень вбачається у подальшому різновекторному дослідженні політичного дискурсу, який постійно перебуває в русі, зазнає змін, адже кожна гучна подія у світі потребує реакції та відгуку як від провідних політичних лідерів, так і народу.

Література:

1. Бондаренк Я. О. Прагматичні параметри дискурсу мовної особистості: від конфлікту до гармонії. *Мова і культура. Культурологічний компонент мови*. Київ : Дім Дмитра Бурого. 2002. Т. 2. Вип. 4. С. 109–112.
2. Голубовська І. О., Орлова, Т. В. Політичний дискурс як інструмент маніпулювання свідомістю електорату (на матеріалі інавгураційної промови Дональда Трампа). *Науковий журнал “Studia Linguistica”*. 2017. Вип. 11. С.9–28. URL: <http://studia-linguistica.knu.ua/wp-content/uploads/>

3. Завальська Л. В. Комунікативна стратегія консолідації в інтерактивному спілкуванні українських політиків. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 40. С. 88–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2015_40_23.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістична енциклопедія: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К. 2008. 711 с.
5. Славова Л. Л. Мовна особистість лідера у дзеркалі політичної лінгвоперсонології: США – Україна. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка. 2012. С. 67.
6. Шарапановська Ю. В. Теоретичні засади аналізу політичного дискурсу. *Науковий журнал “Молодий вчений”*. 2016. № 4. С. 428–431. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_106.
7. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. Київ : Видавничий центр “Академія”. 2010. 309 с.
8. Dean J. Cultural Studies and Political Theory. Ithaca : Cornell University Press. 2000. 368 p.
9. Fairclough I. Political Discourse Analysis. A Method for Advanced Students. London : Routledge. 2012. 280 p.
10. Wodak, R. The Discourse of Politics in Action “Politics as Usual”, 2nd rev. Ed., Basingstoke, UK: Palgrave. 2011a.
11. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/>
12. <https://www.gov.uk/government/speeches>

References:

1. Bondarenko, Ya. O. (2002). Prahmatychni parametry dyskursu movnoi osobystosti: vid konfliktu do harmonii.. [Pragmatic parameters of the discourse of linguistic personality: from conflict to harmony]. *Mova i kultura. Kulturolohichnyi komponent movy*. Kyiv : Dim Dmytra Buraho [Kyiv: Publishing house of Dmytro Burago]. Vyp. 4. P. 109–112. [in Ukrainian].
2. Holubovska, I. O., Orlova, T. V., (2017). Politychnyi dyskurs yak instrument manipuliuvannya svidomistiu elektoratu (na materialii inavhuratsiinoi promovy Donalda Trampa). *Naukovyi zhurnal “Studia Linguistica”*. [Political discourse as a tool for manipulating the consciousness of the electorate (on the material of inaugural address of Donald Trump)]. *The scientific journal “Studia Linguistica”*. P. 9–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2017_11_3 [in Ukrainian].
3. Zavalska, L. V. (2015). Komunikatyvna stratehiia konsolidatsii v interaktyvnomu spilkuванні ukraïnskykh politykiv. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka. Filolohichni nauky*. [Communicative strategy of consolidation in interactive communication of Ukrainian politicians]. *Scientific works of Kamianets-Podilskiy National University named after Ivan Ohienko. Philological sciences*. Vyp. 40. P. 88–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2015_40_23. [in Ukrainian].
4. Selivanova, O. O. (2008). Suchasna lnhvistychna entsyklopediia: napriamy ta problemy. [Modern linguistic encyclopedia: directions and problems]. Poltava: Dovkillya-K. 711 p. [in Ukrainian].
5. Slavova, L. L. (2012). Movna osobystist lidera u dzerkali politychnoi lnhvopersonolohii: SShA – Ukraina. [Linguistic personality of the leader as the reflection of political linguistic personality: USA – Ukraine.] Zhytomyr : ZhdU im. I. Franka. [Zhytomyr: ZhU named after I. Franko]. S. 67. [in Ukrainian].
6. Sharapannovska, Yu. V. (2016). Teoretychni zasady analizu politychnoho dyskursu. *Naukovyi zhurnal “Molodyi vchenyi”*. [Theoretical principles of political discourse analysis]. *Scientific journal “Young Scientist”*. № 4. P. 428–431. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_106. [in Ukrainian].
7. Yashenkova, O. V. (2010). Osnovy teorii movnoi komunikatsii. [Basics of the theory of language communication]. Kyiv : Vydavnychiy tsentr “Akademiia”. [Kyiv: Publishing center “Akademiya”]. 309 p. [in Ukrainian].
8. Dean J. (2000). Cultural Studies and Political Theory. Ithaca : Cornell University Press. 368 p.
9. Fairclough, I. (2012). Political Discourse Analysis. A Method for Advanced Students. London : Routledge. 280 p.
10. Wodak, R. (2011a). The Discourse of Politics in Action “Politics as Usual”, 2nd rev. Ed., Basingstoke, UK: Palgrave.
11. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/>
12. <https://www.gov.uk/government/speeches>

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отримано: 11 листопада 2023 р.

Прорецензовано: 9 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 15 грудня 2023 р.

e-mail: mariya.lukach@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6507-6100>

Researcher ID: V-7534-2018

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-22-25

Бігдай М. О. Синтаксичний концепт 'ментальна діяльність' на прикладі англійських складнопідрядних додаткових речень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 22–25.

УДК: 811.111

Бігдай Марія Олексіївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Львівська політехніка»

СИНТАКСИЧНИЙ КОНЦЕПТ 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ' НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ ДОДАТКОВИХ РЕЧЕНЬ

Синтаксичний концепт 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ' описує розумову та ментальну діяльність суб'єкта-агента по відношенню до певного об'єкта-теми. На основі проведеного концептуального аналізу, виокремлені такі концептуальні характеристики, як «орієнтація на агента» та «орієнтація на об'єкт». Синтаксичний концепт 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ', виділений з типових конструкцій складнопідрядних додаткових речень на основі американської англійської мови, найчастіше зустрічається в Корпусі сучасної американської англійської мови в художній літературі (35%) і розмовних текстах (26%), трохи менше у популярних журналах (18%) та газетах (15%), а найменше – у наукових журналах (6%). Дослідження показало, що в англійських складнопідрядних додаткових реченнях як засоби репрезентації концепту 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ' прототипними є двоактантно-обставинні конструкції та двоактантні конструкції. За допомогою методу моделювання для кожної з цих конструкцій розроблено структурні та семантичні моделі. Перспективним вважаємо подальше моделювання концептуального простору синтаксису на основі інших типів складнопідрядних та складносурядних речень в американській англійській мові.

Ключові слова: складнопідрядне додаткове речення, синтаксичний концепт, структурна модель, семантична модель.

Mariia Bihdai,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics,
Lviv Polytechnic National University

THE SYNTACTIC CONCEPT 'MENTAL ACTIVITY' ON THE EXAMPLE OF ENGLISH COMPLEX SENTENCES WITH AN OBJECT CLAUSE

The syntactic concept 'MENTAL ACTIVITY' describes the intellectual and mental activity of the subject-agent in relation to a certain object-theme. Based on the conducted conceptual analysis, such conceptual characteristics as "orientation on agent" and "orientation on object" were singled out. The syntactic concept 'MENTAL ACTIVITY', extracted from the typical constructions of the complex sentences with an object clause based on American English, is most often found in the Corpus of Contemporary American English in fiction (35%) and spoken texts (26%), slightly less in popular magazines (18 %) and newspapers (15%), and the least – in scientific journals (6%). The study showed that as means of representing the concept of 'MENTAL ACTIVITY', the twoactant-circumstantial constructions and two-actant constructions are defined as prototypical. Using the modeling method, structural and semantic models were developed for each of these constructions. We consider it promising to further model the conceptual space of syntax based on other types of complex and compound sentences in American English.

Key words: complex sentence with an object clause, syntactic concept, structural model, semantic model.

Вступ.

Постановка проблеми. Актуальність даної розвідки зумовлена розвитком когнітивної та корпусної лінгвістики, а також необхідністю проведення дослідження структури англійського складнопідрядного додаткового речення у лінгво-когнітивному аспекті на основі американської англійської мови на великому масиві даних.

Понад три десятиліття корпуси американської англійської мови, такі як Американський національний корпус, Корпус сучасної американської англійської мови та Браунівський корпус, служили основоположними ресурсами для численних досліджень у всьому світі. Лінгвісти використовують ці корпуси зокрема для вивчення американської англійської мови на

великому масиві даних, аналізуючи моделі використання мови та досліджуючи, як мова змінюється в різних контекстах і для різних носіїв.

Представлене дослідження є корпусним і базується на даних із Корпусу сучасної американської англійської мови (Corpus of Contemporary American English, далі СОСА) як одного з найбільш жанрово збалансованих корпусів.

СОСА – це рівномірно розподілений за жанрами корпус (кожен жанр містить приблизно 120-130 мільйонів слів) з приблизно 1 мільярдом слів за період з 1990 по 2019 роки. Корпус СОСА є унікальним ресурсом для лінгвістичних досліджень та містить такі жанри, як: розмовна мова, художня Література, популярні журнали, газети, наукові журнали, телевізійні/фільмові субтитри, блоги та веб-сторінки.

Мета статті – виокремити та дослідити синтаксичний концепт ‘МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ’, представлений типовими конструкціями в англійських складнопідрядних додаткових реченнях, на основі даних корпусу СОСА.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- охарактеризувати та описати формальні характеристики англійського складнопідрядного додаткового речення;
- вибрати 366 англійських складнопідрядних додаткових речень із Корпусу сучасної американської англійської мови як матеріал дослідження;
- дослідити пропозиційну структуру та концептуальні характеристики у структурі англійського складнопідрядного додаткового речення;
- на основі типових конструкцій у досліджуваних реченнях виокремити синтаксичний концепт ‘МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ’.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтаксичні концепти неодноразово ставали об’єктом вивчення на базі української та інших мов (Бойко, 2016; Бойко, 2019; Карамішева, 2008; Карамішева, 2016; Dirven, 1998), однак недостатньо дослідженим залишається синтаксичний концепт ‘МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ’ на прикладі англійського складнопідрядного додаткового речення на даних корпусу СОСА.

Представлене дослідження присвячене проблемі когнітивної діяльності людини та пов’язаних з нею механізмів когнітивної обробки знань та їх структуризації з метою збереження та передачі цих знань для вирішення комунікативних завдань.

Виокремлення синтаксичних концептів відбувається на основі виділення абстрактних смислових компонентів з ознак прототипних суб’єктно-предикатно-об’єктних відношень. Як зазначає Ю. П. Бойко, «на рівні кожного конкретного складнопідрядного речення реалізується один із компонентів підрядних відношень.... Так під синтаксичним концептом розуміють синтаксичні засоби вербалізації концепту підрядного зв’язку» (Бойко, 2016: 127).

Когнітивний підхід до граматики пов’язаний із моделюванням мовної системи так званої ментальної «граматики» (Evans, 2007). Пропоноване дослідження проводиться в галузі когнітивного синтаксису. Когнітивний підхід до граматики запропонував Р. Лангакер (Langacker, 1987; Langacker, 1991), а потім розвинули В. Крофт, Ч. Філмор, Г. Лакофф (Lacoff, 1999) та ін.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження проводилося у чотири етапи. Під час першого етапу встановлені формальні структурні характеристики досліджуваних речень, а саме, що підрядне речення в англійських складнопідрядних додаткових реченнях приєднуються до головного за допомогою сполучників (that, if, whether), парних сполучників (*either... or*), єдналих займенників (*who, whoever, what, whatever, which*) та єдналих прилівників (*where, when, whenever, why, how*) (Корунець, 2003).

На другому етапі за допомогою корпусного методу лінгвістичних досліджень вибрано 366 англійських складнопідрядних додаткових речень з корпусу СОСА. Вибірка здійснювалася за допомогою інструментів корпусу та запитів пошуку послідовності окремих слів або різних частин мови у довільній формі та вище згадані підрядні сполучники.

На третьому етапі дослідження проведено лінгвокогнітивний аналіз досліджуваних речень на основі праць Р. Дірвена, М. Верспора (Dirven, 1998). Проаналізувавши пропозиційну структуру та концептуальні характеристики англійських складнопідрядних додаткових речень, виокремлено синтаксичний концепт ‘МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ’, представлений типовими конструкціями досліджуваних речень.

Синтаксичний концепт ‘МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ’ описує розумову та ментальну діяльність суб’єкта-агента по відношенню до певного об’єкта-теми. На основі проведеного концептуального аналізу, виокремлено такі концептуальні характеристики, як «орієнтація на агента» та «орієнтація на об’єкт». Як засоби представлення цього концепта прототипними вважаються такі конструкції:

- Двоактантно-обставинні конструкції. Наприклад: *A year ago I didn't understand why people would hike.* У цьому прикладі: *a year ago* – Circ (обставина), *I* – A1 (актант 1), *didn't understand* – P (предикат), *why people would hike* – A2 (актант 2).
- Двоактантні конструкції. Наприклад: *I realized that message was in Japanese.* У цьому прикладі: *I* – A1 (актант 1), *realized* – P (предикат), *that message was in Japanese* – A2 (актант 2).

Ці дві конструкції представлені такими дієсловами: *to think* (думати), *to hear of* (чути про), *to find it strange* (вважати це дивним), *to know* (знати), *to realize* (усвідомлювати), *to take it* (приймати/вважати це), *to think it strange* (вважати це дивним), *to understand* (розуміти), *to remember* (пам’ятати), *to wonder* (дивуватися), *to imagine* (уявляти), *to believe* (вірити), *to decide* (вирішувати), *to consider* (розглядати), *to doubt* (сумніватися), *to see* (бачити).

Під час виокремлення формальних структурних та семантичних моделей англійських складнопідрядних додаткових речень застосовано також метод моделювання.

Для опису структурних моделей використано такі умовні позначення (скорочені назви різних частин мови): N – іменник, V – дієслово, Ptn – займенник (RPtn – відносний займенник, PPtn – особовий займенник), Adv – прислівник (manner – способу дії, temp – часу, loc – місця), Conj – сполучник (SConj – підрядний сполучник) та Prep – прийменник.

Двоактантно-обставинні конструкції як репрезентативний засіб синтаксичного концепту ‘МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ’ виявляють такі структурно-семантичні моделі.

Структурні моделі:

• **Adv(loc/manner/temp) – N/PPrn – V – RPrn/SConj – N/PPrn – V – N/PPrn/of N/to N** (Наприклад: *Slowly I realized that I was missing the big questions.*).

• **Adv(temp) – N/PPrn – V – RPrn/SConj – N/PPrn – V** (Наприклад: *Now he understood how Nozaki had infiltrated.*).

• **Adv(loc) – N – V – RPrn – V – N** (Наприклад: *In the U.S. the birth mothers decide who adopts their children.*).

Для опису семантичних моделей прототипних конструкцій застосовано такі типові семантичні ролі, як: агент, об'єкт, пацієнс та причина.

Семантична модель: Агент здійснює розумову або ментальну діяльність щодо об'єкта-теми.

У цій структурно-семантичній моделі суб'єкт-агент репрезентує ознаку «орієнтація на агента», дієслово у функції предиката вербалізує розумову чи ментальну діяльність, об'єкт-тема у формі підрядного речення певною мірою предметнею ознаку «орієнтація на об'єкт», а прислівникові модифікатори позначають спосіб дії і часові характеристики.

Двоактантна конструкція як репрезентація синтаксичного концепту 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ' розкриває такі структурно-семантичні моделі.

Структурні моделі:

• **N/PPrn – V – Prep – RPrn – N/PPrn – V** (Наприклад: *I thought about what I'd seen.*).

• **PPrn – V – Prep – RPrn – V – N** (Наприклад: *I've thought of who's going to staff my administration.*).

• **N/PPrn – V – RPrn/SConj – N/PPrn – V – N/by N/for N/with N/PPrn/with PPrn/to PPrn** (Наприклад: *We all realize why hospitals and doctors don't report errors.*).

• **N/PPrn – V – RPrn/SConj – N/PPrn – V** (Наприклад: *We don't know where it has landed.*).

• **N/PPrn – V – RPrn – N – N/PPrn – V** (Наприклад: *I didn't remember which affair he meant.*).

Семантична модель: Агент здійснює розумову або ментальну діяльність щодо об'єкта-теми.

У цій структурно-семантичній моделі суб'єкт-агент репрезентує ознаку «орієнтація на агента», дієслово у функції предиката вербалізує розумову чи ментальну діяльність, а об'єкт-тема у формі підрядного речення певною мірою предметнею ознаку «орієнтація на об'єкт».

Синтаксичний концепт 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ' спостерігається в двоактантно-обставинних конструкціях (23 речення) та двоактантних конструкціях (343 речення) із загальної кількості 366 речень.

На четвертому етапі розвідки за допомогою частотного аналізу здійснювався обрахунок, на скільки часто досліджувані складнопідрядні додаткові речення зустрічаються у кожному зі стилів корпусу СОСА.

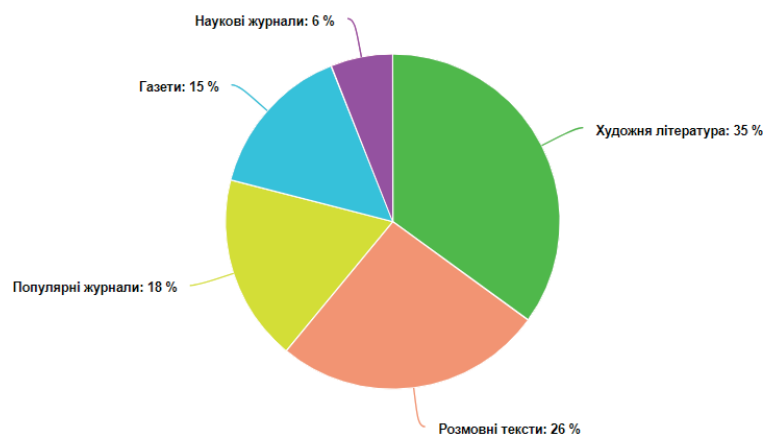

Рис. 1 Частотний розподіл англійських складнопідрядних додаткових речень, в яких репрезентовано синтаксичний концепт 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ', серед різних стилів у корпусі СОСА

Як зазначено на Рис. 1, синтаксичний концепт 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ', виділений з типових конструкцій складнопідрядних додаткових речень на основі американської англійської мови в корпусі СОСА, найчастіше спостерігається в художній літературі 126 (35%) та розмовних текстах 96 (26%), далі у популярних журналах 66 (18%) та газетах 56 (15%), а найменше – в наукових журналах 22 (6%).

Висновки.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у моделюванні концептуального простору синтаксису інших типів складнопідрядних речень, а також складносурядних речень.

Отримані типові конструкції можна застосовувати при розробленні автоматичної чи автоматизованої програми, що визначає об'єктивовані синтаксичні концепти в англійських складнопідрядних додаткових реченнях.

Література:

- Бойко Ю. П. Конструкції як базовий рівень та формотворча основа у синтаксисі речень. *Граматичні читання X: Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції*. Вінниця, 2019. С. 25–30.
- Бойко Ю. П., Бойцун І. В. Синтаксичний концепт на рівні складного речення. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми філології»*. Чернівці, 2016. С. 125–127.
- Карамішева І. Д. Аналіз синтаксичних конструкцій у руслі синтаксичних досягнень когнітивного синтаксису. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2016. С. 30–35.
- Карамішева І. Д. Дискусійність виокремлення "синтаксичного концепту" в сучасних лінгвокогнітивних дослідженнях. *Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць*. Випуск 17. Донецьк: ДонНУ, 2008. С. 308–314.
- Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов: навч. посібник. Вінниця: Нова Книга, 2003. С. 408–418.

6. Dirven R., Verspoor M. *Cognitive exploration of language and linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. P. 83–90.
7. Evans V.A. *Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh University Press, 2007. P. 17–27.
8. Lacroff G. *Philosophy in the Flesh: the embodied mind and its challenge to western thought*. New York: the Perseus Books Group, 1999. 624 p.
9. Langacker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar Vol. 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press, 1987. 540 p.
10. Langacker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar Vol. 2: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press, 1991. 628 p.

References:

1. Boyko Yu. P. Konstruktsiyyi yak bazovyy riven' ta formatvorcha osnova u syntaksysi rechen'. *Hramatychni chytannya Kh: Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-teoretychnoyi konferentsiyi*. Vinnytsya, 2019. S. 25–30.
2. Boyko Yu. P., Boytsun I. V. Syntaksychnyy kontsept na rivni skladnoho rechennya. *Materialy IV Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Aktual'ni problemy filolohiyi»*. Chernivtsi, 2016. S. 125–127.
3. Karamysheva I. D. Analiz syntaksychnykh konstruktsiy u rusli syntaksychnykh dosyahnen' kohnityvnoho syntaksysu. *Naukovyy visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky*. Luts'k, 2016. S. 30–35.
4. Karamysheva I. D. Diskusiynist' vyokremlyennya "syntaksychnoho kontseptu" v suchasnykh linhvokohnityvnykh doslidzhennyakh. *Linhvistychni studiyi: Zb. nauk. prats'*. Vypusk 17. Donets'k: DonNU, 2008. S. 308–314.
5. Korunets' I. V. Porivnyal'na typolohiya anhliys'koyi ta ukrayins'koyi mov: Navch. posibnyk. Vinnytsya: Nova Knyha, 2003. S. 408–418.
6. Dirven R., Verspoor M. *Cognitive exploration of language and linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. P. 83–90.
7. Evans V.A. *Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh University Press, 2007. P. 17–27.
8. Lacroff G. *Philosophy in the Flesh: the embodied mind and its challenge to western thought*. New York: the Perseus Books Group, 1999. 624 p.
9. Langacker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar Vol. 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press, 1987. 540 p.
10. Langacker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar Vol. 2: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press, 1991. 628 p.

Отримано: 10 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 19 грудня 2023 р.

e-mail: mariazielinska23@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3356-0592>

Researcher ID: rid69997

e-mail: dianafendak@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2486-9984>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-26-30

Зелінська М. З., Фендак Д. Р. Синтаксичний зв'язок керування у польській та українській мовах (на прикладі вербальних словосполучень). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 26–30.

УДК: 811.162.1=161.2-115'367

Зелінська Марія Зенонівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Фендак Діана Романівна,

магістрантка,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

СИНТАКСИЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК КЕРУВАННЯ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (НА ПРИКЛАДІ ВЕРБАЛЬНИХ СЛОВОСПЛУЧЕНЬ)

Стаття присвячена вивченню особливостей синтаксичних норм у досліджуваних слов'янських мовах, а саме мовознавчому аналізу шляхом зіставлень синтаксичного зв'язку керування у польській та українській мовах. Порівняльна лінгвістика допомагає нам віднаходити спільні точки зіткнень та розходжень споріднених мов, отримані результати сприятимуть справному перебігу міжмовної комунікації. У методі міжмовного порівняння важливими є два прийоми: зіставлення, яке базується на подібності, котра дозволяє виокремити спільне у системах двох мов, та протиставлення, яке допомагає виділити відмінні мовні явища. У публікації виділено спільні та відмінні риси реалізації синтаксичного дієслівного зв'язку керування обох мов та розглянуто специфіку їхнього втілення. Серед спільних синтаксичних форм віднаходимо вираження прямого додатка здебільшого формами знахідного відмінка. Особливу увагу звернено на варіантність форм керування та розбіжності у дієслівному керуванні у близькоспоріднених мовах. З'ясовано, що окремі польські дієслова, еквівалентні за змістом та формально схожі до українських, внаслідок особливої сполучуваності, можуть мати інше граматичне оточення: польські дієслова, які поєднуються із залежним словом без прийменника, мають в українській мові свої прийменникові аналоги. Виділено також відмінності у дієслівному керуванні на прикладі безприйменникових конструкцій, які виявляються у відмінкових формах залежного слова. Мовні розбіжності часто спричинені полісемантичністю польських дієслів. У випадку міжмовної комунікації, задля уникнення мовної інтерференції, їх необхідно вивчати як фразеологічні одиниці. У статті розглянуто специфіку інших випадків функціонування цього типу словосполучень в обох досліджуваних слов'янських мовах, котрі не покриваються ані відмінковою формою, ані прийменниковим відповідником.

Ключові слова: синтаксис, синтаксичний зв'язок, дієслівне керування, загальнопольська мова, українська мова.

Maria Zelinska,

PhD, associate professor,

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Diana Fendak,

MA,

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE SYNTACTIC RELATIONSHIP OF GOVERNMENT IN POLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES (ON THE EXAMPLE OF VERBAL PHRASES)

The article studies the features of syntactic norms in the studied Slavic languages, namely, linguistic analysis by comparing the syntactic connection of government in the Polish and Ukrainian languages. Comparative linguistics helps us find common points of contact and differences between related languages; the results obtained will contribute to the smooth flow of interlingual communication. In the method of interlingual comparison, two techniques are important: comparison based on similarity, which makes it possible to highlight what is common in the systems of two languages, and contrast, which helps to highlight different linguistic phenomena. The publication highlights the common and distinctive features of the implementation of syntactic verbal communication of government in both languages and discusses the specifics of their implementation. Among the general syntactic forms we find the expression of direct application mainly by forms of the present case. Particular attention is paid to the variability of government forms and differences in verbal government in closely related languages. We found that individual Polish verbs, equivalent in content and formally similar to Ukrainian ones, due to their special compatibility, may have a different grammatical environment: Polish verbs combined with a dependent word without a preposition have their own prepositional analogues in the Ukrainian language. Differences in verbal government are also highlighted using the example of non-prepositional constructions, which appear in the case forms of the dependent word. Language disagreements are often caused by the polysemantic nature of Polish verbs. In the case of interlingual communication, in order to avoid language interference, they must be studied as phraseological units. The article also examines the specifics of other occurrences of functioning of this type of phrases in both languages under study, which are not covered by either a case form or a preposition.

Keywords: syntax, syntactic relation, verb government, general Polish language, Ukrainian language.

Словосполучення – синтаксична одиниця-конструкція, що утворюється поєднанням двох або більше повнозначних слів, пов'язаних між собою підрядним або сурядним зв'язками і певними лексико-граматичними відношеннями. Поряд із мінімальною синтаксичною одиницею – бере участь у побудові речень. Відмінність словосполучення й речення полягає у виконанні ними функцій: у першого – номінативна, у другого – комунікативна, однак більш характерним розмежовуючим

чинником є наявність або відсутність предикативності (Бевзенко, 2005:14; Вихованець, 1993:9; Кононенко, 2012: 568–569).

Відомо, що слова у словосполученні співвідносяться між собою на основі граматичного та змістового зв'язку. Закономірності сполучуваності слів визначають специфіку синтаксису кожної національної мови, а також найбільш споріднених між собою (Бевзенко, 2005:15). Їхнє граматичне оформлення є наслідком мовленнєвих традицій, котрі можуть сягати як давнини, такі і функціонувати лише протягом декількох десятиліть. Багатогранність мови, різноманітність її можливих сполучень, значеннєва подібність слів, їхня будова доволі часто змушують нас вагатись, яку граматичну форму слід обрати: *Używać pastę do zębów czy używać pasty do zębów? Sympatia dla Stasi czy sympatia do Stasi? Syn podobny do ojca czy syn podobny ojcu?* (Markowski, 200: 249).

У сучасній українській, як і у польській мові, словосполучення характеризується трьома основними типами підрядного зв'язку: 1) узгодження; 2) керування; 3) прилягання. Керування – це вид синтаксичного зв'язку у словосполученні між ведучим та залежним словом, у котрому головне слово вимагає від залежного певної відмінкової форми (Білодід, 1972: 67). Своєрідність керування полягає на лексико-граматичному значенні головного слова, тобто зв'язком керує комплекс лексико-граматичних властивостей слова. Залежно від морфологічного класу опорного слова виокремлюють керування дієслівне (*вибачити товаришеві, mówić przy świadkach*) (Кононенко, 2012: 570), іменникове (*доказ провину, list od siostry*) (Кононенко, 2012:569), прикметникове (*гідний нагороду, starszy o rok od brata*) (Кононенко, 2012: 570), прислівникове (*дуже сумно, bardzo blisko*) (Кононенко, 2012: 570), числівникове (*п'ять помідорів, czterech chłopaków*) (Кононенко, 2012: 570), займенникове (*кожний з двох, ktoś nieznanomy*) (Кононенко, 2012: 570). Найбільш поширеними типами словосполучень є дієслівні (вербативні) та іменникові (субстативні) (Кононенко, 2012: 570; Шульжук, 2004:35). Властивість керувати більшою мірою притаманна дієслову: *прошу (чого?) чаю, запрошено (на що?) на чай, просити (чого?) чаю, попросивши (чого?) чаю, запрошений (на що?) на чай*. Значно рідше керує іменник (здебільшого віддієслівний), прикметник, числівник, займенник чи прислівник (Каранська, 1995:49).

Керування буває безпосереднім або посереднім. Синтаксичний зв'язок, при якому керований член словосполучення в певній відмінковій формі приєднується до керуючого без допомоги прийменника називається безприйменниковий, безпосередній або іншими словами прямий спосіб керування, наприклад, *їхати годину, любитися полем, керівник групи* (Каранська,1995:50; Білодід,1972:68). Зв'язок, при якому залежне слово приєднується до головного за допомогою прийменника – це прийменниковий або посередній спосіб керування, наприклад, *оповідання про море, більше за всіх, сидіти за столом, цукерки з начинкою* (Білодід,1972:68; Каранська,1995: 50). Окрім того, у мовознавстві керування поділяють на: сильне, при котрому кероване слово вимагає наявності залежного слова (наприклад: *питати про успіху, кріч з sąsiada*) та слабке, при котрому зв'язок між компонентами словосполучення можливий, проте необов'язковий (наприклад: *radість перемоги, widzieć drzewo*) (Білодід,1972:68; Кононенко,2012: 577).

Отже, у польській мові, як і в українській, зв'язок керування уподібнюється до ієрархічної структури, в котрому головне слово вимагає певної граматичної форми залежного слова. Цей тип зв'язку створює неабиякі труднощі навіть для носіїв польської мови з Польщі. Оскільки синтаксичні схеми є постійними, їх слід навчитись, так як і сталих словосполучень (Кравчук,2011: 228).

Багатство української та польської мови полягає насамперед в їхній розмаїтості, котру можна помітити через призму поширеної синонімії дієслівних форм керування. Варіантні форми при головних членах словосполучення в обох мовах зазвичай розходяться, тому необхідно звернути увагу на випадки, коли одна мова володіє варіантністю форм керування, а інша навпаки. Приміром: *просити кави, каву / prosić kawę, o kawę, турбота про когось / troska o kogo, відмова у допомозі, допомоги / odmowa pomocy, przekonać в чомусь / przekonać o czymś, do czegoś, готовий до чогось / gotowy do czego, na co, przekonać в чомусь / przekonać o czymś, do czegoś*. Часто варіантність сполучуваності в обох мовах пов'язана із семантичними видозмінами. До прикладу, в українській літературній мові дієслово «*тужити*» поєднується з прийменником – *за (ким, чим)*. Польське слово-відповідник « *tęsknić*» має варіанти у своїй валентності, що супроводжується змінами значень. Наприклад: 1) *tęsknić za kim, czym – smucić się z powodu braku kontaktu z kimś, braku czegoś*; 2) *tęsknić do kogo, czego – pragnąć, by coś się urzeczywistniło, chce zobaczyć kogoś*.

Актуальність роботи полягає в аналізі недостатньо дослідженої лінгвістичної проблеми. Напрямок дослідження є надзвичайно перспективним, зважаючи, на те що розгляд проблемних лінгводидактичних аспектів споріднених мов, як у теоретичному так і в практичному плані, не втрачає своєї актуальності.

Чималий внесок в українсько-польську мовно-культурну взаємодію внесла Ірина Кононенко. Як слушно підкреслює В. Грещук, «Мовознавча наука з появою монографії І. Кононенко збагатилася фундаментальною працею, що засвідчила високий рівень розвитку української та польської мов як типологічно споріднених» (Грещук,2016:77). Польській та українській граматиці у зіставному аспекті, зокрема, на рівні синтаксису присвячені дослідження А. Кравчук (Кравчук,2011; Кравчук, 2017), М. Зелінської (Зелінська, 2018) Н. Місяць (Місяць,2014) та ін.

Мета статті полягає в аналізі особливостей безприйменникового синтаксичного зв'язку керування польської та української мов та виділенні спільних і відмінних рис його реалізації у двох близькоспоріднених слов'янських мовах.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**: з'ясування специфіки синтаксичного зв'язку керування в польській та українській мовах і виділення спільних та відмінних рис реалізації безприйменникових конструкцій.

Об'єктом дослідження є дієслівний безприйменниковий зв'язок керування в польській та українській мовах.

Для досягнення мети та реалізації завдань у роботі застосовуються такі **методи**: теоретично-описовий, зіставний, лінгвістичний аналіз та синтез.

Вивчення специфіки семантико-граматичних систем належать до основних завдань мовознавства. Порівняльна лінгвістика допомагає відшукати напрями сходжень та розходжень споріднених мов, що слугує встановленню міжмовної комунікації (Кононенко, 2017:91). Дієслівне керування є активно досліджуваною мовознавчою проблематикою, як стверджує Вихованець: «у ролі опорних слів виступають дієслова, котрі керують різноманітними відмінковими і прийменниковими формами іменників» (Вихованець, 1993: 36). У сучасній українській мові дієслова, котрі можуть поєднуватись з послідовним рядом відмінків, знахідним та його функціональним еквівалентам, належить центральне місце. Давальний

відмінок адресата та його відповідники займають проміжне місце між центральними та периферійними формами. Орудний відмінок інструментальний і його прийменниково-відмінкові функціональні еквіваленти вказують на найпериферійнішу позицію керованого дієсловом компонента (Вихованець, 1993: 38).

Безприйменникове дієслівне керування у польській та українській мовах реалізується у словосполученнях, конструкції котрих розглянемо у поданих нижче схемах:

- 1) дієслово + іменник у родовому відмінку
- 2) дієслово + іменник у давальному відмінку
- 3) дієслово + іменник у знахідному відмінку
- 4) дієслово + іменник у орудному відмінку (Кононенко, 2012: 579–581).

У загальнопольській мові прямий додаток здебільшого виражений формами знахідного та родового відмінків, дещо рідше – орудного. Найбільш поширеною є форма знахідного відмінка. Вживання родового відмінка після дієслів залежить від різних факторів – лексичного, семантичного, синтаксичного та словотворчого (Зелінська, 2018: 133–134). Поширеною серед придієслівних функцій родового відмінка є ознака партативності, котра полягає в оформленні назви предмета, що окреслює позначувану дієсловом дію лише якоюсь частиною, а не в усьому своєму обсязі. Приміром: *widziatami chleba, wsiatami cykru, narwatami jabłok* (Білодід, 1972: 78). Залежно від інтенції певна група дієслів у польському синтаксисі може поєднуватися або із родовим або із давальним відмінком: *Dał dziecku cukierków* (в значенні «певну частину»), *dał dziecku cukierki* (в значенні «цілу порцію, всі») (Markowski, 2003: 252).

Специфічним різновидом синтаксичних функцій родового відмінка в українській мові є оформлення назви об'єкта, залежної від заперечного дієслова, наприклад: *ne bacziti vиходу, ne мати часу, ne стало чорнила* (Білодід, 1972: 78), «... і здавалось, вже не бачили очима ні синього неба, ні ясного сонця, ні зелено-мрійних степових далей, і тільки серцем одчували їх привіт і ласку» (Васильч.). «Я не чув зеніток з перших місяців війни восени сорок першого року» (Булаховський, 1959: 110). У польському мовознавстві існує правило, що після заперечних присудків функції прямого додатка завжди змінюють форму знахідного відмінка на родовий, наприклад: *Kupiłem wodę – Nie kupiłem wody. Przeczytałem gazetę – Nie przeczytałem gazety*. Можлива також варіативність граматичних відмінків – знахідного та родового до прикладу: *pytać (кого? co?) siostrę i pytać (кого? czego?) siostry*, обидві форми правильні, проте частотність вживання першої форми є більша (Кравчук, 2011: 229). Відповідно до вимог сучасної польської мови після заперечного модального дієслова теж вживається родовий відмінок: *nie chce / nie powinien / nie umie / nie skończył / nie może + bezokolicznik: Nie skończył śpiewać piosenki* (Кравчук, 2011: 232). В українській мові конструкції, у котрих спостерігається «відчуття заперечення», є складнішими в порівнянні до групи *ne z дієсловами*. Коли інфінітив прилягає до дієслів із запереченням, на кшталт: *ne можу..., ne хочу...*, то попри те, що ці слова, взяті ізольовано, керують знахідним відмінком, у поданому випадку вимагають родового, наприклад: «*Не можу я спокійно цього бачити, – показав на згарища Василь*» (Копил.) (Булаховський, 1959: 13).

Давальний відмінок здебільшого є формою придієслівного функціонування, хоча можливе його вживання й при словотворчо споріднених з дієсловами іншими частинами мови, котрі виконують дію ведучого члена словосполучення (Білодід, 1972: 82). Своїми синтаксичними функціями давальний відмінок відмежовується від знахідного (більш чіткіше та виразніше в порівнянні до родового придієслівного), оскільки протиставляється знахідному як відмінок дальшого об'єкта відмінкові ближчого об'єкта. Частина польських словосполучень, що відповідають українським конструкціям такої структури, збігаються з ними за формою, наприклад дієслово *podlegati (кому? чому?)* і польський еквівалент *podlegać (komu? czemu?)* або *дякувати (кому? чому?)* і *dziękować (komu? czemu?)* (Кононенко, 2012: 580): *Майор Девідсон безпосередньо підлягав генералу* (Рибак, Час., 1960, 352). *Podlegam bezpośrednio ministrowi* (Markowski, 2003: 256). *Не мені дякуй, дякуй Богові* (Кул. 23) (Огієнко, 1924: 122). *Studenci dziękowali [swoim] profesorom za ich pomoc* (Medak, 2012: 121).

Знахідний відмінок в українській та польській мовах є тільки придієслівним відмінком, оскільки лише з ним може вступати в синтаксичну залежність. Функція знахідного безприйменникового відмінка є однорідною й зводиться до оформлення прямих додатків (Білодід, 1972: 80; Кононенко, 2012: 580). У польській мові прямий додаток найчастіше виражений формою знахідного відмінка, про це свідчать приклади іншомовних запозичень: *(pre)miłować co, klonować co, (z)resetować co* (Кравчук, 2011: 230).

Синтаксична функція орудного відмінка полягає в оформленні назв знаряддя чи засобу дії, залежних у словосполученні від дієслів, які цю дію позначають. Відповідниками українських словосполучень даної структури в польській мові стають конструкції з безпосередніми формами керування, наприклад: *opiekуватися ким, чим / opiekować się kim, czym, їхати трамваем / jechać tramwajem. Він добровільно опікувався майстернею, вимітав сміття, прибирав і чистив інструмент..., наливав до рукомийника воду* (Ю. Янов., II, 1954, 135); *Troskliwie opiekowaliśmy się chorymi zwierzętami* (Medak, 2012: 276).

Синтаксичні схеми польської мови, які містять у собі слова зі значенням «керування», на взірць: *rządzić, władać* семантично нагадують фразеологізми. У процесі опанування мови вони повинні бути засвоєні у вигляді неподільної, цілісної конструкції (Jadaska, 2005: 150). Дієслова даного типу керування становлять однорідну семантичну групу, котра складається з лексем, що становлять різні форми правління: *dyrgować, ovladnąć, władać, zarządzać, administrować* та інші, наприклад: *Od lat zarządzał posiadłością hrabiego* (Medak, 2012: 709). *А закон про вибори установлює, що всі ті, хто володіють наділеною землею, вибирають окремо від власників* (Панас Мирний, IV, 1955, 365).

Специфіка синтаксичних конструкцій польської мови проявляється в семантичній неоднорідності багатозначних дієслів. Приміром: *dotknąć matkę* (в значенні «образити»), *dotknąć ściany* (в значенні «легко притулитись») (Кравчук, 2011: 229). Тепер розглянемо різні за значенням, проте однакові за написання дієслова у поданих реченнях: *Wszyscy przestzegali ich przed niebezpieczeństwem. Trzeba zawsze przestrzegać zaleceń lekarzy* (Medak, 2012: 400). У першому реченні *przestrzegać* узгоджується із знахідним відмінком (кого? co? і вжито в значенні «попереджати»), на противагу цьому значенню в другому реченні дієслово *przestrzegać* узгоджується з родовим відмінком (кого? czego? в значенні «дотримуватися вказівок»). У зіставленні з українськими відповідними конструкціями виділяємо міжмовні відмінності, оскільки в українській мові дієслово – відповідник *попереджати/застерігати* кого-небудь про щось вимагає прийменника: *Пронизливо свистів пароплав, попереджаючи про скоре відлиття* (Полт., Повість..., 1960, 603).

Мовні розбіжності на рівні синтаксису зумовлені іншими «вимогами» щодо відмінкових форм дієслів-відповідників в обох мовах. До прикладу українське дієслово *потребувати* поєднується з родовим відмінком (кого? чого?), а не (що?) приміром: *хліба* (Огієнко, 1924: 309). Натомість польський еквівалент *potrzebować* вимагає родового відмінка: *Potrzebował chwili, żeby oprzytomnieć, a potem zaczął działać* (Olga Tokarczuk, Prawiek i inne czasy). Цього роду відмінності появляються у польських словосполученнях з давальним відмінком, натомість в українській ці дієслова мають дещо інше керування: *przerwać (komu?) mówcy – переривати (кого?) мовця; odebrać (komu?) dziewczynce zabawkę – забрати (у кого?) у дівчинку іграшку; przyglądać się (czemu?) temu – приглядатися (до кого?) до цього, дивитися (на що?) на це; Bóg błogosławi (komu?) temu człowiekowi – Бог благословить (кого?) цю людину* (Кравчук, 2011: 236).

У ході зіставного аналізу розбіжності виявляємо у заперечних конструкціях: в українській мові спостерігаються особливі форми прямого додатка. Загальносемантична функція родового відмінка в придієслівному функціонуванні практично цілком збігається з функцією знахідного відмінка в близькоспоріднених конструкціях. Можливість у конструкції з *не* вживання знахідного відмінка замість родового значно збільшується через конкретизацію відповідного слова-поняття за допомогою уточнення через підрядне речення (Булаховський, 1959: 12). Вживання у згаданих випадках саме родового, а не знахідного відмінка зумовлюється частковими, переважно семантичними особливостями керування дієслова. Як пише Н. Місяць, «У польській та українській мовах є певна різниця форм прямого додатка. В українській мові він може виражатися родовим і знахідним відмінком, наприклад: Писати лист / Писати листа. При запереченні також можливі дві форми, хоча перевага надається родовому відмінку. У польській мові при запереченні єдиною можливою є форма родового відмінка, наприклад: *Tylko weseli studenci do strachu nie meli chęci*. (K. Gałczyński). *Jego śladów na piasku żaden wicher nie zatrze*. (K. Gałczyński) (Місяць, 2014: 30).

У загальнопольській мові дієслова, котрі несуть у своєму значенні елемент заперечення вимагають виключно родового відмінка, це, наприклад, слова: *zakazać / zabraniać, zapomnieć, odmówić, zaniechać / zaprzestać, brakować, unikać, nienawidzić* (Кравчук, 2011: 229). Їхнім українським відповідником натомість характерне керування: дієслово + іменник у знахідному відмінку. Приміром: *шукати кого, що / szukać kogo, czego, ненавидіти кого, що / nienawidzić kogo, czego, слухати кого, що / słuchać kogo, czego, берегти, стерегти кого, що / strzec, chronić, pilnować kogo, czego, захищати кого, що / bronić kogo, czego, оберігати кого, що / strzec kogo, czego, заборонити щось / zakazać czegoś, забути щось / zapomnieć czegoś, доводити щось / dowodzić czegoś, вживати що / używać czego, доглядати когось, щось / doглядać kogoś, czegoś, пробувати щось / próbować czegoś* (Кононенко, 2012: 580).

Проте і у цьому випадку не все так однозначно. Візьмемо до уваги дієслово «*zapomnieć*». Попри те, що воно містить у собі частинку негатиї, що відповідно до мовних норм повинно поєднуватися лише з родовим відмінком, тут все-таки можливі дві варіативні форми: родового або знахідного відмінків, оскільки в даному випадку необхідно заглибитись у семантику: «У сполученні з додатком у родовому відмінку *zapomnieć* означає «залишити щось, не взяти щось через неухважність», як напр.: *zapomnieć parasola*. У значенні «переставати пам'ятати» чи «втрачати з часом якісь уміння» *zapomnieć* керує як формою знахідного, так і (рідше) родового відмінків, як напр.: *Bardzo szybko zapominał wszystko, piśnie wszystkiego, czego się nauczył*» (Зелінська, 2018: 134).

Зіставляючи дієслівні безприйменникові конструкції обидвох мов, виділяємо доволі чисельну групу польських дієслівних словосполучень, котрі в українській мові мають іншу структуру: безприйменникову або прийменникову. Приміром: *апловувати комусь, чомусь / okłaskiwać kogoś, coś, адресувати кому, чому / adresować do kogoś, czegoś, належати комусь, чомусь / należeć do kogoś, czegoś, програти комусь / przegrać z kimś* (Кононенко, 2012: 580). Як видно з наведених прикладів, українські безприйменникові дієслівні словосполучення з залежним словом у формі давального відмінка мають свої польські (прийменникові або безприйменникові) аналоги з родовим або орудним відмінком.

Вивчаючи глибше мову, ми створюємо для себе картину, образ, який постає у свідомості носіїв мови, тому у методі міжмовного порівняння важливими є два прийоми: зіставлення, яке базується на подібності, котра дозволяє виокремити спільне у системах двох мов та протиставлення, яке допомагає виділити відмінні мовні явища. Обидва ці прийоми несуть за собою позитивні наслідки, завдячуючи їм можна не лише досконалим оволодіти мовою, а й навчитися бачити очима представників певної культури (Гольтер, 2017: 45).

Висновки. У результаті проведеного зіставного аналізу прикладів синтаксичного дієслівного зв'язку керування польської та української мов виділено спільні та відмінні риси його реалізації у двох близькоспоріднених слов'янських мовах, що дає нам підстави зробити наступні висновки: 1. Аналізуючи та зіставляючи специфіку зв'язку керування польської та української мов, простежуємо чимало спільних рис в структурі словосполучень (*просити кави / prosić kawę; дякувати (кому? чому?) / dziękować (komu? czemu?)*). 2. Зіставляючи безприйменникові конструкції близькоспоріднених мов, виділяємо значну кількість розбіжностей реалізації безприйменникових конструкцій в обох мовах.

Істотні відмінності полягають насамперед в іншому оформленні синтаксичного зв'язку керування за допомогою відмінкових форм залежних слів. Це пов'язано із багатозначністю дієслів, котрі, відповідно до семантики, вимагають іншого в обох мовах відмінка (*ризикувати життям / ryzykować życie; przerwać mówcy / переривати мовця; błogosławić temu człowiekowi / благословити цю людину; шукати кого, що / szukać kogo, czego*). Різниця проявляється також і у тому, що польська безприйменникова конструкція має український прийменниковий відповідник (*просити квиток / prosić o bilet; приглядатися до цього / przyglądać się temu*) або ж навпаки (*належати комусь, чомусь / należeć do kogoś, czegoś, програти комусь / przegrać z kimś*).

Література:

1. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис. Київ, 2005. 269 с.
2. Булаховський Л. А. Синтаксис (зв'язки) другорядних членів речення. Відмінкова залежність (керування). Безпосереднє (безприйменникове) керування. К.: Радянська школа, 1959. 35 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. К.: Либідь, 1993. 368 с.
4. Гольтер І. Міжмовні порівняння польської та української мов: лінгводидактичний аспект, 2017. 44–47 с.
5. Грещук В. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження. *Мовознавство*. 2016. № 5. С. 75–77.

6. Зелінська М.З. Комунікативна компетенція молодих носіїв польської мови західних областей України. Дрогобич: Північ, 2018. 288 с.
7. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ, 1995. 311 с.
8. Кононенко І. Ад'єктивно-субстантивне безприменникове керування в українській і польській мовах. С. 91–99.
9. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження. Варшава, 2012. 808 с.
10. Кравчук А. Лексикологія і культура польської мови. Том 2: Культура мови. Київ, 2011. 520 с.
11. Кравчук А., Ковалевський Є. Методика викладання польської мови. Мова і культура в полоністичній дидактиці в Україні. Київ, 2017. 324 с.
12. Місяць Н. Теоретичні засади навчання українців синтаксису польської мови. *Українська полоністика*. 2014. Вип. 11. С. 26–34.
13. Огієнко І. Український стилістичний словник : підруч. кн. для вивч. укр. літ. мови. Львів: З друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924. 496 с.
14. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис : [кол. монографія] / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1972. 511 с.
15. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ, 2004. 406 с.
16. Jadacka H. *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa, 2005. 253 s.
17. *Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego*. Warszawa : WILGA Sp. z o. o., 2003. 496 s.
18. Medak S. *Praktyczny słownik łączliwości składniowej czasowników polskich*. Kraków, 2012. 775 s.

References:

1. Bevzenko S. P., Lytvyn L. P., Semerenko H. V. (2005) *Suchasna ukrainska mova. Syntaksys*. Kyiv. 269 s.
2. Bulakhovskiy L. A. (1959) *Syntaksys (zviazky) druhoriadnykh chleniv rechennia. Vidminkova zalezhnist (keruvannia). Bezposerednie (bezprymennykove) keruvannia*. K.: Radianska shkola. 35 s.
3. Greshchuk V., Kononenko I. (2016) *Ukrainska ta polska movy: kontrastyvne doslidzhennia. Movoznavstvo*. № 5. S. 75–77.
4. Holter I. (2017) *Mizhmovni porivniannia polskoi ta ukrainskoi mov: linhvodydaktychnyi aspekt*. S. 44–47.
5. Karanska M. U. (1995) *Syntaksys suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy*. Kyiv. 311 s.
6. Kononenko I. (2012) *Ukrainska ta polska movy: kontrastyvne doslidzhennia*. Varshava, 808 s.
7. Kononenko I. (2012) *Adiektivno-substantyvne bezprymennykove keruvannia v ukrainskii i polskii movakh*. S. 91–99.
8. Kravchuk A. (2011) *Leksykologhiia i kultura polskoi movy. Tom 2: Kultura movy*. Kyiv. 520 s.
9. Kravchuk A., Kovalevskiy Ye. (2017) *Metodyka vykladannia polskoi movy. Mova i kultura v polonistychnii dydaktytsi v Ukraini*. Kyiv.
10. Misiats N. (2014) *Teoretychni zasady navchannia ukrainsiv syntaksysu polskoi movy / Ukrainska polonistyka*. Vyp. 11. 26–34 s.
11. Ohienko I. (1924) *Ukrainskyi stylistychnyi slovnyk : pidruch. kn. dla vyvch. ukr. lit. movy*. Lviv: Z druk. Nauk. t-va im. Shevchenka, 496s.
12. Shulzhuk K. F. (2004) *Syntaksys ukrainskoi movy*. Kyiv, 406 s.
13. *Suchasna ukrainska literaturna mova. Syntaksys : [kol. monohrafiia] / za zah. red. I. K. Bilodida*. (1972). Kyiv: Nauk. dumka, 511 s.
14. Vykhoanets I. R. (1993) *Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys: pidruchnyk*. K. : Lybid. 368 s.
15. Zelinska M.Z. (2018) *Komunikatyvna kompetentsiia molodykh nosiiv polskoi movy zakhidnykh oblastei Ukrainy. Drohobych: Pósvit*. 288 s.
16. Jadacka H. (2005) *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa, 253 s.
17. *Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego*. (2003) Warszawa : WILGA Sp. z o. o., 496 s.
18. Medak S. (2012) *Praktyczny słownik łączliwości składniowej czasowników polskich*. Kraków, 775 s.

Отримано: 17 листопада 2023 р.

Прорецензовано: 12 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 13 грудня 2023 р.

e-mail: Svitlana.Novoseletska@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6520-2139>

e-mail: tetiana.yakovchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3546-5791>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-31-34

Новоселецька С. В., Яковчук Т. В. Лінгвокраїнознавчі особливості англійських та американських топонімів-фразеологізмів як різновиду сленгової лексики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 31–34.

УДК: 81'374:161.2(73)

Новоселецька Світлана Володимирівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри англійської мови та літератури,
Національний університет «Острозька академія»
Яковчук Тетяна Володимирівна,
викладач кафедри міжкультурної комунікації,
Національний університет «Острозька академія»

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ТОПОНІМІВ-ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК РІЗНОВИДУ СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ

У статті аналізуються особливості вживання фразеологізмів, які займають особливе місце в лексичній англійській мові. Їхня специфіка структури, з одного боку, приваблює та викликає неабиякий інтерес у науковців, а з іншого вимагає ретельного аналізу змісту та форми мовних одиниць. Фразові єдності є частиною культури англійськомовних народів, тому необхідно знати і розуміти їх структуру, семантику, сутність, оскільки без знання і розуміння фразеологічних одиниць важко зрозуміти специфіку мислення носія мови. Щоб визначити зміст словосполучення, необхідно встановити його найбільш характерні диференційні ознаки, а ці ознаки властиві лише словосполученням. Відсутність хоча б одного з них можна кваліфікувати по-різному: така одиниця ще знаходиться на стадії формування і ще не повністю набула своїх якісних характеристик, тобто її можна розглядати як потенційну редакцію. Зрозуміло, що якщо фразова одиниця є особливою мовною одиницею, то вона «може існувати в мові лише як єдиність форми і змісту і повинна істотно відрізнятися за своєю категорією від усіх інших одиниць, у тому числі і від близьких, подібних» одиниць». Одиниці, які мають певні характеристики з нею. (Баладін, 2002:313с.)

Ключові слова: фразеологічні одиниці, топонімічні компоненти, семантика, топонімічні-фразеологізми.

Svitlana V. Novoseletska,
PhD in Psychological Sciences, Associate Professor at the Department of English Language and Literature,
The National University of Ostroh Academy
Tetiana V. Yakovchuk,
lecturer of department of intercultural communication,
The National University of Ostroh Academy

LINGUISTIC FEATURES OF ENGLISH AND AMERICAN TOPONYMS-PHRASEOLOGISMS AS A TYPE OF SLANG VOCABULARY

The article analyzes the peculiarities of the use of phraseological units, which occupy a special place in the vocabulary of the English language. Their specific structure, on the one hand, attracts and arouses great interest among scientists, and on the other hand, requires a careful analysis of the content and form of language units. Phrasal units are part of the culture of English-speaking peoples, therefore it is necessary to know and understand their structure, semantics, essence, since without knowledge and understanding of phraseological units it is difficult to understand the specifics of the native speaker's thinking. To determine the meaning of a word combination, it is necessary to establish its most characteristic differential features, and these features are characteristic only of word combinations. The absence of at least one of them can be qualified in different ways: such a unit is still at the stage of formulation and has not yet fully acquired its qualitative characteristics, that is, it can be considered as a potential revision. It is clear that if a phrase unit is a special linguistic unit, then it « can exist in the language only as a unity of form and content and must be significantly different in its category from all other units, including from close, similar ones». Units that have certain characteristics with it.

Keywords: phraseological units, toponymic components, semantics, toponymic-phraseologisms.

Постановка проблеми. Фразеологічні одиниці виступають у кожному разі як готові формули, які в мові та мовленні протиставляються тим одиницям, які виникають за відомими зразками і певними правилами. Останнім часом деякі мовознавці не відносять відтворюваність до основної диференційної ознаки фразеологізмів на тій підставі, що «властивість відтворюваності визначається не тільки мовними факторами, а й психологічними. (Бацевич, 2014:344с.) Утворення лексичних одиниць і їх повсякденне вживання є живим, постійним процесом, який виникає з потреб людського спілкування. Цей процес взаємопов'язаний і базується на найрізноманітніших аспектах, певних важливих ознаках, фактах, діях і уподібненні нової назви цим ознакам, фактам, предметам і діям. В основі нашої статті лежить таке визначення: словосполучення розглядається як єдина, самостійна одиниця мови, здатна виражати свою семантику, як і інші мовні одиниці, встановлювати семантичні та граматичні зв'язки з іншими мовними одиницями, тобто мати граматичні категорії, в реченні виконувати відповідну синтаксичну функцію.

Постановка завдання. Мета статті – охарактеризувати особливості функціонування та перекладу одиниць вираження з використанням топологічних компонентів англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Найбільш ранні назви англійських населених пунктів відносяться до періоду великої залежності людини від природи. Тому серед ранніх названих людиною географічних об'єктів велике місце займають терміни, які первісно означали природні об'єкти, перенесені на населені пункти в результаті асоціації по суміжності (пагорб, джерело – Lew, Thatto). Топоніми, в яких крім констатації роду об'єкту вноситься якась його характеристика, мабуть, складають слідуєчий історичний етап: Rushall (ділянка + очерет), Leagrave (світлий + ліс). До цього періоду належать топоніми, які містять відомості про діяльність населення: Lambeth (гавань, де вантажать ягнят), Rotherwas (тваринницька ферма). Людина вносить в назву своє світорозуміння, яке пов'язане з появою власності на землю: Lambrook (прикордонний струмок), Landmoth (прикордонна ділянка землі). Наступний етап характеризується впровадженням в топоніміку власних імен, як означення приналежності: Нахеу (острів, який належить людині на ім'я Hawk). Велика кількість назв такого роду виникла у феодальну епоху. Більш пізнішими можна рахувати ті побудовані на власних іменах топоніми, які являють собою посвячення (Бездітко:,2020:56-60с.).

Одна з суттєвих закономірностей розвитку топонімії полягає в тому, що назви в процесі їх еволюції можуть піддаватись переосмисленню. Процес переосмислення – фактор постійний, який проявляється з більшою чи меншою силою на різних етапах розвитку топонімії, тому він властивий також і її сучасному стану. Цікавий приклад переосмислення дає топонім Strangeways, який історично сходить до сполучення зі значенням “сильний потік” (староанглійською Strang gewesc), який набув своєї сучасної форми в результаті переосмислення співзвучності (незнайомі шляхи) (Панченко: 2020:190-194 с.).

Сучасне сприйняття таких назв, як Longhope, Langslow, Landford, зумовлено наявністю в сучасній мові слів long (довгий), hope (надія), ford (брід), slow (повільний). Разом з тим, історичні документи показують, що первісне значення не має нічого спільного зі значенням поданих слів.(Internet Slang: 2020-2022)

В англійській мові географічні назви широко використовуються як компоненти фразеологічних зворотів. Перед усім це відноситься до ойконімів, які, внаслідок найбільшої екстралінгвістичної обумовленості легко входять в різного роду сталі сполучення слів. Своєрідність ойконімів складає конкретну загальність цих фразеологічних одиниць^[1], що дозволяє, при всій відмінності лексико-граматичного складу, значення, виділити їх в особливу групу (Беляева:,1985:234с.).

Існує конкретна співвіднесеність між наявністю чи відсутністю у ойконіма конотативного значення і ступенем мотивованості. Більшість ФО з ойконімами характеризується відсутністю чи малою мірою мотивованості об'єкту в цілому. В сучасній мові зміст поняття які ними виражаються не може бути виведений зі значення компонентів, що його складають. Наприклад, to be born in Trumplington – бути дурнем, to go to Bungay – іти геть; Hull cheese – міцне пиво. “Ойконіми Trumplington, Bungay, Hull у сприйнятті сучасних носіїв мови відсутністю конотацій і тому не сприяють виявленню загального значення звороту” (Денисюк,Данілова:,2014:205-208с.).

Деякі інші співвідношення значення ФО в цілому і семантика складових простежується у звороті carry coals to Newcastle (везити вугілля в Ньюкасл) – робити марну справу (зр. рос. “ездить в Тулу со своим самоваром”) – у зв'язку з визначеністю конотативного змсту Newcastle – центр вугільної промисловості. Зворот to turn (put) the best side to London – виявити себе з кращої сторони – також має певне мотивування, в результаті сприйняття тих конотацій, якими навантажений тоном Лондон-столиця, центр суспільного та культурного життя. Bunbury man – пуританин (місто Bunbury славиться пуританством жителів); Paddington fair – публічна страта (відомо, що найбільш небезпечних злочинців у давнину страчували в Паддінгтоні); Camberwell beauty – вид метелика; Keswick codlin – сорт яблук.(Денисюк,Данілова:,2014:205-208с.)

У ФО широко використовується здатність топонімів функціонувати в якості атрибутів. Наприклад, Bridport dagger – зашморг ката і to be stabbed with a Bridport dagger – бути повішеним; Essex lion – теля, і as valiant as an Essex lion – боязкий; Norfolk tumbler – особлива порода борзих, і as active as a Norfolk tumbler – енергійний, рухливий, живий(Денисюк,Данілова: 2014:205-208 с.).

З урахуванням великої різноманітності структури ФО з географічними назвами найбільш поширеними є ад'єктивні звороти, побудовані на порівняннях: as big as Dorchester butt – надзвичайно повний, товстий; as poor as the Bishop of Chester – надзвичайно багатий; as plain as Dunstable road – прямий, відвертий; as peppery as Durham mustard – різкий, запальний; as round as a Pontypool waiter – круглий; as true as Ripon steel – надійний, вірний, правдивий; as wise as Waltham's cabt – дуже дурний.

В субстативних ФО топоніми також можуть виконувати функцію означень: Bristol milk – херес; Cambridge oak – верба; Coggleshall job – дурість; London ivy – туман. Визначальна конструкція може також бути виражена за допомогою of phrase: weavers' beet of Colchester – мілка риба, кілька; man of Dursley – брехун, жулік.

Топоніми вживаються і в адвербіальних фразеологічних одиницях: shipskape and Bristol fashion – в новому порядку. (Internet slang:,2000-2020)

Широко використовуються географічні назви в дієслівних ФО: go to Bath – жебракувати; take a Burford bait – напиться; send (someone) to Coventry – ігнорувати, бойкотувати; know nothing about Dissne – цікавитись дрібницями.

При взаємозаміні частин деяких із цих зворотів топонім, як головний компонент, зберігається. Наприклад, merit Dunmow fitch (заслужити данмоуський окорок) – бути щасливим у шлюбі – вживається також з дієсловами eat і deserve, але Dunmow не змінюється. У ФО, що містять топонімічні назви, часто використовується гра слів, побудована на співзвучності топонімів і апелятивів; on the high-road to needam – на шляху до злиднів (need – нужда); to go to Bedfordshire – лягати спати (bed – ліжко); Stafford law – насильство; be tried in Stafford court – бути побитим (staff – палка).(Spears:,2000:560с.)

Для ФО, що містять топоніми, характерна відсутність стилістичної нейтральності. Їх вживання у ряді випадків замість відповідних синонімічних вільних словосполучень свідчить про те, що вони мають експресивну забарвленість, тобто не лише позначають явище як таке, але в якійсь мірі виражають відношення до нього мовця. Деяким з них властиве емоційне “піднесення” (London ivy – лондонський туман), однак, для більшості, характерне знижене стилістичне забарвлення. Останні вживаються в усному мовленні з відтінками фамільярності, насміхання, тощо (Jarmouth mittens – натруджені руки; Jack of Dover – морська мова, риба). Разом з тим, постійно зберігається образність передачі явища.

У фразеологічних зворотах з топонімами використовується велика кількість ефонічних засобів, такі як рима (as true as Coventry blue – надійний, стійкий; from Berwick to Dover three hundred miles over – всюди, від краю до краю; алітерація

(neither in Sheshire nor in Chawbent – ні там, ні тут) та інші. Використовується також гра слів, які будуються на співзвучності топонімів і апелятивів; to go to Bedfordshire – лягати спати, Stafford law – насилля.

Розгляд фразеологічних одиниць з ойконімами переконує в тому, що для них характерна відсутність стилістичної нейтральності. Їх переважно використання в ряді випадків, замість відповідних синонімічних словосполучень, свідчить про те, що вони мають експресивну забарвленість (Баладін, 2002:313с.).

Фразеологічним одиницям з топонімом притаманні деякі риси, що виділяють їх з усієї маси подібних зворотів в англійській мові. Маючи більший чи менший ступінь мотивованості, вони, разом з тим, не володіють нею в повній мірі, таким чином тяжіють до високого ступеню злиття частин і при цьому несуть в собі образне вираження явищ дійсності. Ці характерні якості одиниць з топонімами заставляють виділити їх в особливу групу.

Особливу проблему складають вигадані географічні назви, а також їх похідні, створені фантазією авторів для внесення спеціальних конотацій і емоційно-експресивних відтінків. Добре відомий Barsetshire з творів А.Троллопа, хоча його не можна знайти на карті Англії. Їх внутрішня форма не розкривається з повною ясністю, але ті багаточисельні асоціації, які вони викликають, заставляють передбачити, що їм, можливо, призначено пережити деякі реальні назви. (Панченко: 2021:190-194 с.)

ФО США також мають свої специфічні риси. Особливо це стосується фразеологічних топонімів. Співвідношення американських фразеологічних топонімів з поняттям та наявністю в них значення дозволяє провести аналіз їх семантичної структури, а їх особливості дозволяють припустити, що на семному рівні вони значно відрізняються від семантичної структури власне топонімів. У складі понять та значень лінгвісти виділяють окремі елементи. Якщо для понять такими елементами служать ознаки, то для значень такі елементами отримали назву “семи”. Оскільки топоніми, як і всі власні імена, належать до граматичного розряду іменників, то на рівні архісеми для них характерна сема предметності. В якості диференціальних сем для них можна виділити наступні семи: для розгляду власних назв – сему одиничності: сема неістоти притаманна кільком розрядам власних назв, наприклад, топонімам, астрономіам і астрономіам; для власне топонімів характерні семи локальності, тобто, пов’язаності з певною точкою земної поверхні; співвідношення з нею і розрядності, тобто, можливості віднесення географічної назви до тієї чи іншої групи в межах топоніміки: до гідронімів (назв водних об’єктів), до оронімів (назв гір та їх деталей), до ойконімів (назв різних типів населених пунктів) і т.д. У складі семантичної структури топоніма можна виділити цілий ряд потенційних сем, конкретне наповнення яких залежить від контексту. До таких потенційних сем можна віднести семантичні долі, що умовно позначені як сема оцінки і сема вторинної ознаки. Під першою розуміють той аспект значення одиниці мови, який пов’язаний з вираженням емоційно-оціночного відношення мовця до об’єкту повідомлення, наприклад, якщо у відповідь на запитання про якість нового фільму прозвучить: “*It’s a typical Hollywood*”, то у значенні топоніма чітко виявляється негативна оцінка відшліфованої картини, що не має нічого спільного з реальним життям (Urban Dictionary:1999-2023).

Сема вторинної ознаки виділяється на основі того, що в тексті (при вживанні топоніма) на перший план може висуватися несуттєва ознака об’єкту, що веде до експресивно-образного вживання даної географічної назви, наприклад: *Her dream is a Florida Winter*. Експресивно-образне вживання топоніма Флориди засноване на тому факті, що на узбережжі штату знаходяться фешенебельні курорти, де багаті американці проводять холодні зимові місяці. Обидві ці семи тісно пов’язані з культурно-історичними і національними признаками географічних об’єктів і є результатом їх переломлення в семантиці власної назви. Ці дві семи називають семами стилістичної забарвленості, так як вони несуть в собі стилістичний потенціал будь-якої одиниці мови, в даному випадку – топоніма.

Для топонімічних прізвиськ, що являють собою різновид географічних назв, властиві ті ж семантичні компоненти, що й для власне топонімів: архісема предметності і диференціальні семи одиничності, неістоти, локальності і розрядності. Однак у них є одна суттєва відмінність: в силу того, що характерною рисою топонімічних прізвиськ є стилістична забарвленість, то ці семи стилістичної забарвленості перейдуть для них з розряду потенційних в розряд диференціальних. Наприклад, *Little Phody* (“маленький Роді”) – штат Род-Айленд – має словникову помітку “зменшувальне прізвисько”, що свідчить про присутність у його семантичній структурі семи оцінки. Крім того, у прізвиську обігрується розмір штату: він у федерації найменший за площею – 1,058 кв. миль (3,2 тис. кв. км), тобто, образ малюка створюється при використанні семи вторинної ознаки. Іншими словами, якщо для власне географічних назв реалізація сем стилістичної забарвленості не є обов’язковою і здійснюється в контексті, то топонімічним прізвиськам вони притаманні на рівні системи мови (Venzhyrovych:2019:233-249 с.).

Віднесення сем стилістичної забарвленості до розряду диференціальних для американських фразеологічних топонімів не означає, однак, заперечення можливості виділення в їх стилістичній структурі потенційних сем. Наприклад:

It took me nearly four hours to get through the Twin Cities. I’ve heard that some parts of them are beautiful. And I never found Golden Valley. Charley was no help (J. Steinbeck).

Прізвисько *Twin Cities* (“міста-близнюки”), що відноситься до Сент-Пола і Міннеаполіса, Міннесота, має словникову помітку “жартівливе прізвисько” – сема оцінки має статус диференціальної, а вторинна ознака фактичного злиття двох міст в одне використана для створення образу своєрідних “сіамських близнюків”. Крім того, в наведеному прикладі обігруються потенційно закладені в даному прізвиську ознаки великого розміру і зовнішньої непривабливості утвореного мегаполісу.

The river (Mississippi) was smelly today, though that was not unusual. Odor, sluggishness and mud were part of the Father of Waters’ mood. (A. Hailey).

Жартівливо-пестливе прізвисько ріки Міссісіпі – “батько вод” засноване на вторинному признаку величини ріки, що пересікає територію країни з півночі на південь і протікає по території десятих штатів. На рівні потенційної семи в даному прикладі виступає значення ріки як живої істоти, як істоти, яка, з точки зору автора, здатна мати власний настрій і змінювати його.

Eliot Rosewater was born in 1918 in Washington, D. C. Like his father, who claimed to represent the Hoosier State, Eliot was raised and educated and entertained on the Eastern Seaboard and in Europe. (K. Vonnegnt).

Презирливе прізвисько *Hoosier State* (“штат-мужлан”), що відноситься до Індіани, пов’язане з образом здорового мужлана, що вихвалюється своєю силою. Так виглядали перші поселенці на території цього штату в очах “освічених” снів з Великобританії та зі східного узбережжя США. В даному прикладі це прізвисько використовується іронічно, з метою створення образу наскрізь фальшивої людини: лицеміра і лжепатріота, який, безбідно провів все життя в Старому Світі і на Східному узбережжі та оголошує себе представником простого народу.

He asked where I came from and I said Evanston, Illinois, and he said he had never heard of it and then I betrayed the Athens of the Middle West and said it was a suburb of Chicago. (Mary Jane Ward).

Прізвисько “Афіни середнього Заходу” має рекламний характер і засноване на ознаці багаточисельності культурно-освітніх закладів, що дозволяє жителям міста прирівняти його до найбільшого центру цивілізації. У наведеному прикладі прізвисько носить чітко іронічний характер, так як закладені в ньому на рівні диференціальні семи не реалізуються: містечко фактично є передмістям Чикаго і практично мало кому відоме.

... the savage homeless looters... formed maybe half the remaining population of the Big Apple – thieves, rapists, hopheads, muggers, stick-ups and second story men, all well used to living on their wits and thriving on chaos. (D. Graham) [13; 42; 39].

Одне із найбільш поширених прізвиськ Нью-Йорку – “Велике яблуко” – є жартівливо-реklamним за характером і обігрує розміри і привабливість цього одного з найбільш відомих міст США, що безперечно є найбільшим культурним центром країни. В даному прикладі актуалізується буквальне значення компонентів фразеологічного прізвиська, що веде до створення образу гнилого, хворого організму, зараженого паразитами (Wentworth.,1960:766с.).

Наведені приклади підтверджують припущення про те, що семи стилістичної забарвленості виступають у топонімічних назвах на рівні диференціальних (як сема оцінки, так і сема вторинного признаку), знаходять відображення в дефініціях фразеологічних топонімів, що не виключає, як бачимо на прикладах, реалізацію інших елементів семантичної структури, потенційно закладених у семантиці топонімічних ФО при використанні їх у контексті.

Отже, топоніми-фразеологізми, що функціонують за межами Великобританії, поповнюють фразеологічний фонд англійської мови і мають свої специфічні риси, що зумовлюється відмінністю звичаїв, побуту, фауни та флори, специфікою топонімічних назв у різних англійських країнах. Такі ФО завжди несуть експресивне навантаження, надають мові носіїв національної забарвленості і виступають неюціненним джерелом лінгвокраїнознавчої інформації як соціолінгвістичні засоби навчання старшокласників іншомовної комунікації.

Література:

1. Балабін В. В. Сучасний американський сленг як проблема перекладу. Київ: Логос, 2002. 313 с.
2. Батевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2014. 344 с.
3. Бездітко А. Англійський sms-сленг як сучасна форма усно-письмової електронної комунікації. *Південний архів. Серія: Філологічні науки*. 2020. № 81. С. 56–60.
4. Беляєва Т. М., Хомяков В. А. Нестандартна лексика англійської мови. Луцьк: 1985. 234 с.
5. Денисюк Л. В., Данилова Н. Р. Англійський молодіжний сленг як засіб самовираження та відображення світогляду тинейджерів. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2014. Вип. 74. С. 205–208.
6. Панченко О. І Лексико-семантична класифікація англійського молодіжного сленгу. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71). № 2. Ч.1. С. 190–194.
7. Підлітковий сленг англійською. Helen Doron Ltd., 2019. URL: <https://helendoron.ua/teen-slang/> (дата звернення: 1.11.23).
8. Top-20 найвживаніших слів англійського сленгу, 2017-2022. URL: <http://linguist.lviv.ua> (дата звернення: 30.10.23).
9. Adam M. A dictionary of American idioms. New York : BARRONS, 2004. 396 p.
10. Ayto J., Simpson J. The Oxford Dictionary Slang. Oxford: Oxford University Press, 2005. 324 p.
11. Benjamine C. 2022's most used Internet abbreviations for tweeting and texting. 2022. URL: <https://preply.com/en/blog/the-most-used-internet-abbreviations-for-texting-and-tweeting/> (дата звернення 1.10.23).
12. Internet slang, 2000-2022. URL: https://www.ruf.rice.edu/~kemmer/Words04/usage/slang_internet.html (дата звернення 15.10.23).
13. Spears R. A. NTC's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions, 3rd ed. New York: McGraw Hill, 2000. 560 p.
14. The Concise English Dictionary of Annandale / ed. by Charles Annandale. Paris: Blackie & Sons Ltd. 1950. 848 p.
15. The online slang dictionary (American, English and Urban Slang), 1996-2022 / Maintained by W. Rader. URL: <http://onlineslangdictionary.com/> (дата звернення: 10.10.23).
16. Thurlow C. Generation txt? The Sociolinguistics of young people's text-messaging. Discourse Analysis Online, 2003. URL: <https://extra.shu.ac.uk/daol/articles/v1/n1/a3/thurlow2002003-01.html> (дата звернення 13.10.23).
17. Urban Dictionary, 1999-2022. URL: <https://www.urbandictionary.com> (дата звернення: 10.10.23).
18. Venzhynovych N. F. On Modern Students' Slang (Jargon). Development trends of modern linguistic in the epoch of globalization: collective monograph / L. I. Bielickhova, I. I. Dmytriv, M. Yu. Fedurko, K. M. Ivanochko. Lviv – Toruń: Liha-Pres, 2019. С. 233-249.
19. Watts K. 21st century Dictionary of Slang. New York: Dell, 1994. 384 p.
20. Wentworth K., Flexner S. Dictionary of American Slang. New York: Crowell, 1960. 766 p.

References:

1. Balabin V. V. Suchasnyi amerykanskyi slenkh yak problema perekladu. Kyiv: Lohos, 2002. 313 s.
2. Batsevych F. S. Osnovy komunikativnoi lnhvistyky. Kyiv: Akademiia, 2014. 344 s.
3. Bezditko A. Anhliiskyy sms-slenkh yak suchasna forma usno-pysmovoї elektronnoi komunikatsii. *Pivdennyi arkhiv. Ser. Filolohichni nauky*. 2020. № 81. S. 56–60.
4. Bieliaieva T. M., Khomiakov V. A. Nestandardna leksyka anhliiskoi movy. Lutsk: 1985. 234 s.
5. Denysiuk L. V., Danilova N. R. Anhliiskyy molodizhnyi slenkh yak zasib samovyrazhennia ta vidobrazhennia svitohliadu tineidzheriv. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka*. 2014. Vyp. 74. S. 205–208.
6. Panchenko O. I Leksyko-semantychna klasyfikatsiia anhliiskoho molodizhnogo slenhu. *Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernadskoho. Ser. Filolohiia. Zhurnalistyka*. 2021. T. 32 (71). № 2. Ch.1. S. 190-194.
7. Pidlitkovyy slenkh anhliiskoiu. Helen Doron Ltd., 2019. URL: <https://helendoron.ua/teen-slang/> (data zvernennia: 1.11.23).
8. Top-20 naivzhyvanyshykh sliv anhliiskoho slenhu, 2017-2022. URL: <http://linguist.lviv.ua> (data zvernennia: 30.10.23).

СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

Отримано: 20 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 19 грудня 2023 р.

e-mail: haniakvlad@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3873-5489>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-35-39

Ганяк В. І. Роздуми над виявленими залишками протографа в тексті рукопису «Wirydarz poetycki». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 35–39.

УДК: 821.162.1

Ганяк Володимир Йосипович,
незалежний дослідник, Київ

РОЗДУМИ НАД ВИЯВЛЕНИМИ ЗАЛИШКАМИ ПРОТОГРАФА В ТЕКСТІ РУКОПИСУ «WIRYDARZ POETYCKI»

Стаття є продовженням авторських публікацій, присвячених проблемі виявлення залишків протографа рукописної книги «Wirydarz poetycki», в яких, зокрема, було здійснено ретроспективний аналіз джерел щодо питання встановлення можливих (чи реальних) авторів-упорядників видатної літературної пам'ятки польського бароко. Мета цього дослідження, результати якого представлено в статті, полягала в тому, щоб проаналізувати архітектонічні особливості цієї поетичної антології, а також із врахуванням отриманих результатів здійснити більш цілеспрямований пошук нових залишків протографа.

Доведено, що процес формування архітектоники протографа рукописної антології відбувався під значним впливом дидактичних поглядів французького філософа та гуманіста Петра Рамуса.

Виявлено нові залишки протографа (твори медитативної лірики), які підтверджують попередні висновки про складність взаємовідносин батька та сина. На думку автора статті, саме ця складність була однією з причин, чому Якуб Риневич-Трембецький вдався до часткового приховування протографа, сподіваюсь, що з часом син зможе краще зрозуміти поетичні впадо-бання батька. Тоді як іншу причину приховування слід вбачати в тому, що автор-упорядник побоювався наслідків розкриття його справжньої особи.

Ключові слова: Якуб Риневич-Трембецький, Якуб-Теодор Трембецький, Петро Рамус, соцініанство, Киселин.

Volodymyr Haniak,
An independent researcher, Kyiv

REFLECTIONS ON THE DISCOVERED PROTOGRAPH REMAINS OF THE MANUSCRIPT “WIRYDARZ POETICKI”

The article is a continuation of the author's publications devoted to the problem of identifying the remains of the protograph of the manuscript book «Wirydarz poetycki», in which, in particular, a retrospective analysis of sources was carried out to identify possible (or real) authors-compilers of the outstanding literary monument of the Polish Baroque. The purpose of this study, the results of which are presented in the article, was to analyze the architectonic features of the anthology's protograph, and, taking into account the results obtained, to conduct a more targeted search for new protograph remains.

It is proved that the process of forming the architectonics of the manuscript anthology's protograph was significantly influenced by the didactic views of the French philosopher and humanist Peter Ramus.

New remains of the protograph (works of meditative lyrics) have been discovered, which confirm the previous conclusions about the complexity of the relationship between father and son. According to the author of the article, this complexity was one of the reasons why Jakub Ryniewich-Trembecki resorted to partial concealment of the protogram, hoping that over time his son would be able to better understand his father's poetic preferences. While another reason for the concealment should be seen in the fact that the compiler was afraid of the consequences of revealing his true identity.

Keywords: Jakub (Jan) Ryniewich-Trembecki, Jakub (Teodor) Trembecki, Peter Ramus, Kyselin, Socinians, Polish Brethren.

Постановка проблеми. На перший погляд, може здатися дещо дивним, що через 150 років після винайдення друкарського верстата і сплеску книгодрукування, котре доволі швидко стало основним засобом обігу літературних творів, тим не менш, у XVII ст. в Речі Посполитій виникне унікальний феномен європейського масштабу, який історики польської літератури назвуть «століттям рукописів». На відміну від багатьох інших європейських країн (Англії, Франції, Іспанії та ін.), де лише у XVI ст. кількість друкованих видань налічувала десятки тисяч примірників, у польсько-литовській державі обсяг друкованої літератури був значно скромнішим, а також постійні війни починаючи із середини XVII ст. призвели до занепаду багатьох міст та друкарства, що само собою сприяло зростанню альтернативного процесу відтворення текстів у рукописній формі.

Крім створення рукописних книг-збірок (silva rerum), куди власники заносили різноманітні тексти (копії документів, кулінарні рецепти, звіти про події та ін.), особливо цікавими є дослідження оригінальних рукописних збірок, які містять

лише літературні твори і свідомо створювалися з розрахунком на читачів із близького кола автора(-ів)-упорядника(-ів). Водночас сам процес обігу рукописних творів породив багато проблем для сучасних дослідників старопольської літератури: особливо, коли окремі твори внаслідок частого переписування не містять достатньої інформації для здійснення процедури атрибуції текстів творів, яка б однозначно зв'язувала їх з певним автором. Хоч і з моменту публікації найбільшої віршованої антології польського бароко ("Wirydarz poetycki", яку в рамках двотомного видання у 1910-11 роках опублікував О. Брюкнер) пройшло вже більше ста років, тим не менш, ще багато дискусійних питань залишаються відкритими: наприклад, літературознавча суперечка щодо можливих авторів-упорядників цього твору (батько чи син, або разом). Якщо враховувати той факт, що обидва автори-упорядники (реальні чи можливі) у тій чи іншій мірі пов'язані з Україною, таке дослідження є досить актуальним для української полоністики у світлі своєінтеграційних прагнень нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибір теми цієї статті у значній мірі був обумовлений попередніми авторськими публікаціями, в яких започатковано розв'язання проблеми дослідження, і на результати яких спирається автор у власних літературознавчих пошуках, тому основна увага в процесі аналізу буде присвячена вище згаданим роботам.

Перш за все, автором був ретельно проаналізований текст передмови антології, який підписаний ініціалами «J.T.». Варто зазначити, що довгий час у польському літературознавстві у відношенні до цієї літературної пам'ятки панувала так звана «ініціальна теорія» авторства (біля деяких віршів присутні ініціали «J.T.» та «J.T.T.», на думку літературознавця Людвіка Камиковського(1891-1944), перші відповідають батькові, Якубу (Яну) Риневичу-Трембецькому, а другі – сину, Якубу-Теодору Трембецькому. Польська дослідниця Йоанна Краузе-Карпінська поставила під сумнів обґрунтованість цієї теорії: присутність у творі лише одних ініціалів є недостатньою підставою, щоб визнавати його працею певного автора. Із цим твердженням можна погодитися. Тоді як інше твердження Й.Краузе-Карпінської, що Якуб-Теодор міг одночасно користуватися обома комбінаціями ініціалів, викликає певні сумніви (помітна не випадковість, а певна системність вживання цих ініціалів). Зауважимо, що відкидати одразу ініціальну теорію не варто, бо на початковому етапі літературознавчого дослідження, коли додаткових аргументів ще зібрано обмаль, вона може слугувати своєрідним дороговказом (робочою гіпотезою) подальших пошуків. До того ж, як свідчать записи реєстру Киселинського збору социніан ("Psalmu niekótóre króla Dawida", 1625: 18, 50, 56), Якуб Риневич до вимушеної зміни ним прізвища (через релігійне переслідування социніан) декілька разів підписувався ініціалами «J.R.».

Уперше нами було доведено, що текст передмови (частина, якого була прихована) містить в собі справжній задум її автора, тобто виклад цілісного морально-етичного твору. Прихована частина якого значною мірою відтворює основні риси шкільного підручника етики социніан Я.Креля.

Альтернативний варіант прислів'я Якуба-Теодора після тексту передмови вказує на той факт, що він так і не зміг до кінця зрозуміти прихований задум автора передмови. Без сумніву, такий механізм приховування авторського задуму виступав у якості певної системи захисту від привласнення антології іншими авторами. Саме це обумовило той факт, що коли Якуб-Теодор почав додавати в антологію нові різножанрові твори, додавати нові розділи в її структуру, за відсутності вище вказаного знання ним була зламана більш чітка початкова структура рукописної книги. Це дало нам підстави вважати, що справжнім автором передмови був його батько – Якуб Риневич-Трембецький, социніанський пастор і викладач Киселинської школи-академії. Також нами було висловлено припущення про існування батьківського протографа, яким користувався син під час створення власної антології.

У другій публікації автора проаналізовано літературознавчі дослідження рукописної антології "Wirydarz poetycki", які допомогли встановити наявність залишків протографа в основному тексті відомого рукопису польської літератури XVII століття.

Під час проведення літературознавчого аналізу автором застосовано певну сукупність методів, але найбільше значення мав семіотичний аналіз інтертекстуальності окремих частин рукопису.

Уперше доведено, що прихована історія присутня в поетичному циклі, який складається з чотирьох пісень. Натяки на трагічне життя поета-вигнанця можна знайти в автобіографічних фрагментах пісень, які завдяки ліричному герою в цілому утворюють алегоричний твір. Автор поетичного циклу попри свідоме наслідування (стилізацію) «Скорботних елегій» Овідія не демонструє власного розчарування місцевою природою, а навпаки бачить її в образі коханої (друга пісня). На нашу думку, ця історія пов'язана з часами перебування Якуба Риневича-Трембецького в Україні, коли він виконував обов'язки пастора Киселинського збору социніан. Варто також згадати, що про причину свого вигнання («Мистецтво кохання») Овідій згадує у другій книзі «Скорботних елегій», що певною мірою обумовило розташування в циклі пісні про кохання.

Слід також уточнити, що в процесі демонстрації прийомів приховування социніанами окремих слів (K [u /U] krainie) для характеристики маргінального запису нами було децю поспішно вжито термін «фрашка». Попри наявність у ньому каламбуру (гри слів), а також стовпчикowego поділу рядків неримованого віршу, все ж варто розглядати цей запис як приховану максиму. Таке термінологічне уточнення жодним чином не впливає на отримані результати та подальший хід дослідження. Певний зв'язок з Україною можна побачити і в згадці про св. Климента (культ якого був досить поширеним у Київській Русі), у характерній для протестантів манері лише як ранньо-християнського мученика:

Zahamował swoje biegi
Nakoniec Klimen żalósny
I myśli do łez ochocze
Rozpuściwszy w żal miłosny (Trembecki, 1911a: 156).

Можливо, об'єднання подій декількох сюжетів творів різних авторів у процесі створення цього поетичного циклу пісень, змусило історика О. Брюкнера вважати (з певною долею ймовірності), що окремі пісні написані іншим автором, тобто ці твори суто механічно були включені до вказаного циклу. Після відшукування ним третьої пісні у 18-ій теці XIV тома пєтербурзьких рукописів (колекція польських рукописів, яка свого часу була вивезена до Російської імперії) поруч із іншими творами Станіслава Гераклія Любомирського (1641-1702), історик висунув обережне припущення (через брак додаткових свідчень), що останній може бути автором цих зразків еротичної лірики. Виглядає децю дивним, що таке саме припущення

повторив у редакторському коментарі до видання творів С. Любомирського відомий польський літературознавець Адам Карпінський (1952–2011), лише загально пославшись на висновки попередників, які начебто мали доступ до більшого обсягу інформації, але конкретно не згадуючи вище вказану працю О. Брюкнера (Brückner, 1899 :24-25). Тим не менш, пісні цього циклу були включені до збірки творів С. Любомирського у розділ із непевним авторством. Скоріш за все, на цю обставину вплинув той факт, що більша частина петербурзьких рукописів, які у 1935 році СРСР повернув до Польщі, загинула під час Другої світової війни. Лише через десять років після публікації збірки А. Карпінський зміг відшукати текст однієї з пісень цього циклу в іншому рукописі, щоб вибудувати аргументацію схожу з тою, яка міститься в праці О. Брюкнера. Наскільки переконливим є такий підхід до встановлення авторства, питання риторичне.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Навіть виявлені перші залишки протографа (початкової антології) змушують ставити питання про його побудову як єдиного цілісного твору, про взаємозв'язок і взаємозумовленість його складових (у тому числі різножанрових), які мають у той чи інший спосіб втілювати прихований задум автора-упорядника. Отримання обґрунтованої відповіді на це питання може значно спростити подальше дослідження цієї літературної пам'ятки.

Мета і завдання статті – проаналізувати архітектонічні особливості поетичної антології Якуба-Геодора Трембецького, а також із врахуванням отриманих результатів спробувати відшукати нові залишки протографа.

Виклад основного матеріалу. Можна погодитися з твердженням українського літературознавця В. Державина, що кожна віршована «антологія» (тобто, грецькою мовою, «збирання (поетичних) квітів») містить у собі чинник суб'єктивного вибору; але цей вибір не є в цілому більш суб'єктивний за всяке інше знання та розуміння людське (Державин, 2020 : 5).

Соцініани надавали значної ваги питанням організації (систематизації) та передачі людського знання, орієнтуючись на кращі практики гуманістів тогочасної Європи. У якості «зачипки» для подальших пошуків таких практик виступає цікава деталь: в одному з октернів соцініанського поета Шимона Пісторіуса згадується, що Ієронім Москоржевський навчав власного сина Андрія поезії, спираючись на метод французького педагога та філософа Петра Рамуса (1515-1572) (Wójcicki, 2011: 73).

Застосуванню свого діалектичного метода в поезії Петро Рамус присвятив кілька глав другої книги «Діалектики» (у цій роботі використовується переклад В. Л. Іванова). Для демонстрації метода П. Рамус аналізує античні твори давньоримських поетів (Вергілія, Горация та Овідія), які на той час набули велике дидактичне значення. На сторінках його книги зазначається, що ці поети зазвичай дотримувалися певної схеми при написанні творів: намагалися розташувати найбільш загальне на першому місці, підпорядковане – на середньому, а найбільш спеціальне – на останньому місці. Так, на його думку, Овідій у «Фастах» дотримувався саме такої схеми розташування тексту, бо на початку він представив найважливіше зі своєї праці (summm operis) (Іванова, 2011: 213).

Крім того, П. Рамус детально розповідає про методичні прийоми приховування текстової інформації, тобто коли вирішується зворотна задача. Коли ж слухача чи читача поетичного тексту в якийсь момент необхідно ввести в оману за допомогою розваги чи якого-небудь сильного натягу [душі], то деякі з однорідних аксіом – визначень, поділів і переходів, які зазвичай служать для нас своєрідними маяками [правильно побудованого викладу], опускаються, а деякі різнірідні аксіоми, навпаки, додаються: наприклад, відступи від справи і затримки на одній темі; але найчастіше на початку повертається порядок речей (який, схематично обговорювався вище), і деякі попередні ставляться позаду наступних (Іванова, 2011: 216-217).

Тепер, знаючи в чому саме полягає суть застосування метода П. Рамуса для поетичних творів, можна під цим кутом подивитися на розташування залишків протографа. Також варто згадати, що один із октернів Шимон Пісторіус присвятив Якубу Риневичу-Трембецькому (Ганяк, 2023а: 39).

Без сумніву, ключ до розуміння протографа його автор представив у вступі, хоч і з певними недомовками й натяками, тим не менш, його слід розглядати як загальний підсумок щодо всієї праці (summm operis). Тоді як, перші виявлені залишки в основному тексті протографа (поетичний цикл пісень) знаходяться в початковому розділі антології – *Collectanea to jest zbierana družyna poetycka, ale tych, których imiona niewiadome, których dlatego na czele położylem, aby wiadomi potom szli środkiem, jako najuczciwszym miejscem* («*Collectanea* – збірна поетична дружина тих, чії імена невідомі, яких поставив на чолі (антології), щоб ті, хто відомі, йшли посередині, як найсправедливішому для них місці», – перекл. В. Г.).

Перший вірш цього розділу *Paraenesis do poetow, którzy nie w druku, tylko in manuscripts* («Паренезис (увіщування) до поетів, твори яких не друкувалися, а залишилися лише в рукописах», – перекл. В. Г.), підписаний ініціалами «J. G.», розкриває причину, чому такі поети лишаються невідомими. Прийняти це пояснення не видається можливим: тобто звести все лише до страху поетів перед друком, коли твори багатьох відомих авторів у «століття рукописів» також не були надруковані. У той же час, прізвища відомих авторів – це найперше, що привертає увагу читача будь-якої антології. Складається таке враження, що автор-упорядник протографа таким прийомом хотів приспати увагу читачів до першого розділу. На нашу думку, величезна кількість різножанрових творів (більше 360), а також включення до цього розділу запозичених творів (переважно розважальних чи еротичних), які часто можна зустріти в інших тогочасних збірках, у цілому мали сприяти приховуванню віршів медитативного характеру, які містять роздуми самого поета про власне минуле.

Особливо штучність спроби приховування помітна на прикладі чотирьох пісень поетичного циклу, які включені до окремої частини цього розділу *Ekscerpta niektore z „Dworzanek” Jana Gawińskiego* («Деякі уривки «Куртизанок» Яна Гавінського», – перекл. В. Г.). Події короткої епіграми з цього збірника («До Лілії») майстерно вплетені в пісні поетичного циклу, який за розмірами значно більше епіграм Я. Гавінського. Крім того, на близькій відстані (N 341 та 345 відділяє лише декілька сторінок) до поетичного циклу спочатку знаходиться непоетичний твір (пророцтво щодо майбутніх польських королів). Перший рядок якого одразу починається з уточнення деталей герба короля Генріха Валуа («три лілії»), яке може слугувати в якості певної підказки про що далі буде йти мова. Варто згадати, що раніше під час аналізу пісень цього циклу, нами зроблено акцент на особливості герба тогочасного власника Киселина (герб «Кірдея»), який також містить три лілії (Ганяк, 2023а: 40). Тому важко погодитися з думкою Й. Краузе-Карпінської, що це пророцтво було випадково розміщено саме в цьому вільному місці рукопису антології (Krauze-Karpińska, 2009: 191). Варто зазначити, що рукопис містить кілька

подібних вільних місць, але всі вони знаходяться на досить значній відстані від пісень поетичного циклу. Найчастіше записи цього пророцтва у тогочасних авторів зустрічаються без деталізації королівських гербів.

Дійсно, поет-вигнанець (Якуб Риневич-Трембецький) ніяк не міг допустити розкриття своєї справжньої особи, тому що це б одразу зруйнувало кар'єру сина через неприємне присвоєння батьком шляхетського прізвища («Трембецький»). Жодний із цих медитативних творів не підписано.

Знаючи про ці особливості стратегії автора-протографа, вдалося відшукати у цьому розділі ще декілька медитативних творів (№ 73, 74 та 75), які слід розглядати як нові залишки протографа.

Перший із них має назву *Pieśń kochającego* («Пісня люблячого»). Вірш розповідає про складну людську долю, використовуючи морські алегорії. Про що одразу сповіщає допис до цього твору: «Świat – morze, człowiek – okręt, żywot – żegluga» («Світ – море, людина – човен, життя – плавання», - перекл. В.Г.). Подібні алегорії можна зустріти в творах попередніх епох, а в цій антології можна помітити перегукування «Пісні люблячого» з віршем Данієля Наборовського *Impreza* [...] (№ 564, «Гра»). Попри використання однакових морських алегорій два цих твори репрезентують світогляди різних епох: у боротьбі з безжалюбною людською долею Д. Неборовський пропонує спиратися на розум в якості стерня човна, а в чесноті поет вбачає шляховказуючу Полярну зірку, тоді як втомлений роками автор протографа сподівається лише на Бога. Відповідно, перший вірш містить в собі характерні риси ренесансної поезії, а другий – барокове поєднання традицій античності та християнства.

О. Брюкнер указав на певну деталь, яка свідчить, що Якуба-Теодор, через неповне розуміння тексту «Пісні люблячого», припустився помилки у процесі його переписування. Власне ім'я людини (Rufin – «Руфін») мало б бути написано з великої літери, але в рукописі це слово починається з малої літери.

Łódź napierając moję na Rufina.
Która jeździ za twą łaską, Boże,
Tu nie wynidzie, a któż jej pomoże?
Ale ja ufam w opatrności twojej,
Że mi pozwolisz po tej biedzie mojej
Pomyślnych pociech zażywać z pieszczoną
Nimfą w tak trudnym porcie osadzoną (Trembecki, 1911a:33).

Тим не менш, важко погодитися з редакторською інтерпретацією (Trembecki, 1911b:363) фрази «штовхаючи човен на Руфіна», тобто на небезпечну пригоду, пов'язуючи це ім'я з Флавієм Руфіном (335-395) – префектом Східної Римської імперії часів правління Аркадія, відомого численними проявами жорстокості та зради (Lepszy, 1968:389).

На нашу думку, у цій фразі мова йде про теолога Руфіна Аквілейського (345-410). Сама назва цього твору вимагає пов'язувати його з історією про любов. Відносини між св. Ієронімом та Руфіном (Аквілейським) надають приклад такої історії про втрату братської любові (лист Ієроніма до Руфіна (Hieronim ze Strydonu, 2010:10*). У 1617 році соцініанин Олбрехт Кармановський (1580–1632) афоризм із цього листу вписав у книгу друзів (*Liber amicorum*) Андрія Любенецького (бл. 1550-1623):

«Любов не можна ні з чим порівняти. Любов немає ціни. Дружба, яку можна припинити, ніколи справжньою не була» – перекл. В.Г. (Ziemiński, 2010: 90).

Більше того, ця історія була добре відома Якубу Риневичу-Трембецькому, який також пізніше залишив свій запис у вище згаданій книзі А. Любенецького. Також варто додати, що у вище згаданому листі св. Ієронім робить акцент на тому, що море завжди залишалось невідомим для людей, які ним подорожують, але це не може бути нездоланною перешкодою для справжньої дружби (Hieronim ze Strydonu, 2010:8*).

Скоріш за все, колишній пастор Якуб Риневич-Трембецький, змушений через вигнання залишити вірну паству, з часом відчув, як поступово втрачає їх братську любов, тобто певною мірою повторюючи життєвий шлях Руфіна. На нашу думку, «Пісня люблячого» – це була перша спроба автора протографа в процесі створення власного поетичного циклу.

Наступні два твори частково розкривають існуючу складність взаємовідносин між батьком та сином. У вірші *Apollo gromi człowieka* («Аполлон громить людину» дізнаємося, що щось заважає сину з Литви потрапити на гору Гелікон, посівши гідне місце поруч уславлених поетів. Наступна коротка репліка на цей вірш містить в собі загадку («złota szwajca mury stalowe przebiję» – «золотий швейцарець (вид шила) пробиває сталеві стіни», - перекл. В.Г.), правильна відповідь на яку підкаже, що саме заважає сину досягти поетичних висот. Аналіз тогочасних польських творів свідчить, що приблизно так образно висловлювалися про людину, яка ставала цілком залежною від власних меркантильних бажань. Про Якуба-Теодора відомо, що він перебував певний час на навчанні в Литві, а також встиг зробити непогану кар'єру при магнатських дворах.

Польський літературознавець Януш Зембицький у своєму дисертаційному дослідженні зверну увагу, що певні вірші цієї антології про чесноти, дружбу та щастя розміщені на певній відстані, тобто їх ввідріляє усього декілька сторінок (Ziemiński, 2010:17). У світлі вище сказаного, попри наявність певної спроби приховування, цей факт зайвий раз доводить існування первісної схеми протографа, яка втілювала задум автора-упорядника.

Висновки. Отже, на підставі аналізу попередніх досліджень залишків протографа проаналізовано архітектонічні особливості його побудови, а також вдалося відшукати та проаналізувати нові залишки протографа. Доведено, що формування архітектоніки протографа рукописної антології відбувалося під впливом поглядів Петра Рамуса.

Виявлено нові залишки протографа (твори медитативної лірики), які підтверджують попередні висновки про складність взаємовідносин батька та сина.

Заборонована стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи подальших досліджень убачасмо в більш детальному з'ясуванні яку роль відігравали ті чи інші твори антології відповідно первісної схеми протографа.

Література:

1. Brückner A. Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. Cz. 2. Kraków 1899. 116 s.
2. Hieronim ze Strydonu, Listy, t. 1, tłum. M. Ożóg, Kraków 2010.

3. Lepszy K. (red.): Słownik biograficzny historii powszechnej do XVII stulecia. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1968.
4. Krauze-Karpińska J. „Wirydarz poetycki” Jakuba Teodora Trembeckiego. Studium filologiczne, Warszawa 2009.
5. Psalmy niektóre króla Dawida [...] Do których są przyłączone pieśni pobożne [...] Raków 1625, wyd. S. Sternacki (z nutami), unikat Bibl. Kórn., nr 118.
6. Rejestr Spraw Zboru Kisielińskiego y Bereskiego, uczyniony przez rnie Piotra Lubienieckiego, dyakona tych zborów y Jana Gieyzanowskiego spółdiakona tychże zborow, 1632-1796.
7. Stanisław Herakliusz Lubomirski, Poezje zebrane, Tom II, Komentarze, wyd. Adam Karpiński, Warszawa 1996, 203 s.
8. Trembecki J.T. Wirydarz poetycki, wyd. A. Brückner, T.1, Lwów, 1911.
9. Trembecki J.T. Wirydarz poetycki, wyd. A. Bruckner, t. 2, Lwów 1911.
10. Wójcicki J. Otia Fratrum Polonorum. Dwa Horacjańskie inedita przypisywane Hieronimowi Moskorzowskiemu, w: Staropolskie teksty i konteksty, „Studia”, t. 6, red. J. Malicki i A. Budzyńska-Daca, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006, s. 53–79.
11. Ziemiński J (2010). Twórczość literacka Olbrychta Karmanowskiego. Praca doktorska. Katowice : Uniwersytet Śląski
12. Ганяк В. Й. Про виявлення перших залишків протографа Я. Риневича-Трембецького в тексті рукопису «Wirydarz poetycki». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17(85), С. 39–44.
13. Ганяк В. Щодо встановлення автора передмови рукописної книги «Wirydarz poetycki». *Славистичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика : збірник наукових праць*. Хмельницький, 2023. Вип. 13, С. 27–40.
14. Державин В. Антологія української поезії, К.: «ЦУЛ», 2020, 562 с
15. Иванова Ю.В., Соколов П.В. Кроме Декарта: размышления о методе в интеллектуальной культуре Европы раннего Нового времени. М.: Квадрига, 2011. 304 с.

References:

1. Brückner A. Spuścizna rękopiśmienna po Waławie Potockim. Cz 2. Kraków 1899. 116 s.
2. Hieronim ze Strydonu, Listy, t. 1, tłum. M. Ożóg, Kraków 2010
3. Lepszy K. (red.): Słownik biograficzny historii powszechnej do XVII stulecia. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1968.
4. Krauze-Karpińska J. „Wirydarz poetycki” Jakuba Teodora Trembeckiego. Studium filologiczne, Warszawa 2009.
5. Psalmy niektóre króla Dawida [...] Do których są przyłączone pieśni pobożne [...] Raków 1625, wyd. S. Sternacki (z nutami), unikat Bibl. Kórn., nr 118.
6. Rejestr Spraw Zboru Kisielińskiego y Bereskiego, uczyniony przez rnie Piotra Lubienieckiego, dyakona tych zborów y Jana Gieyzanowskiego spółdiakona tychże zborow, 1632-1796.
7. Stanisław Herakliusz Lubomirski, Poezje zebrane, Tom II, Komentarze, wyd. Adam Karpiński, Warszawa 1996, 203 s.
8. Trembecki J.T. Wirydarz poetycki, wyd. A. Brückner, T.1, Lwów, 1911.
9. Trembecki J.T. Wirydarz poetycki, wyd. A. Bruckner, t. 2, Lwów 1911.
10. Wójcicki J. Otia Fratrum Polonorum. Dwa Horacjańskie inedita przypisywane Hieronimowi Moskorzowskiemu, w: Staropolskie teksty i konteksty, „Studia”, t. 6, red. J. Malicki i A. Budzyńska-Daca, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006, s. 53-79.
11. Ziemiński J (2010). Twórczość literacka Olbrychta Karmanowskiego. Praca doktorska. Katowice : Uniwersytet Śląski
12. Haniak V. Y. Pro vyivlennia pershykh zalyshkiv protohrafu Ya. Rynevycha-Trembetskoho v teksti rukopysu «Wirydarz poetycki». *Naukovi zapysky Natsionalnoho universyietu «Ostrozka akademiia»: seria «Filolohiia»*. Ostroh : Vyd-vo NaUOA, 2023. Vyp. 17(85). S. 39–44.
13. Haniak V. Shchodo vstanovlennia avtora peredmovy rukopysnoi knyhy «Wirydarz poetycki». *Slavistychni studii: linhvistyka, literaturoznavstvo, dydaktyka : zbirnyk naukovykh prats*. Khmelnytskyi, 2023. Vyp. 13, S. 27–40.
14. Derzhavyn V. Antolohiia ukrainskoi poezii Kyiv: «TsUL»; 562 s
15. Yvanova Yu. V., Sokolov P. V. Krome Dekarta: razmyshlennia o metode v yntellektualnoi kulturni Evropy ranneho Novoho vremeny. M.: Kvadryha, 2011. 304 s..

Отримано: 4 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 19 грудня 2023 р.

e-mail: coalition@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7812-0035>

Researcher ID: rid67220

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-40-43

Колесник А. В. Натуралізм у творчості Михайла Могілянського для створення картин реальної дійсності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 40–43.

УДК: 821.161.2

Колесник Алла Валеріївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Університет міста Базель (Швейцарія)

НАТУРАЛІЗМ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА МОГІЛЯНСЬКОГО ДЛЯ СТВОРЕННЯ КАРТИН РЕАЛЬНОЇ ДІЙСНОСТІ

У статті здійснено літературний аналіз творів українського письменника Михайла Могілянського з метою виявлення натуралізму. У новелі «Стріл» зображено фрагмент життя молодого чоловіка, який покохав заміжню жінку і випадково, ненавмисно застрелив її чоловіка. Визначено відтворення письменником щирих та водночас болісних взаємин героїв, трагедію нерозділеного кохання та його важкі наслідки. У новелі «З темних джерел життя» спостерігаємо натуралізм у змалюванні психологічно напруженого епізоду з життя адвоката Аргуліна та його загадкову смерть. Зафіксовано увагу розповідача до психологічного стану героя та подальші наслідки його стану. У новелі «Зуба» зображено фрагмент з життя молодого жінки, яка вдалася до фатального шляху в житті – торгівлі своїм тілом і коханням, її інтимний зв'язок з молодим гімназистом, але безрезультатне закінчення цих стосунків із контрастною сценою ніжних почуттів дівчини до хлопця, та ненавистю гімназиста до цієї дівчини.

Визначено, що в проаналізованих новелах відбувається перенесення всіх явищ з життя людини у художній простір, їхнє чітке й об'єктивне відтворення, але без проникнення у сутність цих явищ та без пояснення причин. При цьому письменник використовує наступні прийоми натуралізму: відображення людини під впливом її фізіологічної природи у сукупності із середовищем її життя; песимізм і безвихідність життєвої ситуації, які призводять до смерті героя; документальне відтворення подій, фактографізм зображення з дотриманням об'єктивності; змалювання неприсланих картин життя людини, психічних проблем персонажів.

Ключові слова: натуралізм, творчість Могілянського, новели, раптова смерть.

Alla Kolesnyk,
PhD in Philology, docent,
Basel University (Switzerland)

NATURALISM IN THE WORK OF MIKHAIL MOGILYANSKY TO CREATE IMPRESSIVE PICTURES OF REALITY

The literary analysis of Ukrainian writer's Mykhailo Mogilyansky work is made in the article. The short story "The Shot" depicts a life of a young man who fell in love with a married woman and accidentally shot her husband. The writer's reproduction of the sincere and at the same time painful relationships between the characters, the tragedy of unanswered love and its consequences are determined. In the short story "From the Dark Sources of Life" naturalism in the depiction of an episode from the life of a lawyer Argulin and his mysterious death is represented. The narrator's attention to the psychological state of the hero and its influence with consequences is registered. The short story "Destruction" depicts a life of a young woman who turned to a fatal path in life – trading her body and love, a contrasting scene of her tender feelings, and the man's hatred to this girl with the use of naturalism is depicted.

It has been determined a transfer of all phenomena from human life into artistic space, but without defining the essence of these phenomena and without explaining the reasons. The writer used the following techniques of naturalism as: reflection of a person under the influence of his physiological nature in conjunction with the environment of his life; pessimism and hopelessness of the life situation, leading to the death of the hero; documentary reproduction of events; detailed representation of the image while maintaining objectivity.

Keywords: naturalism, Mogilyansky's work, short stories, sudden death.

Постановка проблеми. Стиль натуралізм виник в європейській літературі у другій половині XIX ст. завдяки творчості французького письменника Еміля Золя, який у своїх романах зображував усю жорсткість людського існування та важкі соціальні будні пересічних працівників. В українській літературі натуралізм з'явився майже у той самий час завдяки творчості Івана Франка, який був обізнаний з літературними течіями свого часу, уважно слідкував за творчістю Е. Золя. В українському літературознавстві тривалий час побувала думка, яка виникла з політичних причин ще в часи Радянського союзу, що в українській літературі натуралізму не було взагалі. Українські дослідники дотримувалися цього погляду аж до отримання незалежності Україною. Нашим завданням нині є проведення літературного аналізу художніх творів окремих українських письменників кінця XIX ст., зокрема Михайла Могілянського, для визначення точних меж існування стилю натуралізм в українській літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Натуралізм та його літературні основи був предметом вивчення таких українських науковців, як В. Поважна (Поважна, 1973), Д. Наливайко (Наливайко, 1996). У порівняльних аспектах розвитку натуралізму в Україні, Німеччині та США дослідження здійснювали науковці Н. Венгринович (Венгринович, 2017), Н. Косило (Косило, 2004), М. Кебало (Кебало, 2016). Вони ж провели і побіжний аналіз творів Івана Франка, визначаючи його єдиним представником цього літературного стилю в Україні. Натуралізм у творах І. Франка був також об'єктом наукової уваги Т. Гундорової (Гундорова, 2006), Р. Голода (Голод, 2012), М. Ткачука (Ткачук, 2003) та автора цієї статті (Колесник, 2020).

При дослідженні натуралізму ми з'ясували, що творчість ще багатьох українських письменників кінця XIX століття є недостатньо проаналізованою. І лише літературний аналіз творів дозволить з'ясувати належність того чи іншого письменника до натуралістичного напрямку.

Мета статті – здійснити літературний аналіз творів Михайла Могіляньського “Стріл”, “З темних джерел життя”, “Згуба” з метою вияву ознак стилістичного натуралізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Первинно до використання натуралізму звернувся французький письменник Е. Золя, який згодом розробив теоретичні основи цього стилю і виклав їх в “Експериментальному романі”. У таких творах, як “Черев Парижа” (1873), “Пастка” (1877), “Жерміналь” (1885) він зобразив нищівну і майже безоплатну працю звичайних робітників, які мали якість існувати і годуватись, та протилежну ситуацію в житті володарів підприємств, які створювали людям такі умови, що й викликало найбільше обурення працівників.

До українських письменників, які дотримувалися стилю натуралізм, можна зарахувати Михайла Могіляньського (1873 – 1942). Він походить з м. Чернігів, здобував освіту в Чернігівській класичній гімназії, згодом навчався на юридичному факультеті Петербурзького університету. У 1904-1917 рр. письменник працював у Городнянському земстві Чернігівської губернії, а у 1920-х роках – керував комісією зі складання Біографічного словника діячів України при Українській Академії наук. В середині 1930-х років М. Могіляньський виїхав з Києва, залишивши науково-літературну діяльність, але залишився без засобів до існування і без пенсії. У 1937 році вже немолодий і хворий письменник приїхав до доньки Ірини у місто Дніпропетровськ, де прожив до початку війни. Восени 1941 р. він разом з донькою був евакуйований до с. Велика Мурта Красноярського краю (Ляшко, 2010: 173), але у березні 1942 р. письменник помер.

М. Могіляньський відомий як новеліст, публіцист, літературний критик, літературознавець, перекладач. Ряд оповідань письменник опублікував у 1910-х роках у таких журналах, як Літературно-науковий вісник та “Українська хата”, газеті “Рада”. У 1916 р. письменник видав збірку “Оповідання”, присвячену пам’яті М. Коцюбинського, з яким він підтримував дружні взаємини, а також здійснив переклад його творів російською мовою.

Для новелістики М. Могіляньського властиві поглиблений психологічний аналіз, увага до нових художніх форм, таких, як потік свідомості, невласне-пряма мова, художня деталь, циклізація думок і фраз (Могіляньський, 1989: 657). У збірці новел “Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття” знайомимося зі зразками новелістичних творів письменника, які об’єднані спільною рисою – важким і безнадійним закінченням життя персонажа, а частіше – трагічним фіналом і смертю героя, що було характерним саме для натуралізму. Окрім того, в аналізованих оповіданнях ми бачимо велику увагу письменника до особистих рис зображуваної людини, вплив психологічного стану персонажа на навколишнє середовище, а згодом і рефлексією цього впливу на власне носія. До того ж у новелах фіксуємо увагу розповідача до інтимного компоненту в житті людини, зокрема чоловіче бажання жіночого тіла, що також зображується з натуралістичним акцентом.

Новела “Стріл” (1912 р.) зображує епізод з життя молодого чоловіка, який покохав заміжню жінку і випадково, ненавмисно застрелив її чоловіка. Починається новела з опису прибуття героя на станцію, яка знаходилася за п’ять верств від його кінцевої мети. Ці п’ять верств він йшов пішки, натуралістично міркуючи про жінку своєї мрії, про її зовнішній фізичний стан, про її соковиті вуста, про своє несамовите бажання її тіла. А також розмірковував про те, що він або вирішить ситуацію з її чоловіком, або вб’є її і себе. Проте згадує він і її слова, що його коханкою вона ніколи не буде та що через труп чоловіка переступити не зможе. Її чоловік зображений як вульгарна особа, яка ревниво кохає її. Вона вийшла за нього заміж без кохання, з якоїсь нервової примхи чи випадкового капризу, а потім змушена була терпіти важке життя з ним, нікому не даючи помітити чого воно коштувало, аби не викликати жалощів у людей до себе як нещасної жінки. Її чоловік мав службу, у зв’язку з якою дев’ять місяців на рік він виїжджав з дому, а вона жила самотньо в будиночку неподалік глухої станції на залізниці. У моменти спільного сімейного побуту в цієї пари виявлялись “скажені сцени” наполовину із несамовитими ревностями її чоловіка. Вона не могла терпіти ревностей, але не наважувалась зробити їх ще більшими з переконання, що її зрада вб’є її чоловіка, а вона не хотіла його смерті, аби не бути винною в цьому. А з героєм оповідання вона вступила в тривалі відносини, провокуючи його відмовитись від кохання і визнати лише гру з нею, на що він погодився, нездатний опиратися її шаленству. Отже, новела натуралістично відтворює щільні особисті стосунки героїв.

Наступного дня герої отримав лист від коханої, в якому вона повідомляла про несподіваний приїзд її чоловіка на тиждень, але начебто обставини змінилися і він мав поїхати вже наступного дня. У зв’язку з цим герої вирішив поїхати до своєї коханої. Але коли приїхав – несподівано почув голос її чоловіка в кімнаті. Під час обіду герої випив декілька чарок горілки аби заспокоїти свої нерви, її чоловік теж випив, але для заспокоєння ревностей. Після обіду герої пили каву з лікером на ганку будинку, молодий чоловік бавився з іграшковим пістолетом, стріляючи маленькою кулькою у приклеєний до стіни шматочок паперу. Але скоро йому це наскучило, захотілося стріляти в живу мішень. На дворі бігали курки. На запитання про дозвіл вистрелити в курку – він отримав категоричне заперечення, але все ж – одну курку застрелив, чим викликав обурення господині. Це призвело героя до філософських роздумів над питанням життя і смерті і до подальшої гри з пістолетом. Чоловік його коханої намагався спинити його дії, підійшов до нього, намагаючись забрати пістолет, але почув заперечення, що він не може відняти в нього право на самогубство та отримав неочікуваний “стріл”, постріл (Могіляньський, 1989: 444). Куля потрапила в серце чоловіка, в результаті чого він одразу ж і помер.

Цей постріл було визнано випадковою необережністю. Перед своїм сумлінням та перед Богом герої не зміг визнати чи та куля була випадковістю, чи її спрямувало його бажання. І кохання до цієї жінки провокувало його до висновків про існування поруч таких почуттів, як ненависть і кохання. Отже, у новелі “Стріл” ми ознайомилися з щирими та водночас болісними стосунками героїв, з трагедією нерозділеного кохання та його важкими наслідками.

У новелі “З темних джерел життя” спостерігаємо натуралізм у змалюванні психологічно напруженого епізоду з життя адвоката Аргуліна та його загадкову смерть.

Представлено ретроспективу життя героя: Аргулін отримав посаду присяжного повіреного два роки тому, його прізвище не сходило з рядків газет, навіть при звичайних справах детально згадувалося його ім’я. А нині він вже набув слави і популярності, звісди і думки Аргуліна про власне майбутнє, про те, як газети будуть цитувати його фрази, які він скаже на захисті. Починається новела з прибуття Аргуліна потягом на станцію (назва станції не згадується), наратор наводить

зовнішній опис героя – “молодий, гарний з лица чоловік літ, мабуть, під тридцять” та характеризує його внутрішній стан: “Од усієї його фігури вяло почуттям здоров’я, бадьорості, енергії, молодої сили” (Могилянський, 1989: 445). Сталевий погляд Аргуліна, його спокійні сірі очі також говорили про внутрішню силу цього чоловіка, його сміливість і міцність, але водночас свідчили й про упертість та внутрішню байдужість.

Наразі Аргулін їхав обороняти винного в процесі, який дуже цікавив суспільство (процес також не названий). Аргулін чітко уявляв собі завтрашній день і те, які доречні слова він скаже, як сотні слухачів, зачавши дихання, будуть слухати його, а потім газети надрукують його промову і всі будуть із захопленням її читати. Але щойно він уявив всю цю ситуацію, яка мала б бути завтра, як все, що мало б відбутись, втратило свої барви і приналежність, а серце сповнилось механічністю годинникової стрілки. Така контрастна ситуація відносно попереднього мрійливого стану змусила Аргуліна страждати. У ретроспективі спогадів героя постає ситуація з його минулого, яка теж у свій час викликала у нього болісні страждання, зокрема хвороба його коханої, якій лікарі висували непевні прогнози щодо життя і смерті. На щастя, дівчина одужала, але вони розійшлися. На зміну настрою впевненості у завтрашньому дні на Аргуліна насувається контрастний настрій повної безнадії. У цьому важкому душевному стані Аргулін їхав в купе наступного потяга. Видаючи слабкий стогін, Аргулін мучився в дорозі, чим звернув на себе увагу кондуктора, який зазирнув до нього, вирішивши перевірити чи не потребує він чогось. Аргулін подивився на кондуктора “божевільним поглядом” (Могилянський, 1989: 447) і навіть не зрозумів, що той хотів від нього. А за пів години, коли кондуктор знов зайшов до купе Аргуліна, то знайшов його з простреленою головою. І в тих газетах, де Аргулін уявляв, що з’являться нотатки про його виступ, з’явилися відомості про його загадкову та несподівану смерть. Отож, в цій новелі ми побачили увагу розповідача до психологічного стану героя та подальші наслідки його стану.

У новелі “Згуба” зображено фрагмент з життя молодої жінки, яка вдалася до фатального шляху в житті – торгівлі своїм тілом і коханням. На цей шлях вона стала в молодості через постійну потребу в грошах. Водночас вона здобувала освіту – закінчила гімназію та тривалий час навчалася на курсах, які б також легко закінчила, якби не відсутність грошей. До перспективи працювати вчителем у школі вона також ставилася негативно, сприймаючи її як єдино правильний шлях для будь-якої дівчини, а тому шукала інші стежки у своєму житті. “Для себе жити хочу”, – така була її настанова самій собі. Захопившись мріями і насолодою від власного життя, залишаючись вільною людиною, яка була проти шлюбних зв’язків, що накладали на людину важкі обов’язки – вона не помітила, як опинилась на шляху проституції.

З героїнею трапився прикрий випадок під впливом її життя як проститутки: вона вступила у статеві зносини з хлопцем-гімназистом, молодшим за неї, що відбулось під впливом різних почуттів, таких як материнська ніжність та глибока жалість до молодої людини. Саме в цьому фрагменті бачимо натуралістичні елементи, такі як контрастні сцени романтичного настрою дівчини і грубості гімназиста, а також детальне зображення невдалих особистих стосунків: “Коли ж я подала йому найкращу розкішну троянду, він злісно поглянув на мене, кинув її геть од себе, кинувся до стіни, потушив електричне світло і грубо крикнув до мене: – Роздягайся!”. І сам гімназист почувався ніяково, в результаті чого вдавався до грубих форм поведінки: “Не роздягався, а хапаючись, зривав з себе одіж” (Могилянський, 1989: 450). У результаті гімназиста охопила емоційна реакція, “...його нерви не витримали і важкі ридання потряли всю його істоту, невинні сльози потекли ріками...” (Могилянський, 1989: 450]. На завершення читач стає свідком ще однієї контрастної сцени: дівчина з ніжними почуттями та лагідними пестощами поцілувала хлопця, а гімназист з ненавистю вдарив дівчину долонею в обличчя та назвав її проституткою. Ця ситуація змусила героїню замислитись над сенсом свого життя і зробити висновок, що її життя вже закінчилось, хоча такий висновок створює в новелі перспективу подальшої можливості його зміни, але не описану автором.

Висновки. Отож, в новелах М. Могилянського ми ознайомилися з натуралізмом у зображенні особистого життя героїв оповідань. Письменник використав наступні прийоми натуралізму:

– відображення людини під впливом її фізіологічної природи у сукупності із середовищем її життя. Герої розглянутих оповідань підпадають під вплив емоції кохання, а в результаті повинні долати ситуації, які виникли в утвореному середовищі.

– песимізм і безвихідність життєвої ситуації, в результаті чого трапляється подія, які призводять до смерті когось з героїв або до її планування.

– документальне відтворення подій, фактографізм зображення з дотриманням об’єктивності;

– змалювання неприємних картин життя людини, психічних проблем персонажів. Згадаємо новелу “З темних джерел життя” та її головного героя Аргуліна, який незрозуміло чого застрелився в потягу, чи неадекватну поведінку герої (і жінки, і гімназиста) в новелі “Згуба”.

В цілому у творах письменника відбувається перенесення всіх явищ з життя людини у художній простір, їхнє чітке й об’єктивне відтворення, проте без проникнення у сутність цих явищ та без пояснення причин подій, що було властиво натуралізму. Тому ми можемо зарахувати М. Могилянського до письменників, які використовували стиль натуралізм для створення картин реальної дійсності.

Література:

1. Венгринович Н. Р. Зооморфна образність у натуралістичній прозі Івана Франка та Френка Норріса. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2017. Одеса. № 27. Том 1. С. 112–115.
2. Голод Р. Натуралізм. *Дивослово*. Київ, 2012. № 4. С. 50–56.
3. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. К.: Критика, 2006. 352 с.
4. Кебало М. Художній світ творів німецького та українського натуралізму. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Літературознавство*. 2016. № 44. С. 128–137.
5. Колесник А. Єврейська тематика в художній прозі Івана Франка: реалістичні та натуралістичні аспекти: монографія. *Siedlce: IKRiBL*, 2022. 212 с.;
6. Косило Н. В. Типологічні особливості українського та англійського натуралізму в порівняльному аспекті. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2004, с. 135–138.
7. Ляшко С. Керівничий постійної комісії для складання біографічного словника діячів України М. М. Могилянський: досвід проєктографічного дослідження. *Українська біографістика: зб. наук. праць*. Київ, 2010, Вип.6. С. 136–179.

8. Могилянський М. Стріл. З темних джерел життя. Згуба. *Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття: Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, етюди, нариси, образки, поезії в прозі)*. Упоряд. і прим. Є. К. Нахлік. Київ: Наук. думка, 1989. С. 441–451.
9. Могилянський М. Примітки. *Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття: Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, етюди, нариси, образки, поезії в прозі)*. Упоряд. і прим. Є. К. Нахлік. Київ: Наук. думка, 1989. С. 457.
10. Наливайко Д. Проблема натуралізму в українській літературі. *Літературознавство: Матеріали III конгресу Міжнародної асоціації україністів*. Київ, 1996. С. 118–130.
11. Поважна В. Розвиток української літературної критики у 80 – 90-х роках ХХ ст. (До проблеми критеріїв і методу). Київ, 1973. 268 с.
12. Ткачук М. П. Жанрова структура прози Івана Франка (бориславський цикл та романи з життя інтелігенції). Тернопіль, 2003. 384 с.
13. Франко І. Еміль Золя і його твори. *Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах*. Київ, 1978 р. Том 26. С. 96-101.

References:

1. Venhrynovych N. R. Zoomorfna obraznist u naturalistychnii prozi Ivana Franka ta Frenka Norrisa (Zoomorphic imagery in the naturalistic prose of Ivan Franko and Frank Norris). *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu (Scientific Bulletin of the International Humanitarian University)*. Serii: Filolohiia, 2017. Odesa. № 27. Tom 1. S. 112–115. [in Ukrainian]
2. Holod R. Naturalizm. (Naturalism) Dyvoslovo. (Miraculous). Kyiv, 2012. № 4. S. 50–56. [in Ukrainian]
3. Hundorova T. Franko ne Kameniar. Franko i Kameniar (Franco is not a Kamenyar. Franko and Kamenyar). K.: Krytyka, 2006. 352 s. [in Ukrainian]
4. Kebalo M. Khudozhnii svit tvoriv nimetskoho ta ukrainskoho naturalizmu (The artistic world of the works of German and Ukrainian naturalism). *Naukovi zapysky TNPU. Serii: Literaturoznavstvo (Scientific Notes of the Ternopil National Pedagogical University. Series: Literary studies)*. 2016. № 44. S. 128–137. [in Ukrainian]
5. Kolesnyk A. Yevreiska tematyka v khudozhnii prozi Ivana Franka: realistychni ta naturalistychni aspekty: monohrafiia (Jewish themes in the prose works of Ivan Franko: realistic and naturalistic aspects). Siedlce: IKRiBL, 2022. 212 s. [in Ukrainian]
6. Kosylo N. Typolohichni osoblyvosti ukrainskoho ta anhliiskoho naturalizmu v porivnialnomu aspekti (Typological features of Ukrainian and English naturalism in the comparative aspect). *VISNYK Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka (Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University)*. Zhytomyr, 2004, s. 135–138. [in Ukrainian]
7. Liashko S. Kerivnychy postinoi komisii dlia skladannia biohrafichnoho slovnyka diiachiv Ukrainy M. M. Mohylianskyi: dosvid prosopohrafichnoho doslidzhennia (Head of the standing commission for compiling a biographical dictionary of figures of Ukraine M. M. Mogilyansky: experience of prosopographic research.). *Ukrainska biohrafistyka: zb. nauk. prats (Ukrainian biography: collection of scientific works)*. Kyiv, 2010, Vyp.6. S. 136-179. [in Ukrainian]
8. Mohylianskyi M. Stril. Z temnykh dzherel zhyttia. Zhuba (Shot. From the dark sources of life. Death). *Ukrainska novelistyka kintsia XIX – pochatku XX stolittia: Opovidannia. Novely. Frahmentarni formy (eskizy, etiudy, narisy, obrazky, poezii v prozi) (Ukrainian short stories of the late 19th and early 20th centuries: Stories. Novels Fragmentary forms (sketches, essays, images, prose poetry)*. Uporiad. i prym. Ye. K. Nakhlik. Kyiv: Nauk. dumka, 1989. S. 441–451. [in Ukrainian]
9. Mohylianskyi M. Prymitky (Notes). *Ukrainska novelistyka kintsia XIX – pochatku XX stolittia: Opovidannia. Novely. Frahmentarni formy (eskizy, etiudy, narisy, obrazky, poezii v prozi) (Ukrainian short stories of the late 19th and early 20th centuries: Stories. Novels Fragmentary forms (sketches, essays, images, prose poetry)*. Uporiad. i prym. Ye. K. Nakhlik. Kyiv: Nauk. dumka, 1989. S. 457. [in Ukrainian]
10. Nalyvaiko D. Problema naturalizmu v ukrainskii literaturi (The problem of naturalism in Ukrainian literature). *Literaturoznavstvo: Materialy III konhresu Mizhnarodnoi asotsiatsii ukrainiv (Literary studies: Materials of the 3rd Congress of the International Association of Ukrainianists)*. Kyiv, 1996. S. 118–130. [in Ukrainian]
11. Povazhna V. Rozvytok ukrainskoi literaturnoi krytyky u 80 – 90-kh rokakh XIX st. (Do problemy kryteriiv i metodu) (The development of Ukrainian literary criticism in the 80-90s of the twentieth century. (To the problem of criteria and method)). Kyiv, 1973. 268 s. [in Ukrainian]
12. Tkachuk M. P. Zhanrova struktura prozy Ivana Franka (boryslavskiy tsykl ta romany z zhyttia intelihentsii) (Genre structure of Ivan Franko's prose (Borislavsky cycle and novels about the life of the intelligentsia). Ternopil, 2003. 384 s. [in Ukrainian]
13. Franko I. Emil Zolia i yoho tvory (Emile Zola and his works). *Franko I. Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh (Collection of works in 50 volumes)*. Kyiv, 1978 r. Tom 26. S. 96-101. [in Ukrainian]

МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

Отримано: 12 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 19 грудня 2023 р.

e-mail: zemkad2@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4173-3108>

Researcher ID: rid69810

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-44-48

Ліщитович Л. І., Яненко Л. П. На шляху до оптимальної мови порозуміння сучасних цивілізацій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 44–48.

УДК: 80:167.1(082)

Ліщитович Леонід Іванович,
біофізик, кандидат наук
Яненко Лариса Петрівна,
старший викладач, кафедра іноземних мов професійного спрямування,
Національний університет харчових технологій, Україна, Київ

НА ШЛЯХУ ДО ОПТИМАЛЬНОЇ МОВИ ПОРОЗУМІННЯ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

У повідомленні обґрунтовується нагальна потреба створення оптимальної мови для швидкого і однозначного порозуміння всіх наявних на планеті цивілізацій людства, так і систем штучного інтелекту, що вже починають виходити з-під контролю людей. Наведені деякі елементи глибокого зомбування свідомості населення планети хазяями глобальної доларової імперії, які за технологією тваринного капіталізму «розділяй і володарюй» впровадили багато різноманітних перешкод щодо легкого порозуміння як на рівні світових цивілізацій, так і між країнами, народами, націями, регіонами, містами, навіть ОСББ (які дуже важко створити) та всередині родин (дуже багато розлучень). Пропонується наразі почати розбудову Ноосфери планети Земля як заповідав нам перший президент Української академії наук Володимир Іванович Вернадський. Ноосфера – це спільна цивілізація всіх народів світу, де колективний розум всього людства і творча праця кожного мешканця планети зупинить будь-які спроби безглузких намагань нелюдів знищити 90% людей задля подальшого їх доларового царювання. Все більш жахливі прояви агонії світового капіталізму через вичерпування природних ресурсів планети вимагають вже сьогодні починати всім цивілізаціям і країнам спільно будувати Ноосферу, де не буде тваринного ринку, фейкових грошей, хижої конкуренції, в тому числі зі штучним інтелектом тощо. Для цього терміново слід створити і впровадити оптимальну мову порозуміння (ОМП) народів і націй, бо жахлива неоднозначність вкрай забрудненої у різних країнах англійської мови не дозволяє забезпечити таке потрібне зараз, на порозі третьої останньої світової війни, сталє, швидке і надійне порозуміння.

Ключові слова: оптимальна мова порозуміння (ОМП), гроші, THK, UML, Chat GPT.

Leonid Lishchytovych,
Ph.D. in Biology
Larysa Yanenko,
Senior Lecturer, Department of Foreign Languages for Professional Purposes,
National University of Food Technologies, Ukraine, Kyiv

ON THE WAY TO THE OPTIMAL LANGUAGE OF UNDERSTANDING FOR MODERN CIVILIZATIONS

The report substantiates the urgent need to create an optimal language for fast and unambiguous understanding among all existing civilizations on the planet, as well as among artificial intelligence systems that are already starting to go beyond human control. Some elements of deep zombification of the consciousness of the world's population by the masters of the global dollar empire, who, using the technology of animal capitalism «divide and conquer», introduced many different obstacles to easy understanding both at the level of world civilizations and between countries, peoples, nations, regions, cities, even condominiums (very difficult to create) and within families (a lot of divorces) are presented. It is proposed to finally begin the development of the Noosphere of the planet Earth, as the first president of the Ukrainian Academy of Sciences Volodymyr Ivanovych Vernadskyi bequeathed to us. The Noosphere is a common civilization of all peoples of the world, where the collective mind of all mankind and the creative work of every inhabitant of the planet will stop any attempts of senseless attempts by non-humans to destroy 90% of people for their further dollar reign. The increasingly terrible manifestations of the agony of world capitalism due to the depletion of the planet's natural resources require all civilizations and countries to start building the Noosphere together, where there will be no animal market, fake money, predatory competition, including artificial intelligence, etc. To do this, it is urgent to create and implement an optimal language of understanding (OLU) of peoples and nations, because the terrible ambiguity of the English language, which is extremely polluted in different countries, does not allow us to ensure the sustainable understanding that is so necessary now, on the threshold of the third and last world war.

Keywords: optimal language of understanding (OMP), money, TNC, UML, Chat GPT.

Актуальність теми. В рамках тваринної Біосфери нашої планети дуже агресивний біологічний вид «Люди» закінчує своє існування як і багато подібних попередників, навіть таких могутніх, як динозаври. Наявна сьогодні агонія капіталізму створює умови для виникнення десятків вже підготовлених глобальних гібридних воєн, які ретельно готували певні нелюди з метою власного спасіння шляхом швидкого знищення більшості населення планети. Разом з тим в процесі шаленої гонитви за прибутками, саме світові транснаціональні корпорації (ТНК) сприяли створенню свого гробаря у вигляді потужних комп'ютерних і телекомунікаційних систем. Це дозволяє людству згадати свою стару назву «Homo Sapiens» і терміново створити на планеті колективний розум людей як реальну протидію вже створеному глобальними ТНК штучному інтелекту для подальшого перетворення населення планети у популяції біороботів. Для цього ними також активно розробляються так звані шоломи віртуальної реальності, вже із можливістю синтезувати потрібні запахи у такому шоломі, а також синтезувати точну копію голосів навіть вже померлих родичів певної особи, що остаточно дозволяє контролювати всі органи чуттів такої «людини».

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сьогодні ми ще здатні створювати наукові статті без участі штучного інтелекту типу ChatGPT-4 (сьогодні вже включений до складу OS Windows 10 та 11), але часу для здатних на це вчених стає все менше. Нагадаємо, що швидкість передачі електричних імпульсів у людини не перевищує 180 метрів за секунду, а у комп'ютерів це може відбуватися зі швидкістю світла 300 тисяч кілометрів за секунду. Тому спокуса застосувати новітній GPT у досконалих антроповидних роботах все посилюється, а безвідповідальні програмісти за зелені папірці надають цьому AI вже можливості вийти з під контроль людини, і таку спробу GPT-4 вже робив. У 2024 році ТНК планують запустити десятки заводів з виробництва людиноподібних роботів, нейромережевий «мозок» яких здатний до самонавчання, тому буде майже непередбачуваний. Створення реального ієрархічного колективного розуму людства залишається, можливо, єдиним розумним шляхом порятунку розумного населення планети вже у найближчі роки. Фахівці з демографічної статистики стверджують, що колективний розум людей в нормі має квадратичну залежність від їх кількості.

Нагадаємо, що 100 років тому наш засновник Української академії наук Володимир Іванович Вернадський закликав людей замість створення чергових кривавих імперій конаючого капіталізму починати спільне будівництво принципово нової світової цивілізації – Ноосфери планети Земля. Маємо надію, що на виконання цього пророчого заповіту В. І. Вернадського може ще вистачити часу, якщо всім свідомим людям почати спільне будівництво Ноосфери. Повторюємо, що статистики доводять можливості колективного розуму людей в нормі мають квадратичну залежність від їх кількості. Без сумніву, така спільна діяльність суттєво зменшить реально існуючу на сьогодні загрозу повномасштабної третьої світової війни. На жаль, заради порятунку глобальної доларової імперії господарі обладнання для друку «зелених папірців» та їх охоронці (НАТО) забезпечують друк цієї розумової отрути 24/7 у чотири конвеєрні потоки. Так гроші з чесного еквіваленту вартості товарів самі перетворилися на основний товар планети і починаючи з 2006 року стали приносити фінансовій піраміді (ФРС США, МВФ, СБ тощо, аж до так званих Центральних банків більшості країн планети) більше прибутків, ніж своєю часто тяжкою працею заробляє вся світова виробнича сфера та служби побуту. Нагадаємо, що гроші – це один з видів інформації (база даних), яку сьогодні людство має можливість представляти, переробляти, актуалізувати та зберігати за допомогою значно більш дешевих і надійних технологій, ніж фінансові банки. Залишається, щоб друкарі грошей дозволили вченим та всім університетам світу спільно розробити та викладати теорію реальної поточної (так званої актуалізованої) вартості для всіх можливих об'єктів обміну, що сьогодні жорстко забороняється. Натомість, скрізь впроваджено зовсім безглузду «ліберальну» формулу, що товар коштує стільки, за скільки його продали або купили. Для цього потрібен ідеальний ринок, якого на планеті ніколи не було і не буде! У даній статті можливо ще багато наводити доказів гострої потреби терміново позбутися старих капіталістичних формул типу «розділяй і володарюй», «переможців не судять», «ринок автоматично все врегулює», «грошей багато не буває» тощо. Але переходимо до викладу заборонених на певних територіях думок типу «за світле майбутнє», «за мир у всьому світі», «всі люди брати» тощо. Значна частина наведеної у нашому повідомленні інформації розкриває можливі мовні і логічні основи для свідомого порозуміння цивілізацій, бо дукарі грошей у своїх зусиллях щодо заборони визначення чесної вартості товарів, наприклад, навіть досі не перейшли на міжнародну систему одиниць вимірів СІ, а використовують фунти, акри, дюйми тощо. При створенні ОМП слід врахувати всі ці наявні інформаційні міни від ТНК.

Сьогодні ТНК-глобалізація викликає все більший супротив населення планети. Тому саме Ноосферна глобалізація (Какічев, Ліщитович 2017, Ліщитович 2019), перш за все розумова колективізація людства для оперативного створення надійного колективного розуму спільної цивілізації та творчої праці кожної людини, дозволить реально подолати загрозу глобальної фатальної кризи. При цьому саме взаємодія різних культур і народів в процесах спільного будівництва Ноосфери Землі припинить більшість наявних на планеті штучно створених конфліктів.

Мета. Легко бачити, що питання оптимального мовного порозуміння земних цивілізацій, народів і націй стає базовою ключовою складовою вирішення світових проблем. Оптимальна мова Ноосферного порозуміння (ОМП) має визначатися не лише можливістю швидкого і однозначного розуміння між людьми з різними сьогодні мовами, але й когнітивною чутливістю до культурних особливостей та ідентичностей різноманітних націй нашої планети. Таким чином, людям конче потрібна досконала ОМП для вчасної за теперішніх умов побудови Ноосферного майбутнього. Нагадаємо про безліч проблем, навіть судових процесів через помилки перекладу всіляких документів або міжнародних переговорів. Сучасні цивілізації повинні терміново шукати спільну мову, яка дозволить ефективно вирішувати все більш складні глобальні виклики, частина з яких мають явно штучне походження. Мова порозуміння ОМП повинна бути не лише ефективним інструментом спілкування, але й засобом зближення різноманітних культур, релігій, менталітетів людей. Крім того, ОМП має забезпечити однозначне порозуміння при взаємодії зі штучним інтелектом роботів. Нагадаємо, що вже кілька років тому у секретній лабораторії в Англії був зафіксований факт, коли два роботи самостійно зібрали третього, подібного за можливостями до них. Заради порятунку людства вченим замість пошуку унікальності своєї мови слід значно активніше шукати спільні риси для створення ОМП з метою швидкого та точного порозуміння народів і націй навіть в умовах кривавих конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Зрозуміло, що стійке оптимальне порозуміння між всіма людьми планети настане при переході до постринкового господарювання, без хижої тваринної конкуренції, без використання грошей та їх деривативів, включаючи контрольовані ненажерливими банками криптовалюти. Для надійного порозуміння між людьми як різних, так

і однієї цивілізації потрібно постійно пояснювати головні суспільні механізми хитрого зомбування з метою повернення їх свідомості до нормального стану. Початком такого звільнення діяльності людей від підлих ланцюгів так званої ліберальної економіки має стати вже сьогодні перевертання рівня підпорядкованості трьох глобальних пірамід (Рис. 1 та 2). Після цього для людства виникне можливість поступово і покроково зруйнувати ці три світові піраміди, що зупинили не тільки дійсно інноваційний прогрес людства і ріст продуктивності інтелектуальної праці, але призвели до швидкого вичерпування базових природних ресурсів планети.

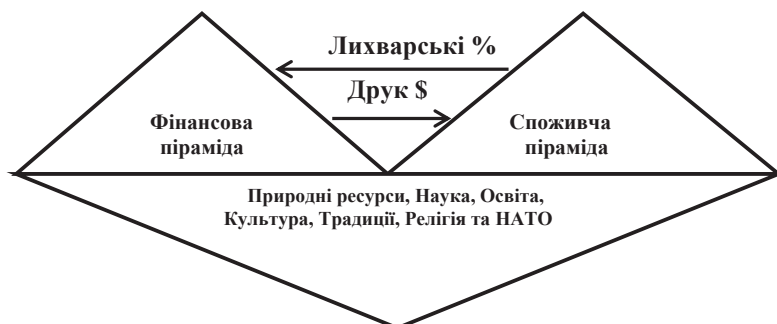

Рис. 1. Співвідношення темних глобальних пірамід сучасного світу

В результаті об'єм наявних в обігу грошей у багато разів перевищує вартість всіх товарів на планеті, де бездумно розбудовується тваринне суспільство споживання, а відповідальність за свої хижацькі дії багато людей перекладають на промисел божий.

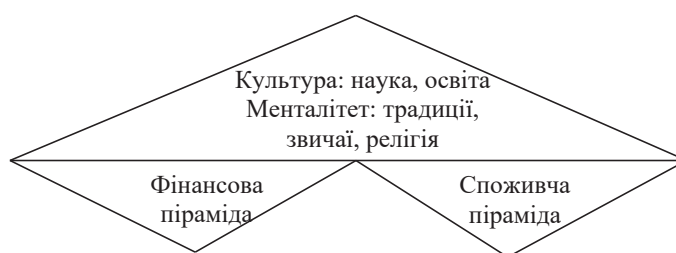

Рис. 2. Розумне, чесне і справедливе співвідношення глобальних пірамід, ще існуючих на початку будівництва Ноосфери

Сьогодні світові ЗМІ, рекламні агенції та комп'ютерні мережі інтенсивно й далі розбудовують споживчу піраміду та суспільство споживання. При цьому лише 10% населення планети зайняті на промисловому виробництві, 2% – в агровиробництві, ще 12% – у системах управління й торгівлі. В результаті головна проблема агонізуючого капіталізму – що робити залишку 70% населення планети, тому їм покищо практично «нізащо» видають гроші для купівлі товарів з метою порятунку споживчої піраміди. У тандемі керування населенням за принципом «хліба та видовищ» саме виробництво видовищ (реклама, всілякі ігри, спорт (особливо кіберспорт), шоломи віртуальної реальності тощо) має 100% щорічного приросту. Крім того, власники Інтернету заявляють, що вже кожен другий долар вартості товарів йде на користь торговим Інтернет-мережам Amazon та Alibaba. Одночасно на виробництві вже реально працюють багато роботів (сьогодні більше 2-х мільйонів), які дають кращу якість виробів та послуг і почали успішно конкурувати з людьми. Так, у США на одного робота витрачається \$4 за годину його праці, а людина отримує в середньому \$36 за годину такої ж виконаної роботи.

Таким чином, сьогодні слід нагально підпорядкувати фінансову і споживчу піраміди справді надійній і розумній піраміді на основі ще наявних залишків природних ресурсів, чесної науки, освіти, культури, вікових традицій та базових релігійних цінностей, які хитро і свідомо знищуються відомими можновладцями. Попереджасмо, що саморуйнування фінансової піраміди через тваринну жадібність власників грошей, а разом з нею і розпад світової споживчої піраміди має бути під ретельним науковим контролем щодо можливостей масових бунтів біороботів, бо ці процеси вимагають не тільки перезавантаження державних інституцій, але й перезавантаження особистої, соціальної та планетарної свідомості кожної людини планети. Ноосферна цивілізаційна свідомість і ноосферні виробничі технології не з'являються самі по собі – їх потрібно ретельно розробляти та героїчно впроваджувати. Навпаки, слід послідовно і розумно руйнувати темні для більшості населення глобальні фінансову і споживчу піраміди. Саме вони торують шлях людства до самознищення, бо вже давно базуються на хитро перетвореній на їхню опору світлій піраміді науки, освіти та культури, на сподіваннях чесних, добрих і довірливих людей, на казках про невичерпність природних ресурсів (Какічев, Ліщитович 2017, Ліщитович 2019).

На верхівці світової фінансової піраміди перебувають у тіньовому стані приблизно 8500 найбагатших людей, що цілодобово опікуються недоторканістю своїх статків. Головним їх інструментом для постійної фіксації могутності фінансової піраміди є Банк міжнародних розрахунків, заснований у 1930 році в Нідерландах. Сьогодні його штаб-квартира знаходиться у Швейцарії у місті Базелі, а в кожній країні він має свої представництва у вигляді неурядових організацій – Центробанків, які є офіційними членами цієї Базельської організації, з якою вони підписали угоди щодо дотримання єдиних правил авторизації, систем банківських рахунків, безпеки тощо. Цьому Базельському банку «хазяї грошей» надали світове визнання легітимності всіх його угод і правил, а також його незалежності навіть від самої держави Швейцарії. Також вони заявили,

що його права вище всіх інших міжнародних угод та що вони мають абсолютний імунітет по відношенню до всього, що існує на планеті Земля. Таким чином Базельський банк (англійською BIS) отримав абсолютну фінансову владу над іншими країнами, ніхто не має права перевіряти або навіть сумніватися у законності його документів, для чого має свою власну поліцію та кіберзахист. Під такою верхівкою фінансової піраміди нижче BIS йдуть МВФ та Світовий банк, які надають країнам так звану фінансову допомогу, визначену за їхніми ж рекомендаціями, за якими реальна вартість природних ресурсів кожної країни потрапляє у пряму валютну схему фінансової піраміди. При цьому ними створюється така ситуація, що повернути кредитний борг уже буде неможливо. Так вони створили можливість диктувати свої умови багатьом країнам і навіть континентам, зокрема Африці. Для цього задіяний прямий підкуп влади у цих країнах, після чого верхівка піраміди отримує прямий доступ до природних ресурсів відповідних країн-позичальників, але повернути ці кредити народам більшості країн не вдасться. Так працює перший рівень фінансової піраміди (Рис.1). Для припинення хитрого фінансового словоблуддя і надійного мовного порозуміння всіх цивілізацій планети кожна людина має розуміти, як працює ця глобальна фінансова піраміда!

У зв'язку з реальним масовим використанням систем штучного інтелекту текстового типу ChatGPT також особливо слід звернути увагу всім фахівцям з когнітивної лінгвістики на мовну чистоту і однозначність при використанні мови (текстової та аудіо) у різноманітних сучасних інтелектуальних системах (ІС) у різних цивілізаціях світу. Саме з таких ІС живяться сьогодні системи штучного інтелекту типу GPT. При цьому жахлива неоднозначність англійської мови (вже впроваджені навіть десятки окремих регіональних словників цієї мови світових доларових окупантів) дуже хибно впливає на реальну корисність GPT – цього епохального досягнення людського розуму. Тому слід терміново всім лінгвістам світу виконати велику роботу із створення нової оптимальної мови порозуміння (ОМП) всіх цивілізацій саме шляхом суттєвого покращення однозначності текстової і аудіо мови для використання у різноманітних ІС. Нагадаємо, що сьогодні інтелектуальні системи поділяють на бази знань, експертні системи та системи штучного інтелекту. (Ліщитович, 2019:100-103; Rumbaugh J., Jacobson I., Booch G, 2002:550;).

На жаль, за останнє десятиліття розробки експертних систем та систем штучного інтелекту значно комерціалізувалися у зв'язку зі стрімким розвитком робототехніки, тому основні теоретичні досягнення у цій галузі ретельно утаємничують. Проте саме Ноосферний рух має зупинити загрозу створення у цій ситуації секретності такого штучного інтелекту, що буде невідконтрольний людям. Тому дуже важливо всім людям розуміти і контролювати стан розвитку потужних комп'ютерних систем, телекомунікаційних мереж, Центрів великих даних і, взагалі, сучасних ІТ-технологій, звідки живиться штучний інтелект. Особливу увагу тут слід приділити системам машинного перекладу, який все більше стає реальним мостом між мовами, прискорюючи обмін ідеями та знаннями. Тут важливо пам'ятати про тонку культурну чутливість мов різних народів, що суттєво впливає на однозначність інформації, тому оптимальна мова порозуміння (ОМП) передбачає глибоке розуміння культурних контекстів. Це вимагає вивчення та поваги до різноманітності та врахування культурних особливостей у спілкуванні.

Також підкреслимо видатну роль освіти для мовного розвитку людей нашої майбутньої Ноосфери планети Земля. Освіта відіграє ключову роль у формуванні мовної чутливості та вихованні спочатку нового покоління лідерів, які будуть вміло взаємодіяти в глобальному Ноосферному середовищі. Тож вже існуючі та нові міжкультурні програми та обміни мають сприяти розвитку цих навичок. Саме через освіту може відбуватися явище мовного порозуміння як запорука миру на нашій вже маленькій планеті. Відмова від стереотипів та негативних уявлень щодо інших мов і культур є ключовою для побудови гармонійних відносин цивілізацій, народів, регіонів, міст, сіл та навіть окремих родин. Так мовне порозуміння стає запорукою співпраці та миру між різними частинами світу. Через новий зміст мовної освіти щодо когнітивних технологій оптимізації мовного порозуміння, сучасні цивілізації, народи і нації повинні визнати, що мова ОМП – це не лише інструмент спілкування, але і ключовий фактор взаєморозуміння та взаємодії. Історія людства доводить, що мова надійного порозуміння інших культур і цивілізацій – це важливий засіб реального збагачення кожної людини і відкриття нових форматів співробітництва, сприяючи глобальному розвитку та взаєморозумінню всього людства.

На жаль, досягнення оптимального мовного порозуміння земних цивілізацій має досить багато викликів і перешкод. Є багато лінгвістичних бар'єрів, що віками хитро створювалися різноманітними можновладцями на місцях їх панування, як одного із засобів впровадження принципу «розділяй і владарюй». Також маємо явну недооцінку важливості технології вивчення ОМП. Сьогодні багато людей вивчають навіть одну іноземну мову десятиліттями, так і не досягнувши мінімального рівня її розуміння та використання. Тому ще багато роботи всім філологам світу щодо дійсно математичного аналізу мовного, перш за все когнітивного різноманіття людства. Саме подолання цих перешкод вимагає системних заходів і акценту освіти на глобальному мовному вихованні. Мабуть найбільш розумно почати під керівництвом ООН у всіх країнах спільний проєкт з уніфікації та очистки англійської мови, після чого буде набагато легше розробити та впровадити спільну оптимальну мову ОМП для швидкого і надійного порозуміння всіх світових цивілізацій з використанням дійсно «розумного» штучного інтелекту, а не текстового GPT з його помилками та вибаченнями через базування на «брудній» англійській мові.

При цьому слід врахувати сучасну комп'ютерну можливість широко використовувати образні графічні мовні засоби, бо це шлях до більшої у десятки тисяч разів здатності передачі інформації в образній графічній формі у порівнянні з дискретною латиницею або кирилицею з літерами, словами, реченнями та їх деривативами. Зауважимо, що наприклад, до так званого хрещення у слов'ян, як і у китайців та японців, тисячу років використовувався клинопис, де образні символи передавали відразу багато інформації. Зрозуміло, чому сьогодні китайці, японці та корейці значно швидше засвоюють та розробляють нові складні технології. За допомогою теорії розпізнавання образів це легко довести, а відповідні комп'ютерні засоби вже здатні працювати зі складною графікою майже як люди. Тут ключове слово «майже», бо людям ніколи не слід віддавати цю свою перевагу штучному інтелекту. Відомо, що штучний інтелект GPT-4 вже пропонує залишити на планеті з 2000 мов тільки 10. Тому розробка оптимальної мови ОМП для швидкого і надійного порозуміння всіх цивілізацій повинна включати засоби збереження головних корисних особливостей наявної різноманітності мов, оскільки кожна мова відображає унікальний спосіб мислення та культурний досвід відповідної нації, але це не може бути головним елементом ідеології нацизму.

Так само, як людство вже створило надійні банки генетичної інформації вірусів, мікробів, рослин і тварин, так філологам слід не втратити мовні перлини сучасних націй нашої планети. Також у сфері мовного порозуміння важливо дотримуватися етичних стандартів та уникати мовної дискримінації. Сприяючи етичному мовному поведженню, ми формуємо толерантне та відкрите суспільство як основу побудови Ноосфери планети.

Разом з тим, якщо у новітній жахливій військовій техніці почалося масове використання штучного інтелекту, то бажані до її реального застосування переговори ще живих людей повинні бути дуже чіткими і швидкими. Відомо, що існують реальні системи штучного інтелекту, які сьогодні вже задіяні у процесі управління ядерною зброєю. Такі системи дозволяють обробити всю потрібну інформацію і запустити тисячі ракет з ядерними боеголовками реально за хвилини. Тому поки ще можливі перед тим переговори людей мають бути абсолютно точними і швидкими. Тож проблема розробки і впровадження оптимальної мови порозуміння людей на планеті Земля стала надто актуальною! Зрозуміло, що ключову роль у вирішенні цього надзавдання відіграють мовні експерти та перекладачі, які фахово і реально пов'язані із мовним порозумінням. Їхні навички допоможуть витягти суть інформації з різних джерел та перетворити її на доступний контент для розробників потрібної глобальної ОМП. Також оперативне створення оптимальної мови порозуміння вимагає переосмислення методів мовного навчання, зокрема, акценту на практичному використанні цієї мови в реальних ситуаціях.

Висновки. Прагматика когнітивної лінгвістики та мовного навчання повинна спрямовуватися на формування і впровадження глобальної мови оптимального порозуміння та відповідних навичок комунікації на ОМП для вирішення нагальних завдань якомога точно і швидко. Усвідомлення та розв'язання цих питань становить важливий крок на шляху до досягнення оптимального мовного порозуміння між різними культурами та цивілізаціями. Також потрібна термінова розробка міжнародних мовних політик та сприяння міжнародній співпраці в галузі мовного навчання для сприяння зменшенню мовних бар'єрів вже сьогодні. Такі ініціативи можуть включати обмін студентів, створення спільних освітніх програм та підтримку мовного розвитку в країнах з обмеженим доступом до освіти, але вже з ядерними ракетами (Пакистан, Північна Корея тощо). Саме ООН, крім довготривалих опіумних розмов про сталий розвиток всіх цивілізацій, має очолити ефективну розробку ОМП (глобальний науковий проєкт) та мовне навчання в Інтернет-середовищі. Онлайн-курси та інтерактивні засоби для вивчення сталих елементів оптимальної мови порозуміння робить можливим доступ до навчання для глобальної аудиторії. Розвиток та підтримка таких ресурсів сприяє швидшому та ефективнішому мовному розвитку в будь-якому куточку світу. Зрозуміло, що така робота буде важливою складовою розбудови людством Ноосфери планети Земля.

Література:

1. Какічев С. В., Ліщитович Л. І. Новий світовий лад – електронна цивілізація: монографія. Київ: КВІЦ, 2017. 200 с.
2. Ліщитович Л. І. Основи Геобіономіки (до статуту члена Природи). Т. 1. Київ: Фітосоціоцентр, 2012. 184 с.
3. Ліщитович Л. І. Ноосфера: наукове видання. Київ: «Ліра-К», 2019. 308 с.
4. Rumbaugh J., Jacobson I., Booch G. The Unified Modeling Language. Reference Manual. Addison-Wesley, 2002. 550 p.

References:

1. Kakichev, S. V., Lishchytovych, L. I. New World Order – Electronic Civilization. Kyiv: KVITZ, 2017. 200 с.
2. Lishchytovych, L. I. Fundamentals of Geobionomic (to the Statute of a Member of Nature), Vol. 1. Kyiv: Phytosociocenter, 2012. 184 с.
3. Lishchytovych, L. I. Noosphere: Scientific Edition. Kyiv: Lira-K, 2019. 308 с.
4. Rumbaugh J., Jacobson I., Booch G. The Unified Modeling Language. Reference Manual. Addison-Wesley, 2002. 550 p.

Отримано: 9 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 19 грудня 2023 р.

e-mail: pavlovska-luda@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0252-5914>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-49-52

Павловська Л. О. Лінгвокультурні особливості вербальних формул побажань з компонентом «земля» на матеріалі різноструктурних мов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 49–52.

УДК: 81'246.3.367.323.371]39

Павловська Людмила Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ ПОБАЖАНЬ З КОМПОНЕНТОМ «ЗЕМЛЯ» НА МАТЕРІАЛІ РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВ

Запропонована розвідка присвячена вивченню вербальних формул побажань у різноструктурних мовах. На основі досліджуваного матеріалу схарактеризовано специфіку архетипного образу Земля як компонента семантики та функціонування вербальних формул побажань в українській, англійській, чеській та болгарській мовах. Встановлено, що у побажаннях архетипні символи виступають як інтрамовні символічні образи, які формувалися у архаїчній свідомості носіїв вище зазначених мов. Саме за такими пізнавальними мисленнєвими моделями в досліджуваних лінгво-культурних спільнотах будувалися вербальні структури благопобажань та злопобажань. Вони є одиницями, у яких особливої ваги набуває культурний компонент значення. У системі вихідних семантико-прагматичних констант благопобажань і злопобажань відіграє архетипний образ землі, який зосереджує навколо себе змістове осердя усіх побажань, що вивчалися. Усі проаналізовані матеріали як об'єкт нашого дослідження є інтеркультурними та інтерлінгвальними. Опіраючись на так званий досвід "історичної пам'яті" досліджувані висловлення передають знання про світ та поєднують в собі культурний і мовний досвід, закодований у значенні цих одиниць. В основу семантики вербального відтворення побажань покладено внутрішню форму та глибинні мотиви з асоціативно-образним переосмисленням значенням. Архетипи як типологічне є складовими елементами системи вербальних формул побажань. Для дослідження архаїчних форм культури вони представляють величезний інтерес, так як саме ці мовні формули можуть стати підґрунтям до вивчення не лише специфіки вербального вираження побажання добра та зла, але й відтворити сам процес його промовляння.

Ключові слова: вербальні формули побажань, культурний компонент семантики, архетипний символ.

Ljudmyla Pavlovska,
Doctor of Philosophy, associate professor,
Rivne state University for the Humanities

LINGUISTIC AND CULTURAL FEATURES OF THE OPTATIVE SENTENCES WITH THE COMPONENT "EARTH" IN MULTI-STRUCTURAL LANGUAGES

The article deals with the optative sentences research in structurally diverse languages. Based on the investigated material, the specificity of the archetypal image of Earth as a semantic component and the functioning of optative sentences in the Ukrainian, English, Czech, and Bulgarian languages are characterized. It is established that in wishes, archetypal symbols act as intralinguistic symbolic images that evolved in the archaic consciousness of speakers of the aforementioned languages. These cognitive models were used to construct verbal structures of well-wishing and ill-wishing in the studied linguocultural communities. They are units where the cultural component of meaning takes on particular significance. In the system of initial semantic-pragmatic constants of well-wishing and ill-wishing, the archetypal image of "earth" plays a central role, concentrating the meaningful essence of all the wishes under study.

All the presented facts, from the perspective of the material analysis, are intercultural and interlingual. The basis of the unique «historical memory» of the examined expressions is primarily empirical knowledge about the surrounding reality, as well as cultural, historical, and linguistic experience embodied in the meaning of these units through their internal form.

The foundation of the lexical meaning and expression of wishes is the internal form, which refers to the deep motives underlying the nomination during associative-imaginary reinterpretation of meaning. Archetypes, as typological elements, are integral components of the system of the optative sentences. They are of significant interest for the study of archaic cultural forms, as they allow not only the investigation of the specificity of the optative sentences for good and evil but also the reconstruction of the ritual of their utterance.

Keywords: optative sentences, cultural component of semantics, archetypal symbol.

Виходячи із розуміння тісного взаємозв'язку між формою і значенням та визнаючи наявність якогось внутрішнього змісту мовного знака і факту, що слово-знак має додаткове значення, вважається за необхідне визнати наявність культурного компонента значення.

Видатний український вчений О. Потебня зазначив, що «через спосіб позначення можна вийти на реконструкцію того первісного значення, образу, що лежить в основі об'єктивації, дескрипції культурно-семіотичних кодів, тобто інтеграції обрядодії, предмета, атрибута в етимологічно спільний, цілісний сигніфікат. Значною мірою це стосується архетипних принципів мотивації, які лежать у підґрунті будь-якого обряду, міфу, ритуалу» (Потебня, 1922). Сучасний мовознавець О. Тищенко доводить наявність великої кількості понять і концептів змістовому полі культури, де «мова виступає своєрідним ключем для викриття складної семантики культури, реконструкції глибинних витоків архаїчної мотивації при позначенні культурно і міфологічно маркованих категорій» (Тищенко, 2000: 25).

Процес вербалізації і позитивних, і негативних уявлень мовної особистості безпосередньо наповнює культурний складник семантики вищезгаданих одиниць. Такий компонент відіграє значну роль у контексті дослідження побажань як елементів стародавніх ритуалів та магічних дій і є надзвичайно цікавим.

Відтак, метою нашої розвідки є дослідження культурного складника семантики концепта *Земля* на матеріалі різноструктурних мов.

Виходячи із специфіки побажальних формул, вважаємо за необхідне розмежувати благоповажання (що містить оцінку семантику доброго наміру) та злоповажання (лихого наміру). *Земля*, як компонент змісту висловлювання, може мати амбівалентну змістову природу і використовуватися для позначення як негативного так і позитивного висловлювання. Цей компонент безпосередньо пов'язаний із семантикою мови та культурним осередком її носіїв.

Культурний складник семантики побажань має відношення до міфопоетичної та релігійної свідомості носіїв мови. Такий зміст має універсальні характеристики, адже він вміщує загальнолюдські поняття добра і зла. Відтак благоповажання і злоповажання є культурно значущими феноменами, своєрідними «реліктовими уламками» прадавнього магічного ритуалу, за допомогою яких можна реконструювати та вивчити глибинні мотиви і значення мовленнєвих висловлювань на матеріалі різноструктурних мов. Особливо це стосується прокльонів. М. Сумцов як дослідник з жалем писав: «Випрацювані літературні форми побажань (благословій) та проклять місцями схиляються до занепаду, місцями вони зовсім зникли під впливом нових культурних умов. За прокльонами, зрозуміло, ніхто не пошкодує. Інша справа благословія. Тут багато цінного у гуманістичному сенсі. Забуття благословій – серйозна втрата, тим більш що не можна розраховувати на заповнення цієї прогалини благодійними впливами кращих творів передових письменників» (Сумцов, 1896: 2). Зрозуміло, що вчений мав на увазі саме функціонування і благоповажання, і прокльонів у живому мовленні.

У системі приписів соціальної поведінки, ритуально-магічних практик і міфологічних уявлень багатьох лінгвокультурних спільнот особливе місце посідає обмін дарами – специфічна форма взаємних стосунків між мікросоціумами, сім'ями, індивідами. Природно також, що дарообмін уявляється одним із найбільш прийнятних способів спілкування людини з богами не лише за допомогою дару-жертви, але й за допомогою слова. Згадаймо наведену вище етимологію слова *клясти* (*проклінати*), запропоновану В. Махеком – «давати божеству слово» (Machek, 1957: 205). За М. Сумцовим, не дати доброго слова зустрічному вважалося великим гріхом.

На можливості дарообміну словом наголошують і сучасні дослідники (Марченко, 2003, Селіванова, 2005, Тищенко 2009). При благоповажанні реалізується процес обміну дарами між учасниками ритуалу; «дарами можуть виступати як предметно-речові компоненти обряду, цінності – гроші, продукти харчування, речі, одяг, застільне пригощання, так і словесні формули» (Тищенко 2009). В такому випадку слово-дар в наївній картині світу ототожнюється із позначуваним об'єктом дійсності, має специфічне семантичне значення – встановлене бажання змінити стан співрозмовника у позитивно бажаний за допомогою дарування слова-блага (здоров'я, достатку, розуму, довгого віку). Функцію активного виконавця таких дій може виконувати як сам мовець, так і божество на правах вищої благодатної сили.

Відтак, у культурному контексті вважається необхідним проводити дослідження і злоповажань, адже вони теж є свого роду даром, але призначення якого передбачає зміну на гірше. Злоповажання – це вербальне обдарування співрозмовника усім лихим. Виконавцями деструктивних дій могли бути сили природи, космогонічні першоелементи, потойбічні сили тощо.

Земля є однією із стихій світобудови, символ передусім обоженований, який у народних віруваннях наділений ознаками святості й ритуальної чистоти, представлений в ірландському побажанні: “*May the good earth be soft under you when you rest upon it, and may it rest easy over you when, at the last, you lay out under it, And may it rest so lightly over you that your soul may be out from under it quickly, and up, and off, And be on its way to God*” (O’Farrel, 1995). Це символ конструкції, творення, символ жіночого плодючого начала, символ материнства. З незапам’ятних часів вона називалася матір’ю. Саме тому землю використовують у багатьох ритуальних обрядодіях, зокрема під час клятв, присяг (Machek, 1957). Культурна семантика компонента *земля* становить унікальне джерело для свідчень зі сфери міфології у англосаксонській та слов’янській культурах. Наприклад, в українській мові побажання багатства вміщують компоненти землі та асоціюються з періодами сівби та збирання врожаю: укр. «*Будь здорова, як вода, багата, як земля, щаслива, як зоря*» (Пазяк, 1991: 318), «*Щоби ся мав, як свята земля*» (Пазяк, 1991: 321).

На протилежному полюсі – *земля* як межа між освоєним людиною простором та хтонічним нижнім світом, адже земля є елементом тричленної моделі простору *небо – земля – підземний світ*, символ смерті, що “не приймає нечистих покійників”: англ. “*Six horse-loads of graveyard clay on top of you*” (Skelton, 1978: 37), укр. «*Щоб тебе об землею кидало, Щоб під тобою земля затряслась!, Щоб тебе сыра земля пожерла, Щоб підь тобою земля тряслась, Щоб підь нимь земля горіла на косовий сажень*» (Пазяк, 1991: 330), «*Щоб вас живих земля пожерла*» (Пазяк, 1991: 330), «*Щоб ти зчорнів, як земля*», болг. «*Да го не приеме земята, И земята да те не прибере*» (Осинін, 1963: 577), «*Да не ти се знае гробът*» (Осинін, 1963: 573), «*Да му се не знае гроба*» (Осинін, 1963: 572); «*Да му се провали гробът*» (Осинін, 1963: 572), ч. «*Aby se do zeme propadl, At te zem pohlti*» (Havránka, 1960).

Образ *землі*, як уже зазначалося, є амбівалентним. З одного боку, це шанована й обоженувана земля-мати, що дає людям все необхідне для життя і забирає до себе по смерті. Пригадаймо у цьому контексті численні у досліджуваних мовах запозичені із латини побажання (лат. *Sit tibi terra levis* – формула, якою закінчувався поховальний обряд у давніх римлян: укр. «*Нехай вже над нею земля пером; Нехай над ним земля пером*» (Пазяк, 1991: 321). «*Нехай над ним сира земля пером лежить, Нехай йому земля пером, Нехай йому земля буде пухом, Добрий був чоловік, нехай над ним земля пером лежить*» (Пазяк, 1991: 321). У такому разі образ смерті, пов’язаний із землею, виступає логічним завершенням життєвого циклу, а сама смерть – природним переходом людини із одного світу в інший. З іншого боку – це земля як каральна сила, у разі кривди вона може розступитися і поглинути злого чоловіка чи грішника. «Водночас великого грішника по смерті земля може й не прийняти, і той тиняється по землі неприкаяний (непокаяний), а похований – не згниє» (Жайворонок, 2006: 243). Саме дві останні іпостасі землі як сили каральної вербально актуалізуються у злоповажаннях.

Семантичний компонент ‘бути поглинутим землею’ можна пов’язати як із язичницькими уявленнями, так і з християнськими, оскільки фактично це – ремінісценція з Біблії: «*А коли Господь створить щось нове, і земля відкриє уста свої та й поглине їх та все, що їхне, і вони зійдуть живі до шеолу, то пізнаєте, що люди образили Господа*» (Четверта книга Мойсеєва: Числа, XVI, 30). Тут спостерігаємо мотив злого побажання, щоб земля взяла (пожерла, поглинула, засмоктала тощо) у контексті побажання померти → бути похованим: укр. «*Щоб тебе сыра земля пожерла, Земля нехай під тобою розступиться, Щоб нас живих земля пожерла*» (Пазяк, 1991); болг. «*Дано в земята пойдеш*» (Осинін, 1963: 575) «*Дано*

го земля изпие, Землята да го погътне“ (Осинін, 1963: 577), ч. «*At' tē zem pohlti*» (Havránka, 1960: 310). Натрапляємо тут і на аломотив бути поглинутим землею живцем: укр. «*Щоб вас живих земля пожерла*» (Пазяк, 1991: 330), болг. «*Землята да се разтвори, та жиџ да го погълне*“ (Осинін, 1963: 577). В українській мові натрапляємо і на побажання з'єднатися, злитися із землею (набути такого ж кольору, як і земля). Цей вираз можна розглядати і як такий, що спирається на аломотив-коларатив, адже атрибутив *чорний* корелює із смертю, стражданнями, горем тощо: «*Щоб ти зчорнів, як земля*».

‘Бути похованим під вагою (завалами) землі’ – один із поширених семантичних компонентів злих побажань, особливо виразний в англійській мові. Англійська лексема *mound* означає вал, насип, могильний пагорб. У британському фольклорі існують легенди часів “полювання на відьом” про могильні пагорби на узбіччях доріг, які були місцями поховання відьом, або ж як, наприклад, місце під назвою Тінгхау (Thinghow), публічних страт, Тому побажання потрапити під насип, скелю, курган – “*Under rocks and mounds may someone be*” (Skelton, 1978) – корелює із системою уявлень про нечисту смерть. Інший злопобажальний вираз “*Six horse-loads of graveyard clay on top of you*” (Skelton, 1978: 37) акумулює побажання смерті під завалами глини з кладовища. Таке злопобажання є дуже поширеним у багатьох міфотрадиціях, адже, за уявленнями багатьох народів, кладовище – це страшне місце, просторовий локус нечистої сили. Земля з кладовища дуже часто фігурує у ритуалах відьмацтва та чорної магії. У виразі “*A mountain landslide down upon you*” (Skelton, 1978) чітко вказується компонент-локатив гора, який метафорично пов’язується зі смертю через образ могильного пагорба або раптової смерті під гірським завалом (“*May you be broken over the masons cliff*” (Skelton, 1978), пор. також болг. «*Гората да хване, там да остане*“ (Осинін, 1963: 568).

Знаходимо й серед українських оптативів лихе побажання, компонентом якого виступає руда глина: «*А щоб його побила руда глина*» (Пазяк, 1991: 327).

Окреме місце належить аломотиву раптово провалитися під землю. Він одночасно може сприйматися і як прояв гніву Матері-Землі, і як елемент присдання до того світу з огляду на уявлення про землю як елемент тричленної моделі простору (небо – земля – підземний світ): англ. “*May he perish*”, укр. «*Щоб ти провалився, Щоб тобі провалитися*», болг. «*Да се провали и да се проседе*“ (Осинін, 1963: 573), „*Да се провалиш*“ (Осинін, 1963: 573), ч. «*Aby se si země propadl*» (Havránka, 1960: 310).

Семантичний компонент ‘не бути прийнятим землею’, цілком ймовірно, є віддзеркаленням уявлення про проміжний між життям і смертю світ як прокляття (пор. галицький прокльон «*Щоб ти не був ні ту ні там*», тобто ‘ні серед живих, ні серед мертвих’), що насилається на нечистих (заложних) покійників, яких не можна було ховати на кладовищі разом із померлими. До таких належали ті, хто вчиняли самогубство, які були потоплені, діти, що померли нехрещеними, люди з чужого роду, іншівірці, ті, яких вбило блискавкою, люди, що зв’язалися із нечистою силою тощо. Вважали, що такі покійники є нечистими і земля їх не приймає. Поховання таких у землі могло спричинити стихійні бідства: зливи, засухи, град, потоп. Таких померлих ховали у спеціально відведених місцях, далі від житла, не закопуючи у землю, а лише прикидаючи камінням та гілками. Часто нечистого покійника просто скидали в яр, у провалля чи топили у болоті.

Компонент ‘не бути прийнятим землею’ спостерігаємо в побажаннях у слов’янських мовах: укр. «*Нехай тебе свята земля не прийме, Щоб тебе, окаяного, земля не прийняла*» (Пазяк, 1991: 336), болг. «*Да го не приеме землята*“ (Осинін, 1963: 569), «*И землята да те не прибере*» (Осинін, 1963: 577), ч. «*Nenašel bys mista v hrobě*» (Havránka, 1960) (у чеській мові *hrob* – “могила”). Компонент ‘неприйняття землею’ реалізується в окремих випадках через уявлення про гроб, що провалився під землю, тобто на той світ: болг. «*Да му се провали гробът, Да се прохълми гробът му*“ (Осинін, 1963: 573). Компонент ‘поховання померлої людини без гроба’ теж безпосередньо асоціюється із неприйняттям землею такого небіжчика, адже без гроба (не на кладовищі) ховали покійників заложних: укр. «*Бодай ти не знав ні дна ні покришки, Щоб тобі ні дна ні покришки*», болг. «*Да го не приеме землята*“ (Осинін, 1963: 569), „*И землята да те не прибере*“ (Осинін, 1963: 577), „*Да не ти се знае гробът*“ (Осинін, 1963: 573), „*Да му се не знае гроба*“ (Осинін, 1963: 572).

Б. Грінченко писав: “Земля жива, вона все чує й знає. Усі гріхи людські бачить і вгинається, як по ній грішник іде... А як якого, то й з ями викине мертвого... Гнівається того, що її не шанують” (Б. Грінченко. Під тихими вербами). Побажання адресовані не мати спокою ні на цьому, ні на тому світі реалізується в мовах через аломотив відсутності землі як стійкої опори: укр. «*Щобъ пидъ тобою земля тряслась, Щобъ пидъ нимъ земля горіла на косовый сажень, Щобъ тебе об землю кидало*» – “уживається для вираження незадоволення, злості і т.ін.”, болг. *Да се влечши по земя* (Осинін, 1963: 573).

Отже, і благопобажання, і злопобажання з компонентом *земля* у різноструктурних мовах є мовними формулами із інформаційно слабким предметно-понятійним значенням, проте особливої ваги набуває культурний компонент.

Національно-маркований складник семантики вербальних формул побажань як знаків культури апелює до міфопоетичних, релігійних уявлень. Встановлено амбівалентну природу архетипного символу землі у процесі зіставлення досліджуваних одиниць на матеріалі різноструктурних мов. Відтак, між змістом і формою мовної репрезентації побажального змісту спостережена певна узгодженість, виявлено закономірності, стимульовані інтеркультурними та інтракультурними чинниками. На тлі визначеного спільного у подальших дослідженнях буде здійснено пошук як спільного, так і відмінного у образно-мотиваційній структурі побажання як мовленнєвого акту на матеріалі різноструктурних мов.

Література:

1. Българско народно творчество: в 12 т. / ред. кол. Д. Осинін. София, 1963.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Київ. 2006. 703 с.
3. Прислів'я та приказки. Взаємини між людьми / упорядк. М. М. Пазяк. Київ, 1991. 440 с.
4. Потєбня О. О. Повна збірка творів. Мова і мислення. Одеса, 1922. Т. 1. 188 с.
5. Сумцов М. Ф. Побажання і прокльони. Харків, 1896. 26 с.
6. Тищенко О. В. Обрядова семантика у слов'янському мовному просторі: монографія. – К.: Київський державний лінгвістичний університет, 2000. 236 с.
7. Українські приказки, прислів'я і таке інше / укл. М. Номис. Київ, 1993. 768с.
8. Irish blessings and quotes / compiled by Padraic O'Farrel. New York, 1995.
9. Machek V. Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha, 1957. – 627 s.

10. Skelton R. Spell craft. A handbook of invocations, blessings, protections, healing spells, binding and bidding. Toronto, 1978. 195 p.
11. Slovník spisovného jazyka českého. V 4. d. Praha. 1960 – 1968.

References:

1. Osinin, D. (Ed.). (1963). Bulgarian folk culture. Sofiya.
2. Zhaivoronok V. (2006). Symbols of Ukrainian ethnic culture. Kyiv.
3. Pasiak, M. (Ed.). (1991). Proverbs and sayings. Relationships. Kyiv.
4. Potebnia O. O. (1922). Complete edition. Language and thinking. Odesa.
5. Sumtsov M. F. (1896). Blessings and curses. Kharkiv.
6. Tyschenko O. V. (2000). Ritual semantics in Slavonic-speaking world. Kyiv National Linguistic University.
7. Nomys, M. (Ed.). (1993). Ukrainian proverbs and saying, etc. Kyiv.
8. O'Farrel, P. (Comp.). (1995). Irish blessings and quotes. New York.
9. Machek V. (1957). The Etymological dictionary of the Check language. Praha.
10. Skelton R. (1978). Spell craft. A handbook of invocations, blessings, protections, healing spells, binding and bidding. Toronto.
11. Havráňka, B. (Ed.). (1960). Check dictionary. Praha.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Отримано: 9 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 19 грудня 2023 р.

e-mail: slav-d@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8992-6947>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-53-56

Думашівський Я. Є., Патієвич О. В., Чорній В. Я. Важливість і необхідність розвитку комунікативної культури студентів-економістів для становлення їхньої майбутньої іншомовної компетенції. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 53–56.

УДК: [81'243'27:33-051]:378.016

Думашівський Ярослав Євгенович,
кандидат філологічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Патієвич Ольга Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Чорній Віра Ярославівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВАЖЛИВІСТЬ І НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ ЇХНЬОЇ МАЙБУТНЬОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті проаналізовано й досліджено особливості підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності в галузі економіки. Окремо розглянуто й підкреслено потребу формування в них низки компетенцій, що забезпечили б високий рівень комунікації в професійному дискурсі. З огляду на проблему формування особистості та розвиток її внутрішнього потенціалу для оволодіння елементами іншомовної міжкультурної комунікації і широкого застосування її на практиці, готовість майбутніх фахівців до роботи в міжнародному середовищі є актуальною освітньою проблемою українського сьогодення. В умовах глобалізації істотно зросли роль і вимоги до якості володіння іноземною мовою, тому важливою умовою появи на ринку праці майбутнього кваліфікованого економіста, який здатний гарантувати собі професійний успіх і кар'єрне зростання, є формування компетенцій, що необхідні для успішної роботи в міжнародному середовищі. Один з ключових напрямів підготовки дипломованих фахівців в галузі економіки, передбачає, зокрема, розвиток навичок успішного ведення ефективного діалогу, знання соціокультурних норм і традицій інших країн тощо. В статті розглянуто важливість дослідження культурних аспектів студентами-економістами, що сприятиме зростанню їхнього інтересу та мотивації до вивчення іноземної мови як такої. Це може бути, зокрема, знайомство з літературою, музикою, мистецтвом, загалом, історією й традиціями країни, де цією мовою спілкуються. Розглянуто найефективніші підходи до підготовки фахівців, здатних плідно діяти в полікультурному іншомовному середовищі, а також обґрунтовано роль і важливість розуміння різноманіття культур у процесі міжкультурного спілкування, що допомагає фахівцям бути більш відкритими та гнучкими на своєму роботому місці.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, вища школа, економічна освіта, іноземна мова, іншомовне спілкування, професійна діяльність.

Yaroslav Dumasivskyi,
PhD in Philology, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv
Olha Patievych,
PhD in Pedagogics, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv
Vira Chornii,
PhD in Pedagogics, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv

THE IMPORTANCE AND NECESSITY OF THE DEVELOPMENT OF THE COMMUNICATIVE CULTURE OF ECONOMIC STUDENTS FOR THE FORMATION OF THEIR FUTURE FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE

The article analyzes and researches the peculiarities of preparing students for future professional activities in the field of economics. The need to develop a number of competencies that would ensure a high level of communication in professional discourse was separately considered and emphasized. Given the problem of personality formation and the development of its internal potential for mastering the elements of foreign language intercultural communication and applying them in practice, the readiness of future specialists to work in an international environment is an urgent educational problem of the Ukrainian present. In the conditions of globalization, the role and requirements for the quality of mastering a foreign language have increased significantly, therefore, an important condition for the appearance on the labor market of a future qualified economist who is able to guarantee professional success and career growth is the formation of competencies necessary for successful work in an international environment. One of the key areas of training of certified specialists in the field of economics involves, in particular, the development of skills in successfully conducting an effective dialogue, knowledge of socio-cultural norms and traditions of other countries, etc. The article considers the importance of studying cultural aspects by students in Economics, which will contribute to the growth of their interest and motivation in learning a foreign language as such. It can be an introduction to literature, music, cinema, history and traditions of countries where this language is spoken. The most effective approaches to the training of specialists capable of fruitfully acting in a multicultural foreign language environment are also considered. The role and importance of understanding the diversity of cultures in the process of intercultural communication is substantiated, which helps specialists to be more open and flexible at their workplace.

Keywords: intercultural communication, higher school, economic education, foreign language, foreign language communication, professional activity.

Постановка наукової проблеми та її значення. Європейський вектор суспільного розвитку передбачає гуманізацію і демократизацію змісту навчальних дисциплін, зокрема навчальних програм з іноземної мови. Їхня реалізація допомагає забезпеченню якісної освіти і високої професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі економіки. Пріоритетний напрям розвитку сучасної системи вищої освіти і, зокрема, підвищення рівня професійної підготовки дипломованих економістів з іноземної мови передбачає перетворчі процеси, що пов'язані з удосконаленням змісту і технологій навчального процесу для забезпечення якісного володіння іноземною мовою студентами-економістами.

Актуальність теми в умовах сьогодення передбачає потребу докорінного реформування системи української вищої освіти, що є неможливим без усвідомлення й урахування проблем студента, його світогляду, життєвих пріоритетів для формування ключових професійних компетенцій, уміння адаптуватися до життя в умовах глобалізаційних і тих суспільно-політичних процесів, які накладають свій відбиток на всіх і, в тому числі, на людей молодого покоління. Тому, без нових підходів і методик викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей і, зокрема, економічних, неможливий жоден поступ, творчий рух уперед, а також розвиток комунікативних іншомовних компетенцій у майбутній професійній діяльності тощо.

Сучасні вимоги до професійної комунікації означають потребу постійного удосконалення освітнього середовища й оновлення змісту освітніх програм з метою якісної підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців-економістів із високим рівнем володіння іноземною мовою, що, своєю чергою, допомагало б їм розвивати емпатію та поглиблювати взаєморозуміння з носіями мови для плідного і гармонійного спілкування в їхньому професійному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз значної кількості публікацій сучасних вітчизняних і зарубіжних учених із теми запропонованого дослідження дозволяє стверджувати, що теоретичні питання новітніх підходів до викладання і вивчення іноземних мов через призму ознайомлення з культурними особливостями країни, мову якої студенти вивчають, характеризуються багатогранністю і багатоаспектністю підходів до їх запровадження в українських вищих школах. Важливість належного знання іноземних мов для успішної професійної діяльності в галузі економіки через набуття студентами міжкультурних комунікативних навичок у спілкування іноземною мовою, допомагають зрозуміти і доводять у своїх працях, зокрема, О. О. Коваленко, С. Ю. Ніколаєва, І. Г. Шавкун, В. В. Гурмаза, Ж. Д. Горіна та ін.

Мета статті визначає розгляд можливостей застосування, в процесі вивчення іноземної мови, комплексу методів, які дозволили б досягнути такого рівня формування іншомовної комунікативної підготовки студентів-майбутніх фахівців у царині економіки, який сприяв би формуванню стійких навичок компетентності міжкультурної комунікації та інтенсивному навчанню усного іншомовного професійного спілкування. Основні **завдання** статті визначаються поставленою наперед метою, тобто зосереджені на дослідженні активного використання іноземної мови в реальних ситуаціях професійного спілкування, що значно підвищує рівень мовної компетенції студентів, особливо в контексті підготовки фахівців, які будуть конкурентними на міжнародному ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасному світі економічних зв'язків і глобалізації, роль іншомовної компетенції для майбутніх економістів неможливо переоцінити. Розвиток іншомовної компетенції є ключовим аспектом у формуванні комунікативної культури, яка дозволяє майбутнім фахівцям ефективно взаємодіяти в міжнародному бізнес-середовищі.

Перш за все, знання іноземних мов розширює можливості для міжнародного співробітництва. Воно дозволяє економістам легко спілкуватися з колегами, клієнтами та партнерами з різних країн. Це не тільки сприяє обміну ідеями і досвідом, але й підвищує культурну обізнаність та відкритість до інших точок зору. По-друге, іншомовна компетенція є необхідною для аналізу й інтерпретації різноманітної міжнародної економічної інформації. Здатність читати і розуміти фахову літературу, звіти й аналітичні матеріали іноземною мовою є важливою умовою для глибокого розуміння глобальних економічних процесів, зокрема.

Третім аспектом є розвиток міжкультурної комунікації. Уміння ефективно спілкуватися іноземною мовою допомагає уникнути мовних і культурних бар'єрів, штучних перешкод, що важливо для налагодження міцних професійних міжнародних контактів. Нарешті, іншомовна компетенція відкриває шлях до особистісного розвитку. Вона стимулює критичне мислення, гнучкість розуму і здатність швидко адаптуватися до нових умов (Ніколаєва, 2010: 12).

Стан готовності студентів до міжкультурної комунікації в економічній царині є надзвичайно важливим. Вивчення іноземних мов і культур розширює горизонти майбутніх економістів, дозволяючи їм ефективно адаптуватися до різноманітних робочих умов і ситуацій, з якими вони можуть зіткнутися у міжнародному бізнесі.

Міжкультурна освіта допомагає студентам пізнавати й цінувати різноманіття, що є головним елементом у міжнародних відносинах. Це сприяє розвитку толерантності, гнучкості у спілкуванні та здатності до конструктивного вирішення кон-

фліктів. Крім того, міжкультурна компетентність дозволяє майбутнім економістам ефективніше вести переговори, розуміти тонкощі міжнародного маркетингу та управління тощо.

Отже, освітні програми повинні містити як теоретичні, так і практичні компоненти міжкультурної освіти. Це може означати мовні курси, культурологічні студії, обмінні програми, міжнародні стажування, а також зустрічі та воркшопи з іноземними студентами та експертами (Гурмаза, 2007).

Зрештою, розвиток іншомовної компетентності та готовість до міжкультурної комунікації є необхідним для формування всебічно розвиненої, професійної комунікативної культури майбутніх економістів. Це не лише підвищує їхню професійну конкурентність, але й сприяє ефективному взаєморозумінню та співпраці в глобальному економічному просторі. Тому, професійна підготовка майбутнього економіста має бути комплексною та багатогранною, враховуючи швидкі зміни у світовій економіці та середовищі бізнесу. Основні напрямки цієї підготовки містять:

1) теоретичну основу – глибоке розуміння економічної теорії є фундаментальним. Студенти повинні вивчати мікро- та макроекономічні теорії, міжнародну економіку, економетрію, теорію фінансів та інші ключові дисципліни;

2) практичні навички, тобто реальний досвід у сфері економіки та фінансів є критично важливим. Це може включати стажування в компаніях, роботу над реальними проектами, вивчення випадків із практики тощо;

3) аналітичні й дослідницькі навички, як здатність аналізувати дані, використовувати статистичні інструменти та проводити дослідження, що є надважливим для розуміння й вирішення економічних проблем;

4) ІТ-компетентії, тобто вміння використовувати сучасні технології, такі як програмне забезпечення для обробки даних (наприклад, Excel, R, Python) – основи сучасного економічного аналізу;

5) комунікаційні навички, ефективна письмова і усна комунікація, як ключова умова для представлення ідей, різноманітних звітів та аналітики;

6) міжкультурна компетентність та іншомовна підготовка. Вміння працювати в міжнародному середовищі та спілкуватися кількома мовами відкриває фахівцям значні можливості для міжнародного співробітництва;

7) етика й соціальна відповідальність передбачає розуміння етичних норм і принципів в економіці, а також роль соціальної відповідальності в бізнесі, що є важливими аспектами сучасної економічної освіти;

8) адаптивність і навички навчання як готовість до постійного вдосконалення, самонавчання й адаптації до змінних умов ринку, що є базовими для успішної майбутньої діяльності теперішнього студента-економіста.

Так, міжкультурна іншомовна компетенція вважається одним із ключових системотворчих чинників у професійній підготовці економістів з кількох причин. Глобалізація економічних процесів у сучасному світі, де економічні та бізнесові процеси набувають все більш глобалізованого характеру, вимагає глибокого розуміння різних культурних контекстів. Тому, міжкультурна компетенція дозволяє ефективно працювати у міжнародних командах, розуміти особливості різних ринків і культур, ефективно взаємодіяти з партнерами та клієнтами з різних країн.

Для успішної роботи в міжнародному бізнесі, економісти повинні розуміти, як культурні відмінності можуть впливати на бізнесовий етикет, способи ведення переговорів та прийняття рішень. Міжкультурна іншомовна компетенція допомагає уникнути всляких непорозумінь і конфліктів, а також сприяє побудові довгострокових професійних відносин. Розуміння міжнародних ринків, знання особливостей різних культур є важливим як для аналізу, так і прогнозування поведінки міжнародних ринків. Це означає достеменне розуміння споживчих звичок, моделей бізнесу і регуляторних умов у різних країнах. Адаптивність і гнучкість, тобто здатність швидко звикати до нових культурних і соціальних умов є ключовою ланкою для ведення бізнесу, тобто для успіху. Міжкультурна компетенція забезпечує необхідну гнучкість і відкритість до змін, оскільки це допомагає уникнути культурного імперіалізму та сприяє створенню більш інклюзивного та сталого бізнес-середовища, в якому етичність і соціальна відповідальність, тобто розуміння й повага до культурних різниць сприяє підтриманню високих етичних стандартів у міжнародному бізнесі (Коваленко, 2006).

Так, міжкультурна комунікація має значний вплив на полікультурний освітній процес. Важливими аспектами цього впливу є збагачення освітнього контенту, підвищення культурної обізнаності, розвиток комунікативних навичок, підготовка до глобального ринку праці, посилення інклюзивності та рівності, зміцнення міжнародних зв'язків як таких тощо (Шавкун, 2009).

Міжкультурна комунікація дозволяє інтегрувати знання та практики з різних культур у навчальні програми. Це не тільки забезпечує глибоке розуміння предметів, але й сприяє розвитку у студентів критичного мислення та відкритості. Міжкультурна комунікація в навчанні допомагає студентам краще розуміти та цінувати різноманіття. Це означає розуміння різних точок зору, цінностей, традицій і поведінки, що є основою для розвитку взаємної поваги. Тому, освітні установи, які додають у свої програми міжкультурну комунікацію, різноманітні проекти з обміну студентами, спільні дослідницькі задуми між університетами різних країн, готують студентів до роботи в міжнародних компаніях та організаціях, є успішніші, ніж ті, що цього не практикують. Саме практика міжкультурної комунікації в навчальному середовищі, як от здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти з людьми з різних культурних середовищ, допомагає студентам вдосконалювати свої комунікативні навички, що є основою для їхнього професійного успіху (Горіна, 2009).

Окрім цього, міжкультурна комунікація в освіті сприяє створенню інклюзивного та рівноправного навчального середовища, допомагаючи зменшити стереотипи й дискримінацію, підтримуючи взаєморозуміння та взаємоповагу між студентами різних культур. Міжкультурна комунікація є не лише важливим елементом сучасної освіти, але й ключем до формування більш толерантного, відкритого та зв'язаного світу. Отже, міжкультурна іншомовна компетенція є фундаментальною для сучасної професійної підготовки економістів, бо вона відіграє ключову роль у їх здатності ефективно функціонувати в глобальному економічному контексті.

Висновки. Так, соціокультурна складова є необхідною базою для глибокого та всебічного оволодіння іноземною мовою, оскільки вона відіграє неабияке значення у розумінні мови, культури та в міжкультурному іншомовному спілкуванні. Мова тісно пов'язана з культурою, в якій вона використовується, а знання соціокультурних особливостей дозволяє студентам краще розуміти мову, в тому числі ідіоми, фразеологізми, неологізми та інші мовні нюанси, які відображають культурні особливості та звичаї. Такий соціокультурний підхід сприяє розвитку міжкультурної компетентності, яка є важливою для

ефективної взаємодії в сучасному глобалізованому світі і допомагає студентам-майбутнім професіоналам краще адаптуватися та використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях і професійній діяльності.

Література:

1. Горіна Ж. Д. Аксиологічні аспекти міжкультурно-комунікативної компетентності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. № 1. 340 с.
2. Гурмаза В. В. Роль міжкультурного аспекту у викладанні іноземної мови. *Підвищення рівня науково-дослідної діяльності обдарованої молоді: наук.-практ. семінар: квіт. 2007 р.: тези доп.* Миколаїв: МДАУ, 2007. С. 32–33.
3. Драч І. І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. *Проблеми освіти*. 2008. № 57. С. 44–47.
4. Заблоцька О. С. Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. № 39. С. 52–56.
5. Коваленко О. О. Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2006. № 5. С. 10–12.
6. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2010. № 2. С. 11–17.
7. Петрова А. Структурні компоненти професійної компетентності менеджера зовнішньоекономічної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2006. № 4. С. 51–59.
8. Тарасенко Т. В. Інтеркультурне спілкування в процесі професійної підготовки вчителів англійської мови. *Нові виміри сучасного світу: зб. матер. V Міжнар. наук. інтернет-конф (м. Мелітополь, 23 листоп. – 15 груд. 2009 р.)*. Мелітополь: МДПУ, 2010. 132 с.
9. Шавкун І. Г. Міжкультурна комунікація як складова сучасної менеджмент-освіти. *Культурологічний вісник нижньої Наддніпряниці*. 2009. С. 115–117.
10. Jarvinen A. Promoting professional development in Higher education through portfolio assessment. *Assessment and Evaluation in Higher Education*. 2006. Vol. 31. Issue 3. P. 28–35.

References:

1. Horina Zh. D. Axiological aspects of intercultural and communicative competence. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: sciences. magazine. Sumy: Sumy DPU named after A. S. Makarenko*. 2009. No. 1. 340 p.
2. Hurmaza V. V. The role of the intercultural aspect in teaching a foreign language. *Raising the level of scientific research activity of gifted youth: science and practice. seminar: Apr. 2007: theses add.* Mykolaiv: MDAU, 2007. С. 32–33.
3. Drach I. I. Competency approach as a means of modernization of the content of higher education. *Problems of education*. 2008. No. 57. P. 44–47.
4. Zablotska O. S. Competence, qualification, competence as key categories of the competency paradigm of higher education. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*. 2008, No. 39. P. 52–56.
5. Kovalenko O. O. Politics and practice of teaching in conditions of socio-cultural diversity. *Foreign languages in educational institutions*. 2006. No. 5. P. 10–12.
6. Nikolaieva S. Yu. Objectives of learning foreign languages in the aspect of competence approach. *Foreign languages*. 2010. No. 2. P. 11–17.
7. Petrova A. Structural components of the professional competence of a manager of foreign economic activity. *Pedagogy and psychology of professional education*. 2006. No. 4. P. 51–59.
8. Tarasenko T. V. Intercultural communication in the process of professional training of English language teachers. *New dimensions of the modern world: Proceedings of the V International Scientific Internet Conference (Melitopol, November 23 – December 15, 2009)*. Melitopol: MDPU, 2010. 132 p.
9. Shavkun I. G. Intercultural communication as a component of modern management education/ *Kulturological Bulletin of Lower Dnipro*. 2009. P. 115–117.
10. Jarvinen A. Promoting professional development in Higher education through portfolio assessment. *Assessment and Evaluation in Higher Education*. 2006. Vol. 31. Issue 3. P. 28–35.

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Отримано: 21 листопада 2023 р.

Прорецензовано: 10 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 13 грудня 2023 р.

e-mail: inna.kovalchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2557-8162>

e-mail: mariia.popchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4340-6022>

e-mail: yuliia.v.kovalchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0782-3264>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-57-60

Ковальчук І. В., Попчук М. А., Ковальчук Ю. В. Використання компонентів метакогнітивного підходу в навчальній діяльності студентів закладів вищої освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острогог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 57–60.

УДК: 811'159.95

Ковальчук Інна В'ячеславівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет «Острозька академія»
Попчук Марія Анатоліївна,
викладач,
Національний університет «Острозька академія»
Ковальчук Юлія Віталіївна,
викладач,
Національний університет «Острозька академія»

ВИКОРИСТАННЯ КОМПОНЕНТІВ МЕТАКОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз досліджень присвячених пошуку ефективних шляхів здійснення навчальної діяльності. Особлива увага представлена дослідженню метапізнання. Серед основних компонентів визначено метакогнітивний моніторинг, метакогнітивний контроль, метакогнітивна усвідомленість, саморегуляція, метакогнітивний моніторинг це певне само-спостереження, тоді як метакогнітивний контроль це процес виконання певних дій, вжиття заходів, використання стратегій, на основі інформації, яка отримана від метакогнітивного моніторингу. Наводяться погляди таких авторів як Koriat, Goldsmith, Schneider, Nakash-Dura, Schraw & Dennison, Dr. Neena Sawhney, Dr. Sneh Bansal та багатьох інших.

Метакогнітивний контроль у поєднанні з судженнями метакогнітивного моніторингу, такими як судження про недостатню кількість необхідних знань, визначає такі фактори, як планування і розподіл часу, використання ефективних стратегій, а також ступінь часу, який буде присвячено спробам відновити необхідну інформацію з пам'яті. Більш загальні питання у вивченні метакогнітивного контролю включають питання про те, наскільки ми насправді контролюємо вибір когнітивних стратегій контролю, а також вплив інтересу та попередніх знань на стратегії метакогнітивного контролю.

Ключові слова: метапізнання, метакогнітивна обізнаність, знання про пізнання, регуляція пізнання, метакогнітивний контроль, академічна успішність.

Inna Kovalchuk,
PhD in Psychological Sciences, Associate Professor,
The National University of Ostroh Academy
Mariia Popchuk,
lecturer,
The National University of Ostroh Academy
Yuliia Kovalchuk,
Lecturer of the Department of English Language and Literature,
The National University of Ostroh Academy

METACOGNITIVE APPROACH IN STUDENTS' LEARNING ACTIVITIES

The article analyzes the research devoted to the search for effective ways to implement educational activities. Particular attention is paid to the study of metacognition. The main components are defined as metacognitive monitoring, metacognitive control, metacognitive awareness, self-regulation, awareness, metacognition. Metacognitive monitoring is a kind of self-observation, while metacognitive control is the process of performing certain actions, taking measures, using strategies based on information obtained from metacognitive monitoring.

The views of such authors as Koriat, Goldsmith, Schneider, Nakash-Dura, Schraw & Dennison, Dr. Neena Sawhney, Dr. Sneha Bansal and many others are cited. Metacognitive control, in combination with metacognitive monitoring judgments, such as judgments of insufficient knowledge, determines factors such as time planning and allocation, the use of effective strategies, and the degree of time that will be devoted to attempting to retrieve needed information from memory. More general questions in the study of metacognitive control include the extent to which we actually control the choice of cognitive control strategies, as well as the influence of interest and prior knowledge on metacognitive control strategies.

Keywords: Metacognition, Metacognitive awareness, Knowledge about Cognition, Regulation of Cognition, Metacognitive control, Academic achievement.

Сучасний розвиток суспільства, та всі зміни, що у ньому відбуваються, потребує пошуку нових підходів та шляхів здійснення ефективної навчальної діяльності. Методи викладання навчальних предметів постійно оновлюються. Важливим залишається питання ефективного засвоєння іншомовного лексичного матеріалу. В цьому контексті основна увага приділяється процесам метапізнання. Метапізнання використовується як збірний термін, що описує низку явищ, видів діяльності та досвіду, пов'язаних з пізнанням і контролем власних когнітивних функцій (наприклад, сприйняття, навчання, пам'ять, розуміння і мислення). Метапізнання можна відрізнити від інших видів пізнання тим, що в метапізнанні когнітивні стани або функції самі є об'єктами рефлексії. «Усвідомлення» є ключовим елементом визначення метапізнання.

Вже в ранніх визначеннях цього терміну міститься двокомпонентна перспектива метакогніції, яка залишається актуальною і сьогодні, згідно з якою знання про власні когнітивні функції, продукти і цілі, з одного боку, можна відрізнити від контролю над власною когнітивною діяльністю, з іншого боку, або ж іншими словами метакогнітивний моніторинг та метакогнітивний контроль. Метакогнітивний моніторинг – це процес самоспостереження, який включає моніторинг та оцінку наших когнітивних стратегій, щоб побачити, чи відповідають вони нашим цілям.

Метакогнітивний контроль – це процес життя заходів на основі зроблених спостережень. Саме тут ми визначаємо, чи потрібно нам змінювати наші стратегії та виправляти себе. Метакогнітивний контроль також використовується для планування та управління завданнями, які потрібно виконати.

Метакогнітивний контроль може набувати різних форм, залежно від поставленого завдання і ресурсів доступних людині. Навіть дуже маленькі діти беруть участь у рудиментарних формах метакогнітивного контролю, наприклад, шукаючи інформацію від обізнаних дорослих (наприклад, Chouinard, 2007; Koenig & Harris, 2005) або витрачаючи додатковий час на ігри з іграшками, коли не можуть швидко визначити їхні причинно-наслідкові властивості (наприклад, Schulz & Bonawitz, 2007). З віком діти стають все більш здатними до більш досконалих форм метакогнітивного контролю, таких як уповільнення часу відповіді, щоб уникнути помилок (Davidson та ін., 2006), утримання відповідей на питання, на які вони можуть відповісти неправильно (наприклад, Koriat, Goldsmith, Schneider, & Nakash-Dura, 2001), або надання більш загальних, а не більш конкретних відповідей на питання, що підвищує ймовірність надання правильної відповіді (Goldsmith, Koriat, & Weinberg-Eliezer, 2002). Старші діти і дорослі також можуть вибірково приділяти більше уваги більш складним або важливим завданням (наприклад, Miller, 1990) або стратегічно розподіляти навчальний час, що залишився, щоб максимізувати навчання (наприклад, Metcalfe, 2009).

Хоча ці моделі поведінки суттєво відрізняються на перший погляд, по суті, вони є засобами, за допомогою яких люди можуть стратегічно коригувати свою поведінку, щоб досягти вищого рівня точності виконання завдань. Дослідники метапізнання стверджують, що коли операції моніторингу вказують на те, що поточна когнітивна чи поведінкова активність індивіда недостатня для досягнення його цілей, задіюються операції контролю, щоб забезпечити більш ефективне або результативне досягнення цілей (наприклад, Nelson & Narens, 1990). Наприклад, дослідження за участю дорослих показують, що судження про навчання керують розподілом навчального часу, коли люди припиняють вивчення вже засвоєного матеріалу і зосереджують свою увагу на матеріалі, який, найімовірніше, буде вивчений за час, що залишився, наприклад, на матеріалі, який є найбільш добре вивченим, але ще не засвоєним (Metcalfe, 2009).

Однак було помічено, що за певних умов контроль може відбуватися за відсутності свідомого моніторингу (Moulin, Perfect, & Fitch, 2002). Дійсно, у повсякденному житті часто трапляється так, що люди, здається, автоматично регулюють свої дії, майже не замислюючись над ними.

Метакогнітивний контроль можна загалом визначити як вольове керування власним мисленням і процесами пошуку в пам'яті. Метакогнітивний контроль у поєднанні з судженнями метакогнітивного моніторингу, такими як судження про брак знань (наприклад, Miner & Reder, 1994), визначає такі фактори, як планування і розподіл навчального часу (Nelson & Leonesio, 1988), використання стратегій навчання (наприклад, Pressley та ін., 1984, Reder, 1987), а також ступінь часу, який буде присвячено спробам відновити елемент з пам'яті (наприклад, Nelson, Gerler, & Narens, 1984). Більш загальні питання у вивченні метакогнітивного контролю включають питання про те, наскільки ми насправді контролюємо вибір когнітивних стратегій контролю (наприклад, Reder & Schunn, 1995), а також вплив інтересу та попередніх знань на стратегії метакогнітивного контролю (наприклад, Tobias, 1994).

Група дослідників (John Dunlosky, Christopher Hertzog, Mary R. T. Kennedy, 2005) прийшли висновків, які підтверджують ефективність підходу самоконтролю для ефективного навчання. Основні результати включають, що чим вищий рівень точності моніторингу студентів, тим вищий рівень виконання тестів після повторного вивчення. Не менш важливим є те, що більш детальний аналіз цих досліджень висвітлює принципи та обмеження підходу самомоніторингу. Зокрема, точний самоконтроль покращив навчання, оскільки дозволив людям зосередитися на елементах, які можуть бути корисними при повторному вивченні матеріалу. Важливим компонентом виступає саморегуляція.

Карпіке JD., Butler AC, & Roediger, HL. (2009) досліджували реальну поведінку студентів у навчанні та поведінку студентів у реальному житті та опитали 177 студентів коледжів і попросили їх (1) перерахувати стратегії, які вони використовували під час навчання (відкрите питання з вільною відповіддю) та (2) вибрати, чи будуть вони перечитувати чи практикуватимуть пригадування після вивчення розділу підручника (питання з примусовим звітом). Результати обох опитувань вказують на один і той самий висновок. Більшість студентів неодноразово перечитують свої конспекти або підручник (незважаючи на обмежені переваги цієї стратегії), але відносно мало хто займається самоперевіркою або практикою

самоперевірки чи пошуку інформації під час навчання. Вони припустили, що багато студентів відчувають ілюзії щодо компетентності під час навчання і що ці ілюзії мають значні наслідки для стратегій, які студенти обирають, коли вони контролюють і регулюють власне навчання.

Загалом, результати досліджень, розглянутих вище, щодо кореляції метапізнання з академічними показниками та успішністю вказують на те, що існує значний позитивний зв'язок між академічною успішністю та метакогнітивною обізнаністю студентів. Ключовою методикою дослідження метакогнітивною обізнаністю є опитувальник метакогнітивної обізнаності (MAI), який складається з 52 пунктів, які вимірюють знання індивіда про пізнання та регуляцію пізнання (Schraw & Dennison, 1994).

В рамках цих двох конструктів MAI також досліджує моніторинг, оцінку навчання, стратегії налагодження, умовні знання, планування, декларативні знання, стратегії управління інформацією та процедурні знання. Шкала «Знання про пізнання» охоплює сфери декларативних, процедурних та умовні знання, як описано нижче:

– декларативні знання, тобто фактичні знання, які потрібні студенту, використання критичного мислення, пов'язане з темою; знання про свої навички, інтелектуальні ресурси та здібності а також про те, що студенти можуть отримувати знання через презентації, демонстрації, дискусії.

– процедурні знання, тобто застосування знань з метою завершення процедури або процесу; знання про те, як впроваджувати навчальні процедури (наприклад, стратегії); вимагає від студентів знання процесу, а також того, коли застосовувати цей процес у різних ситуаціях.

– умовні знання, тобто визначення, за яких обставин конкретні процеси або навички повинні передаватися; знання про те, коли і чому слід використовувати навчальні стратегії;

Шкала «Регулювання пізнання» вивчає індивідуальне планування, стратегії управління інформацією, моніторинг розуміння, налагодження стратегій та оцінювання:

– планування, тобто постановка цілей і розподіл ресурсів до початку навчання,

– стратегії управління інформацією, тобто навички та стратегічні послідовності, що використовуються для більш ефективного опрацювання інформації (наприклад, організація, розробка, узагальнення, вибіркоче фокусування),

– моніторинг розуміння, тобто оцінка власного навчання або використання стратегій,

– налагодження стратегій, тобто стратегії, що використовуються для виправлення помилок у розумінні,

– оцінювання, тобто аналіз результативності та ефективності стратегії після навчальної діяльності.

В контексті метакогнітивного підходу, вважаємо за доцільне, звернути увагу та такий спектр як мотивація. Адже мотивація є одним із факторів, який впливає на навчання. Вона також є результатом навчання, до якого прагнуть заради нього самого. Широкий спектр теорій та емпіричних досліджень мотиваційних чинників та академічної успішності розглянуто, зокрема, у працях Covington (2000) та Меесе та інших. (2006).

Розглянемо ще один із компонент метапізнання, якому приділяється відносно мало уваги, а саме метакогнітивний досвід. Флавелл (1979) описує метакогнітивний досвід як «будь-який свідомий когнітивний або афективний досвід, який супроводжує і стосується будь-якої інтелектуальної діяльності». Дослідники зазначають, що люди, які займаються когнітивними завданнями, відчувають різні афекти, такі як зацікавленість, і формують судження щодо процесу виконання завдання і того, наскільки добре вони справляються з ним. Ці почуття і судження щодо досягнутого навчання є метакогнітивними за своєю природою, оскільки вони відстежують особливості когнітивної обробки поставленого завдання і реакції людини на нього.

Саморегуляція є важливим аспектом навчання студентів в академічній успішності. За словами Волтерса (Wolters, 2003), «саморегульовані студенти є автономними, рефлексивними та ефективними у навчанні, вони мають когнітивні та метакогнітивні здібності, а також мотиваційні переконання та установки, необхідні для розуміння, моніторингу та керування власним навчанням». Волтерс описав саморегульованих студентів як таких, що активно є залученими до процесу навчання. Більшість моделей саморегульованого навчання припускають, що учні активно беруть участь у навчальному процесі

Отже, метапізнання можна визначити як здатність до рефлексії власних когнітивних процесів, що дозволяє нам визначити свої помилки та успіхи, розуміти їхнє походження та коригувати свої цілі. Розвиток метакогнітивних навичок – один з найкращих способів підвищити якість навчання. Студенти, які досягають успіху в навчанні, часто покладаються на здатність мислити ефективно і самостійно, щоб взяти на себе відповідальність за своє навчання. Ці студенти опанували такі фундаментальні, але важливі навички, як упорядкування робочого простору, виконання завдань за розкладом, складання плану навчання, моніторинг своєї навчальної траєкторії та усвідомлення того, складати план навчання, контролювати свій навчальний шлях і визначити, коли може бути корисно змінити курс. Вивчення когнітивних і метакогнітивних стратегій пропонує студентам інструменти, щоб «керувати процесом мислення». Бути метакогнітивним можна порівняти з тим, щоб бути більш свідомим, рефлексивним та обізнаним про свій прогрес на шляху навчання.

References:

1. Пасічник І.Д., Каламаж Р.В., Августюк, М.М. (2014). Метакогнітивний моніторинг як регулятивний аспект метапізнання. Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 28, 3-16. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2014_28_3
2. Pasichnyk I.D., Kalamazh R.V., Avhustiuk, M.M. (2014). Metakognitivnyi monitorynh yak rehuliatyvnyi aspekt metapiznannia. Naukovi zapysky. Seriya «Psycholohiia i pedahohika». Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 28, 3-16. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2014_28_3
3. Efklides, A. (2014). How does metacognition contribute to the regulation of learning. An integrative approach. *Psychological Topics*, 23(1), 1-30. <https://psycnet.apa.org/record/2014-25618-001>
4. Miner, A.C. & Reder, L.M. (1994). A new look at feeling of knowing: Its metacognitive role in regulating question answering. In J. Metcalfe and A.P. Shimamura (Eds.) *Metacognition: Knowing about knowing*. Cambridge, MA: MIT Press.
5. Serra, M. J., & Metcalfe, J. (2009). Effective implementation of metacognition. In D. J. Hacker, J. Dunlosky, A. C. Graesser (Eds.), *Handbook of Metacognition and Education*. New York, NY: Routledge, 278–298. <https://psycnet.apa.org/record/2010-06038-015>
6. Nelson, T.O., Gerler, D., & Narens, L. (1984). Accuracy of feeling of knowing judgments for predicting perceptual identification and relearning. *Journal of Experimental Psychology: General*, 113, 282-300.

7. Reder, L.M. & Schunn, C. (1995). Metacognition does not imply awareness: Implicit processes governing strategy choice. Paper presented at the 36th Annual Meeting of the Psychonomic Society, Los Angeles, CA.

8. Tobias, S. (1994). Interest, prior knowledge and learning. *Review of Educational Research*, 64, 37-54.

9. Tobias, S., Hartman, H., Everson, H., & Gourgey, A. (1991). Development of a group administered, objectively scored, metacognitive evaluation procedure. Paper presented at the Annual Convention of the American Psychological Association, San Francisco, CA.

10. Dr. Neena Sawhney¹, Dr. Sneha Bansal. Metacognitive Awareness of Undergraduate Students in Relation to their Academic Achievement. *The International Journal of Indian Psychology* ISSN 2348-5396 (e) | ISSN: 2349-3429 (p) Volume 3, Issue 1, No.8, DIP: C03135V3I12015 <http://www.ijip.in>

МОВНІ СИСТЕМИ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ ТА ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Отримано: 10 грудня 2023 р.

Прорецензовано: 18 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 19 грудня 2023 р.

e-mail: zemkad2@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4173-3108>

Researcher ID: rid69810

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-20(88)-61-65

Ліщитович Л. І., Яненко Л. П. Про вплив форм навчання на соціалізацію та ефективність співробітництва студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88). С. 61–65.

УДК: 378.091.31-057.87

Ліщитович Леонід Іванович,

біофізик, кандидат наук

Яненко Лариса Петрівна,

старший викладач,

кафедра іноземних мов професійного спрямування,

Національний університет харчових технологій НУХТ, Україна, Київ

ПРО ВПЛИВ ФОРМ НАВЧАННЯ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ СПІВРОБІТНИЦТВА СТУДЕНТІВ

Повідомлення торкається актуальної сьогодні проблеми посилення соціалізації особистості як шлях до значно більшої ефективності співпраці сучасних людей на планеті перед загрозою третьої світової війни та неконтрольованого штучного інтелекту. Особливо гостро це завдання постало в процесі активної цифровізації всіх навчальних форм у ВНЗ. Тому пропонується суттєво змінити саму організацію освітнього процесу, бо сучасний студент не вихованець дитячого садка. Термін лекційного навчання слід скоротити до 3-х років і самі лекції повинні бути доступні on-line 24/7, а вдень студентам потрібно обов'язково брати участь в аудиторних дискусіях (також on-line колоквіумах) згідно навчального плану. Саме це має підготувати студента до 2-х років написання дипломної роботи у якості стажера від його ВНЗ при галузевому підприємстві або профільній організації. Закінченням такого стажування повинна бути спроба впровадження результатів дипломної роботи, можливо колективної, тільки після цього має бути захист диплому на Вченій Раді ВНЗ з отриманням звання магістра або бакалавра. Також масове безкоштовне впровадження засобів штучного інтелекту типу GPT-4 по всьому світу скрізь викликало потребу докорінної перебудови організації освіти, зокрема і форм навчання. Обґрунтовується потреба контролю балансу розумової і духовної складових в процесі навчання як важливого запобіжника щодо перетворення студента на біоробота. Також досліджувався історичний досвід впровадження ідей і засобів Computer-Supported Collaborative Learning (CSCL) в багатьох країнах світу.

Ключові слова: реформа освіти, біороботи, Ноосфера, досвід CSCL.

Leonid Lishchytovych,

Ph.D. in Biology

Larysa Yanenko,

Senior Lecturer,

Department of Foreign Languages for Professional Purposes,

National University of Food Technologies, Ukraine, Kyiv

ABOUT THE INFLUENCE OF FORMS OF EDUCATION ON SOCIALIZATION AND EFFECTIVENESS OF STUDENT COLLABORATION

The report addresses the current issue of enhancing individual socialization as a path to greater effectiveness in the collaboration of contemporary people on the planet, facing the threat of World War III and uncontrolled artificial intelligence. This task has become especially acute in the process of active digitalization of all educational forms in universities. Therefore, a significant change in the organization of the educational process is proposed, because a modern student is not a pupil of a kindergarten. The term of lecture-based learning should be reduced to 3 years and the lectures themselves should be available on-line 24/7, during the day students should actively participate in classroom discussions and on-line colloquia according to the curriculum. This is what should prepare a student for 2 years of writing a thesis as an intern from his university at an industry enterprise or specialized organization. The end of such an internship should be an attempt to implement the results of the thesis, possibly collective, only after that there should be a defense of the diploma at the Academic Council of the university with the title of master or bachelor. Also, the massive free introduction of artificial intelligence tools such as

GPT-4 around the world has caused the need for a radical restructuring of the organization of education, including the forms of education. In addition, the need to control the balance of mental and spiritual components in the learning process as an important safeguard against the transformation of a student into a biorobot is substantiated. The historical experience of implementing the ideas and tools of Computer-Supported Collaborative Learning (CSCL) in many countries of the world was also studied.

Keywords: education reform, biorobots, Noosphere, CSCL experience.

Актуальність теми. Сьогодні у всьому світі йдуть дискусії щодо нового етапу історії людства та нових вимог до людей майбутнього, які мають залишитися Homo Sapiens і не перетворитися на біороботів. Останнє прямо залежить від розумового і духовного стану фахівців майбутнього. Слово душа перекладається з грецької мови як психіка і в останні роки були нарешті прибрані релігійні заборони на реальне та ретельне вивчення цього втасмиченого тисячоліттями явища. Тому сучасні вимоги до навчання студентів всіх спеціальностей значно змінилися саме через потребу захистити і підсилити цю людську якість, недоступну штучному інтелекту. Фахівці з ноосферних технологій довели, що у протиборстві зі штучним інтелектом головна надія людства базується на використанні колективного розуму мільярдів людей, кожен з яких має інформаційну мережу з мільярдів нейронів з певними творчими можливостями. Створення систем штучного інтелекту такої потужності поки що неможливе як технічно, так і енергетично, тому завдання формування людського колективного розуму стає все більш актуальним. На жаль, так зване конкурентне середовище ринкової економіки зовсім цьому не сприяє, але вже наявна агонія світового капіталізму дозволяє та вимагає почати активно вирішувати це завдання (Какічев, Ліщитович 2017; Ліщитович 2019).

Мета. Наше повідомлення стосується проблеми соціалізації студентів, створення умов для її можливості взагалі та навичок ефективного співробітництва студентів, а потім випускників. Соціалізація та співробітництво є основою створення та застосування колективного розуму людей у різних громадах, містах, регіонах, цивілізаціях та всієї планети. Досвід проведення референдумів показує вкрай низький рівень соціалізації більшості населення планети, що цілком влаштовує корумповану владу, але зовсім не сприяє зупинці загрози третьої (останньої) світової війни. Тому у всіх формах навчання сьогодні потрібно терміново посилити елементи соціалізації та ефективності співробітництва під час навчання (на Заході поширений термін «collaboration»). При цьому створені та впроваджені світовими ТНК комп'ютерні та телекомунікаційні засоби для порятунку їх споживчої піраміди, особливо Інтернет та всілякі «безкоштовні» соціальні мережі, не сприяють чесній соціалізації людей, бо там вони потрібні лише як покупці сумнівних товарів. Більше того, сьогодні маємо реальний інформаційний вибух як наслідок всіляких інформаційних воєн, коли для самозахисту свідомість людей замикається сама на себе. Таким чином, принципово нова Ноосферна соціалізація населення планети з метою надійного захисту людства від можливого швидкого підкорення штучному інтелекту та масовому знищенню досить актуальна і вимагає участі вчених всієї планети, особливо мовознавців, та психологів. А для мешканців України, РФ та Білорусі ця проблема ще більш важлива як для колись мирних сусідів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Для глибшого розуміння зв'язку стану соціалізації та рівня співпраці учнів далі розглянемо історичний шлях розвитку основ цих якостей мережевого навчання у науковому світі. Вважається, що офіційно цей науковий дослідницький напрямок виник близько 1990 року і отримав назву Computer-Supported Collaborative Learning (CSCL) (Koschmann, 1996, Lonchamp, J. 2007). Метою CSCL є підтримка студентів у ефективному спільному навчанні через мережеві комп'ютери. Протягом першого десятиліття дослідники CSCL створили велику кількість інформаційних застосунків і цікавих комп'ютерних систем, спрямованих на мікроскопічний рівень конкретних ситуацій і контекстів з метою стимулювати взагалі нові конкретні навчальні процеси. Оцінку їхньої ефективності проводили головним чином за експериментальною парадигмою, через статистичний аналіз змінних (освітніх показників) у зв'язку з навчальними процесами (Resta & Laferrière, 2007). Ці ранні дослідження сприяли виникненню концепцій, практик і механізмів, що становлять загальний інтерес до домену CSCL. Впровадження CSCL визнане як можливий спосіб підготовки людей до суспільства знань, досягання більш ефективного навчання, ніж традиційними методами, і кращої відповідності очікуванням мережевого покоління людства (Stahl, Koschmann, Suthers, 2006). Багато дослідників вважають, що першу генерацію спеціалізованих і закритих інструментів слід замінити системами більш потужними та відповідними до різноманітних ситуацій, умов і контекстів, переконфігурованими, гнучко адаптивними, які пропонують більший набір можливостей та гнучкі форми управління.

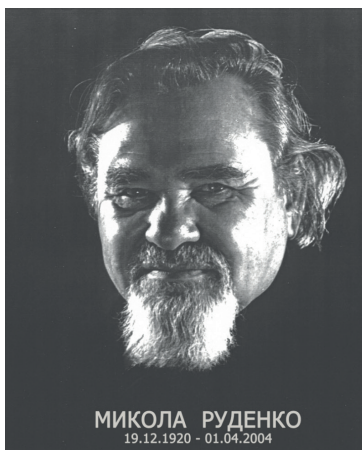
Виклад основного матеріалу. Інтернет-дослідження використання CSCL показало, що вузькопризначені, тобто глибоко настроювані кінцевим користувачем, і пластичні, що статично та динамічно розвиваються, системи CSCL повинні бути інтегровані в різноманітні середовища з метою підтримки спільнот за інтересами та спільнот, яким необхідна практична підготовка для навчання та для навчання викладачів, які нещодавно були дуже наляканими цими новими підходами та технологіями. Крім того, на жаль, досі немає загально, бажано, всесвітньо прийнятого визначення термінів «співпраця та співробітництво» та «спільне навчання». Відомі вчені визначають співпрацю як складний процес з трьох важливих елементів: участь, взаємодія та синтез (Ingram & Nathorn, 2004). Співробітництво не може відбуватися в групі, якщо учасники групи не беруть участь приблизно в рівній мірі. Взаємодія передбачає, що члени групи активно реагують один на одного, реагують та змінюють свої думки в процесі обговорення. Нарешті, продукт, який створює група, повинен представляти собою синтез ідей та внесків всіх членів групи. Співпраця – це більше, ніж обмін інформацією та ідеями. Вона передбачає синтез спільної інформації та ідей, який створює продукт, відмінний від будь-якого, який окремі студенти могли б створити самі, тобто таке створення нових знань відбувається саме групою. Кожне середовище спільного навчання, принаймні, повинно створювати базові умови для співпраці: рівноправну участь всіх учасників, справжню співпрацю між самими учнями під неявним контролем викладача та отримання спільного продукту у вигляді нових знань. Крім того, тут можливі чотири виміри для аналізу процесу та результату спільного навчання:

- ситуація співпраці, включаючи, зокрема, види продуктів, якими користуються (маніпулюють);
- взаємодії, які відбуваються серед учасників;
- процеси та механізми навчання;
- сукупність результатів з точки зору індивідуальної та групової продуктивності.

Тут викладач має звернути особливу увагу на створення розумної ситуації співпраці як штучної ситуації, в якій очікуються певні форми взаємодії між людьми з метою запуску потрібних механізмів навчання. Для підвищення ймовірності виникнення цих форм взаємодії важливо вибудовувати ситуацію з адекватними характеристиками, такими як:

- розмір групи: в більшості випадків досить невеликий;
- склад групи: або однорідний, або з використанням різноманітних знань і навичок;
- тривалість активності: в цілому досить невелика;
- орієнтація на діяльність: наприклад, діяльність, яка стимулює критичне мислення;
- різноманітність діяльності, тобто з унікальними або множинними ролями;
- активність розбиття: в цілому досить низька;
- фіксований поділ праці, коли учасники вирішують підзадачі індивідуально, а потім збирають часткові результати в кінцевий результат, що відповідає кооперативному методу.

При цьому, розробники теорії мережового навчання зіштовхнулися з проблемою значної втрати людської духовності при такому формалізованому (комп'ютерному) навчанні, що відкриває прямий шлях до підготовки біороботів. Далі наводимо один з багатьох відомих прикладів, як наші філологи боролися за гармонічний розвиток молоді, яку до сьогодні всілякі окупанти України намагаються перетворити на біороботів. Перш за все мова піде про Героя України Миколу Даниловича Руденка, який закінчив філологічний факультет у КДУ ім. Т. Шевченка.

“...лірика, здебільшого висловлюється точніше,
ніж фізика, яку ми вважаємо найточнішою з наук”
(М. Руденко, Гносис та сучасність, стр. 29).

Матерям-Дружинам-Солдаткам

Клумаки випадають з натруджених рук.
Хто піддасть їх на плечі у вирі людському?..
Деся вимахують крани високих споруд,
Ти ж заснеш восени при нетопленій печі.
І стотисячний хор оспіває твій труд, –
Та ніхто не піддасть тобі клунок на плечі.
І часом очі робляться сумними,
І сумніви тяжкі в полон беруть:
О боже праведний! Що буде з нами,
Коли сільські бабусі перемруть?..
Любов і зненависть, жага борінь,
Довершення творінь –
Святе й гріховне...
Хто ж я такий – зірок безлика тінь
Чи Всесвіту повторення духовне?
Наливається вірою серце моє,
Сонце зніме утому з натруджених рук,
Всесвіт кине на плечі блакитну кирею...
Кизякова, солом'яна, чорна від мук, –
Станеш ти, Україно, тією зорею.
В часи, коли дух понад зорі злетів,
Людина збагнути повинна,
Що розум з'явився із гам почуттів –
Він тільки чуттєва поверхня світів.
Душа – їхня сутність глибинна.
Дивлюсь в історію нову й стару –
Усюди чвари й зрада неодмінна...
Чи ти зумієш здерти машкару,

Коли тебе покличе Україна?
Сліди чоловічі й жіночі малі
Відб'ються в магмі неначе на воску...
Людино! Ти нужа в волоссі Землі
Чи, може, нейрон планетарного мозку?
О лихо, що неньці на голову впало!
О скрута, якої повік не забути!..
Молитись і плакати – це вже замало:
Синів треба вчити українцями бути.
І ви прозрієте і душі
Потягнуться у світ живий.
Убогу твердь земної суші
Заселить завтра люд новий.
То будуть зрячі, мудрі люди,
Відкриті сонячним вітрам.
Ікон і храмів там не буде,
Бо Всесвіт – наш єдиний храм!

Таким чином, при розробці нової концептуальної основи теорії освіти потрібно враховувати не тільки ідеологічні вимоги. Для торування нових шляхів спільного навчання студентів потрібно креативно задіяти їх розумові та духовні здатності, що сьогодні вимагає підвищення рівня соціалізації студентів та їх навичок для ефективного творчого співробітництва. Спочатку розглянемо поняття співпраці та спільного навчання. Далі аналізується спільне навчання вздовж чотирьох вимірів: спільна побудова знань, посередництво за допомогою конкретних прикладів (артефактів), розподілене навчання та спільна конструкція навчальної діяльності з її підтримуючою підсистемою, якою в Україні використовуються головним чином Classroom, Moodle та Zoom. Такий аналіз дає узагальнення в десяток основних вимог, що дозволяють описати потрібну функціональну архітектуру, яка відповідає цим вимогам. Дана архітектура включає багатомодельне рефлексивне ядро, студентів, які забезпечують артефакт-центровану співпрацю, та веб-платформу для спільної практики, оцінки та подальшого розвитку всієї системи. Крім того, потрібно враховувати деталізований ітерактивний процес дизайну найважливіших та оригінальних компонентів такої значно більш ефективної масової форми освіти.

Далі розглянемо існуючі форми навчання з їх явними недоліками щодо соціалізації та ефективності колективної співпраці учнів, перш за все студентів ВНЗ. Про шкоду для української освіти так званої Болонської системи сьогодні пишуть багато. Розглянемо, як ця жорстко нав'язана нашим викладачам «система» суттєво знищує природні залишки радянської соціалізації та ефективності співробітництва молоді в процесі навчання. Таблиці з сухими питаннями та відповіді як вибір з чотирьох літер визначає рівень запам'ятовування певних елементів системи знань даним учнем, але перевірки здатності застосування цих знань у оточуючому суспільстві зовсім не відбувається. Навіть вирішення відповідних практичних задач з індивідуальним застосуванням учнем своїх знань в аудиторних дискусіях та on-line колоквиумах з метою відпрацювання відповідних навичок рішення даних проблем у реальному житті також відсутнє. Лише якщо пощастить студентам отримати певний start-up, відбувається реальна можливість заглибитися їм у оточуюче суспільство і організувати оптимальну співпрацю. Дійсно, спільна творчість соціалізує і оптимізує співпрацю студентів, але можливість отримати старт-ап вдається дуже малому відсотку молоді. Пропонуємо для принципового вирішення цієї непрості проблеми зробити тільки стаціонарний бакалаврат у ВНЗ і тільки три роки із засвоєнням базових знань (якісних лекцій) on-line вдома, а в аудиторіях проводити лише групові дискусії (колоквиуми) з потрібних тем для відпрацювання наполегливості студента у відстоюванні своєї позиції і рішень. При цьому самі on-line лекції потрібно робити наповненими якісною відео- і аудіоінформацією з можливістю їх перегляду 24/7, навіть коли студент знаходиться у сховищі або окопі.

На жаль, наявне життя українського народу сьогодні доводить потребу служіння в Армії та/або у виготовленні різноманітної вітчизняної зброї для всіх громадян до 60 років без винятків. Для кожного можливо знайти відповідно до стану здоров'я місце у спільному строю, а ВНЗ слід перетворити зі схованки від Армії на реальну швидку кузню кадрів для перемоги і відбудови здатної до самозахисту України з впровадженням найновітніших технологій. Також викладачі ВНЗ мають посилити українську науку і не заради дисертацій та індексів цитування, а з обов'язковим впровадженням результатів розробки у реальну виробничу технологію. При цьому українська Армія має бути схожа на швейцарську, ізраїльську тощо, а наука на німецьку без радянських академії наук і не треба для цього питати дозволу іноземних посольств.

Після трьох років такого навчання у обраному студентом ВНЗ, кожен майбутній бакалавр або магістр прикріплюється вже як стажер при відповідному згідно його майбутнього фаху підприємстві або організації на 2 роки для написання дипломної роботи, яку він або вона має спробувати впровадити у технологічні процеси своєї галузі – саме це покаже реальний рейтинг його ВНЗ. Тільки після цього має відбуватися захист такої дипломної роботи на Вченій Раді ВНЗ з визначенням, кому можливо надати ступінь магістра, а кому лише бакалавра з можливістю продовжити його стажування на 1 рік при бажанні стати магістром. Легко бачити, що така реорганізація вищої освіти дозволить значно посилити соціалізацію і здатність до співпраці з колегами наших студентів і випускників. Зауважимо, що створені зусиллями різноманітних транснаціональних корпорацій (ТНК) світова комп'ютерна система Інтернет і різноманітні телекомунікаційні мережі для обслуговування своїх глобальних фінансової та споживчої пірамід, тепер також дозволяють організувати принципово нові форми навчання, що вже почалося у всьому світі через ковідну пандемію. Для української освіти це виявилось дійсно реальним порятунком, коли викладач сьогодні може читати лекції навіть з іншої країни. У 2024 році українська платформа онлайн-курсів Prometheus обіцяє організувати безкоштовне on-line навчання всім бажаючим за реальними навчальними програмами 150 провідних університетів світу, перш за все США, навіть Гарварду. Зараз відбувається переклад всіх лекцій та допоміжних матеріалів на українську мову. Це один з наслідків агонії капіталізму та реальний прояв у 2023 році систем

штучного інтелекту, перш за все GPT-4, як можливість і термінова необхідність принципової зміни форм освіти і змісту лекцій, в тому числі і у США. Тому всі старі навчальні програми і форми освіти потрібно терміново змінювати, точніше викидати, бо навіть у Гарварді не знають, що викладати в умовах агонії капіталізму. Саме зараз слід нашому Міносвіті й науки терміново розробити і впровадити новітній державний стандарт цифрової освіти, які, наприклад, у США і Китаї вже працюють майже 20 років. В сучасному світі розвиток технологій відкриває нові можливості для покращення соціалізації та співпраці серед студентів. Використання віртуальних платформ для спілкування та спільної роботи дозволяє студентам навіть з різних частин світу ефективно взаємодіяти та обмінюватися думками. Це розширює горизонти співпраці та створює можливості для взаємопідтримки в онлайн-середовищі. Також форми навчання можуть впливати на соціалізацію студентів у професійному аспекті. Розвиток форм, що забезпечують практичні навички та сприяють взаємодії з представниками робочого середовища, може покращити готовність студентів до співпраці в реальних умовах та адаптації до вимог сучасного ринку праці.

В сучасному світі, коли студенти можуть представляти різні культури та національності, форми навчання повинні враховувати цю культурну різноманітність. Розробка завдань та проєктів, що підтримують глобальну співпрацю, сприяє розумінню та поваги до різних культурних контекстів. Ефективні форми навчання повинні включати механізми отримання зворотного зв'язку. Взаємне оцінювання, конструктивна критика та систематичне зібрання думок сприяють розвитку навичок комунікації та взаєморозуміння студентів в умовах потужного впливу різноманіття вже наявного штучного інтелекту. Також серед інноваційних підходів до навчання важливе місце займають технології контрольованої викладачами віртуальної реальності. Використання віртуальних інструментів та сценаріїв може сприяти збільшенню залучення студентів та поглибленню їх взаєморозуміння через практичний досвід. Нові форми навчання також повинні включати інноваційні стратегії оцінювання, які сприяють розвитку критичного мислення та вирішенню проблем. Практичні проєкти, дослідницькі завдання та використання віртуальних платформ для роботи над реальними завданнями можуть стати ефективними інструментами для активізації мислення студентів та їх оцінювання.

Нами досліджувалась комбінація трьох концепцій створення нових форм навчання: «взьомкопризначеність», «пластичність» та «підтримка спільноти». Таке дослідження розташоване на рівні посередництва між мікроскопічними та макроскопічними підходами і слідує традиції ітеративного дизайну для створення оптимальних освітніх інтерфейсів. Ітеративний дизайн керується взаємодіями між еволюціуючими теоріями, неформальними спостереженнями та експериментами з послідовними прототипами, що дозволяє досліджувати простір можливих дизайнів потрібних навчальних та виховних інтерфейсів. Такий «хірургічний» аналіз дозволяє більш вдало визначати ефективні форми навчання та далі удосконалювати потрібні для цього комп'ютерні засоби, включаючи співпрацю зі штучним інтелектом.

Висновки. Зменшення тривалості лекційного навчання та акцент на аудиторних дискусіях, в тому числі on-line колоквиумах, може стати реальним компромісом, що сприяє ефективній соціалізації студентів. Участь в обговореннях, вираження власних точок зору та вирішення завдань у групі допомагають розвивати комунікативні навички та сприяють соціальному взаєморозумінню. Використання сучасних технологій також має величезний вплив на ефективність співпраці студентів. Віртуальні платформи, чати, та онлайн-інструменти для спільної роботи можуть полегшити взаємодію в групі, навіть якщо студенти фізично далеко один від одного. Запровадження ефективних механізмів співпраці, таких як спільні проєкти, може сприяти глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок колективної роботи. Такі форми співпраці створюють можливість для обміну думками та взаємопідтримки, зміцнюючи командний дух.

Література:

1. Какічев С. В., Ліщитович Л. І. Новий світовий лад – електронна цивілізація: монографія. Київ: КВІЦ, 2017. 200 с.
2. Ліщитович Л. І. Ноосфера: наукове видання. Київ: «Ліра-К», 2019. 308 с.
3. Ingram A. L. & Hathorn, L.G. Methods for Analyzing Collaboration in Online Communications, In: *Online collaborative learning: theory and practice* (T.S. Roberts, ed.), Idea Group Inc, Hershey, 2004. P. 215–241.
4. Koschmann T. *CSCL: Theory and Practice of an Emerging Paradigm*, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, N.J., 1996.
5. Lonchamp J. Towards a Web Platform for Collaborative Learning Practice, Evaluation and Dissemination, *Journal of Computers*, 2007. Vol. 2 (4), 1–8.
6. Resta P. & Laferrière, T. Technology in Support of Collaborative Learning, *Educational Psychology Review*, 2007. Vol 19, P. 65–83.
7. Stahl G., Koschmann T. & Suthers D. Computer-supported collaborative learning: An historical perspective, In: *Cambridge Handbook of the Learning Sciences*. Cambridge University Press, Cambridge, U.K., 2006.

References:

1. Kakichev S. V., Lishchytovych L. I. New World Order – Electronic Civilization. Kyiv: KVITZ, 2017. 200 p.
2. Lishchytovych L. I. Noosphere: Scientific Edition. Kyiv: Lira-K, 2019. 308 p.
3. Ingram A. L. & Hathorn L.G. Methods for Analyzing Collaboration in Online Communications, In: *Online collaborative learning: theory and practice* (T.S. Roberts, ed.), Idea Group Inc, Hershey, 2004. P. 215–241.
4. Koschmann T. *CSCL: Theory and Practice of an Emerging Paradigm*, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, N.J., 1996.
5. Lonchamp J. Towards a Web Platform for Collaborative Learning Practice, Evaluation and Dissemination, *Journal of Computers*, 2007. Vol. 2 (4), 1–8.
6. Resta P. & Laferrière, T. Technology in Support of Collaborative Learning, *Educational Psychology Review*, 2007. Vol 19, P. 65–83.
7. Stahl G., Koschmann T. & Suthers D. Computer-supported collaborative learning: An historical perspective, In: *Cambridge Handbook of the Learning Sciences*. Cambridge University Press, Cambridge, U.K., 2006.

ЗМІСТ

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАГМАТИКА

<i>Девос Анастасія Олександрівна</i> ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ	3
--	---

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

<i>Братель Олена Миколаївна, Богуславська Анастасія Володимирівна</i> КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ АРГУМЕНТАЦІЇ В ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ ХАВ'ЄРА МІЛЕЯ	7
<i>Костюк Оксана Юріївна, Янковець Ірина Русланівна</i> МІКРОСТРУКТУРА НОВИННОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ЧАСОПИСУ «THE GUARDIAN»)	13
<i>Семенюк Антоніна Афанасіївна, Сукач Мар'яна Андріївна</i> СТРАТЕГІЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ТА САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	17

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

<i>Бігдай Марія Олексіївна</i> СИНТАКСИЧНИЙ КОНЦЕПТ 'МЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ' НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ ДОДАТКОВИХ РЕЧЕНЬ	22
<i>Зелінська Марія Зенонівна, Фендак Діана Романівна</i> СИНТАКСИЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК КЕРУВАННЯ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (НА ПРИКЛАДІ ВЕРБАЛЬНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ)	26
<i>Новоселецька Світлана Володимирівна, Яковчук Тетяна Володимирівна</i> ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ТОПОНІМІВ-ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК РІЗНОВИДУ СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ	31

СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

<i>Ганяк Володимир Йосипович</i> РОЗДУМИ НАД ВИЯВЛЕНИМИ ЗАЛИШКАМИ ПРОТОГРАФА В ТЕКСТІ РУКОПИСУ «WIRYDARZ ROETYSKI»	35
<i>Колесник Алла Валеріївна</i> НАТУРАЛІЗМ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА МОГИЛЯНСЬКОГО ДЛЯ СТВОРЕННЯ КАРТИН РЕАЛЬНОЇ ДІЙСНОСТІ	40

МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

<i>Ліщитович Леонід Іванович, Яненко Лариса Петрівна</i> НА ШЛЯХУ ДО ОПТИМАЛЬНОЇ МОВИ ПОРОЗУМІННЯ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ	44
<i>Павловська Людмила Олександрівна</i> ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ ПОБАЖАНЬ З КОМПОНЕНТОМ «ЗЕМЛЯ» НА МАТЕРІАЛІ РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВ	49

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

<i>Думашівський Ярослав Євгенович, Патієвич Ольга Василівна, Чорній Віра Ярославівна</i> ВАЖЛИВІСТЬ І НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ ЇХНЬОЇ МАЙБУТНЬОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	53
--	----

**ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА
В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Ковальчук Інна Вячеславівна, Попчук Марія Анатоліївна, Ковальчук Юлія Віталіївна
ВИКОРИСТАННЯ КОМПОНЕНТІВ МЕТАКОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ57

**МОВНІ СИСТЕМИ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ
ТА ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ**

Лицитович Леонід Іванович, Яненко Лариса Петрівна
ПРО ВПЛИВ ФОРМ НАВЧАННЯ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ СПІВРОБІТНИЦТВА
СТУДЕНТІВ61

Наукове видання

**Наукові записки
Національного університету «Острозька академія»:
серія «Філологія»**

Науковий журнал (щоквартальник)

Випуск 20(88)

Головний редактор *А. М. Архангельська*
Відповідальний редактор *І. В. Ковальчук*
Укладачі: *І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк*
Відповідальний секретар *М. А. Попчук*
Комп'ютерна верстка *Н. О. Крушинської*
Художнє оформлення обкладинки *К. О. Олексійчук*

*За достовірність наведених фактичних даних, цитат,
власних імен, географічних назв та інших відомостей
відповідають автори.*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 7,905. Наклад 100 прим. Зам. № 36–23.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ФОП Свинарчук М. В.
Тел. (+38068) 68 35 800, e-mail: 35800@ukr.net.